

Ministarstvo
prosvjete, nauke
i inovacija

ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ O SPROVOĐENJU STRATEGIJE PAMETNE SPECIJALIZACIJE CRNE GORE 2019-2024

(UKLJUČUJUĆI OPERATIVNI PROGRAM ZA IMPLEMENTACIJU
STRATEGIJE PAMETNE SPECIJALIZACIJE CRNE GORE 2021-2024)

3 SADRŽAJ

5	1. Uvodni rezime
10	1.1 Informacija o stepenu realizacije Akcionog plana za period 2023-2024. godine
23	2. Informacija o napretku u postizanju strateških i operativnih ciljeva (status indikatora uspjeha)
23	2.1. Realizacija operativnih ciljeva/indikatora učinka
25	2.2. Analiza vrijednosti međunarodnih indikatora i indeksa koji se odnose na datu oblast javne politike
25	2.3. Osvrt na doprinos Strategije dostizanju prioriteta postavljenih u krovnim strateškim dokumentima
27	2.4. Osvrt na doprinos Strategije u dostizanju rodne ravnopravnosti
32	3. Tabela za izvještavanje o implementaciji akcionog plana za posljednju godinu sprovođenja strateškog dokumenta u okviru prvog strateškog ciklusa
62	4. Nalazi i zaključci Evaluacije
62	4.1. Ključni nalazi Evaluacije
65	4.2. Zaključci
68	5. Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva za 2023. i 2024. godinu
71	6. Preporuke za naredni strateški ciklus
72	Pregled skraćenica i akronima korišćenih u dokumentu

POPIS TABELA:

24	Tabela 1: Prikaz indikatora učinka
68	Tabela 2: Pregled planiranih i realizovanih sredstava za S3 aktivnosti (2023–2024)
68	Tabela 3: Pregled izvora finansiranja i vrijednosti utrošenih sredstava u 2023. godini izraženih u eurima
69	Tabela 4: Strateški ciljevi – 2023, 2024, ukupno i procentualno učešće – objedinjeni prikaz sa procentima
70	Tabela 5 : Operativni ciljevi – 2023, 2024, ukupno i procentualno učešće

POPIS SLIKA:

5	Slika 1: Strateško opredjeljenje Crne Gore u skladu sa S3
10	Slika 2: Pregled S3 prioriternih oblasti, strateških, operativnih i sektorskih ciljeva, indikatora učinka i aktivnosti definisanih Operativnim programom za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024

POPIS GRAFIKONA:

6	Grafik 1: Stepenu realizacije S3 aktivnosti u 2023. godini
7	Grafik 2: Stepenu realizacije S3 aktivnosti u 2024. godini
7	Grafik 3: Stepenu realizacije S3 aktivnosti za period 2023-2024.
11	Grafik 4: Procent realizacije aktivnosti definisanih Strategijom pametne specijalizacije 2019 – 2024. shodno izvještajima o realizaciji akcionih planova

1. Uvodni rezime

Vlada Crne Gore je na 126. sjednici održanoj 20.06.2019. godine usvojila Strategiju pametne specijalizacije 2019 - 2024. godina, koja je objavljena u „Sl. listu Crne Gore”. Pametna specijalizacija (S3¹) predstavlja ključni koncept regionalnog razvoja, usmjeren na identifikaciju i razvoj oblasti konkurentne prednosti zasnovanih na specifičnim snagama i potencijalima određenog regiona.² U prethodnom šestogodišnjem periodu, prioritetne oblasti pametne specijalizacije u Crnoj Gori, u kojima je prepoznata konkurentna prednost odnosno značajan ekonomski, naučni i ekonomski potencijal, bile su: održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane; energija i održiva životna sredina; održivi i zdravstveni turizam – kao horizontalne prioritetne oblasti i informaciono komunikacione tehnologije, kao vertikalnu prioritetnu oblast koja je integrisana u okviru horizontalnih prioritetnih oblasti.

Strategija pametne specijalizacije u Crnoj Gori usmjerena je na izgradnju **zdrave, održive i digitalizovane Crne Gore**, kroz jasno definisane prioritete koji odražavaju specifične snage i potencijale zemlje. Ova tri strateška pravca predstavljaju osnov za razvoj konkurentne ekonomije zasnovane na znanju, inovacijama i efikasnom korišćenju resursa.

Slika 1: Strateško opredjeljenje Crne Gore u skladu sa S3³

Strategija pametne specijalizacije 2019-2024 u Crnoj Gori definiše pet strateških ciljeva i to:

- Strateški cilj 1: Poboljšanje izvrsnosti i relevantnosti naučnoistraživačkih aktivnosti;
- Strateški cilj 2: Jačanje ljudskih resursa u oblasti istraživanja i inovacija;
- Strateški cilj 3: Poboljšanje saradnje u okviru sistema inovacija;
- Strateški cilj 4: Podrška inovativnim aktivnostima u privrednom sektoru; i
- Strateški cilj 5: Poboljšanje okvirnih uslova za inovativni ekosistem.

Strateški ciljevi bili su usmjereni na jačanje naučnoistraživačke izvrsnosti, ljudskih resursa i saradnje između nauke i privrede, kako bi se izgradio održiv i konkurentan inovacioni ekosistem. Kroz podršku inovacijama, digitalnoj transformaciji i razvoju start-up preduzeća, stvarali su se uslovi za modernizaciju privrede i njen rast zasnovan na znanju.

Kako bi se pratio razvoj realizacije strateških ciljeva utvrđenih u Strategiji usvojen je i Akcioni plan za sprovođenje Strategije pametne specijalizacije Crne Gore (2019-2024) za period 2019-2020, koji je sadržao pet (5) operativnih ciljeva i trideset devet (39) aktivnosti za njihovo sprovođenje, od kojih su dvadeset tri (23) realizovane, osam (8) djelimično realizovane, dok su osam (8) aktivnosti nerealizovane.

1 Skraćeno od Smart specialisation strategy

2 Smart Specialisation in the Western Balkans: potential for knowledge-based economic cooperation, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC136606>

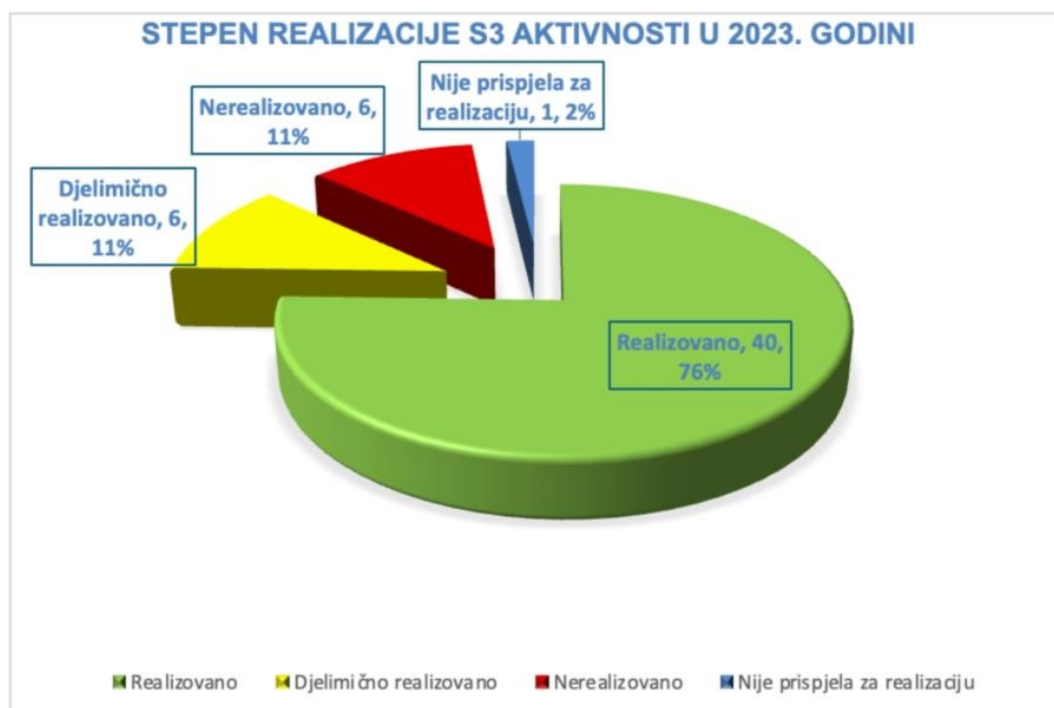
3 zvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

Kao jedna od preporuka nakon prvog dvogodišnjeg perioda implementacije pametne specijalizacije, donešena je odluka da se izradi Operativni program za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021–2024, sa Akcionim planom za 2021–2022, kako bi se preciznije definisala fokusna područja i tehnologije, ojačala veza sa industrijskom politikom, unaprijedili ljudski resursi i indikatori okvir, te uspostavila kolektivna posvećenost i funkcionalniji sistem planiranja i sprovođenja aktivnosti. U skladu sa navedenim, preporučeno je redefinisane strateških ciljeva kroz jasnije koncipirane aktivnosti, efikasniju raspodjelu budžetskih sredstava i utvrđivanje konkretnih nosilaca odgovornosti, u cilju potpunije realizacije Strategije, što je sprovedeno kroz Operativni program za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021–2024, sa Akcionim planom za 2021–2022, kojim je definisano dvanaest (12) operativnih ciljeva i šezdeset pet (65) aktivnosti za naznačeni period, od kojih su u periodu 2021-2022 četrdeset dvije (42) aktivnosti uspješno realizovane, deset (10) aktivnosti su djelimično realizovane, odnosno realizovane su u kontinuitetu, a trinaest (13) aktivnosti nijesu realizovane u okviru naznačenog perioda.

Uslijedilo je usvajanje Akcionog plana za sprovođenje Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije (2021-2024) za 2023-2024. godinu, kojim je u okviru dvanaest (12) operativnih ciljeva obuhvaćeno pedeset tri (53) aktivnosti, od kojih su tokom 2023. godine realizovane četrdeset (40), šest (6) aktivnosti su djelimično realizovane, šest (6) nijesu realizovane i jedna (1) nije prispjela za realizaciju u 2023. godini.

Od ukupno 53 aktivnosti prispjele za realizaciju u 2023-2024. godini:

- 47 aktivnosti su planirane za realizaciju u obje godine;
- 4 aktivnosti su planirane za realizaciju samo u 2023. godini; i
- 2 aktivnosti su planirane za realizaciju samo u 2024. godini.

Grafik 1: Stepen realizacije S3 aktivnosti u 2023. godini⁴

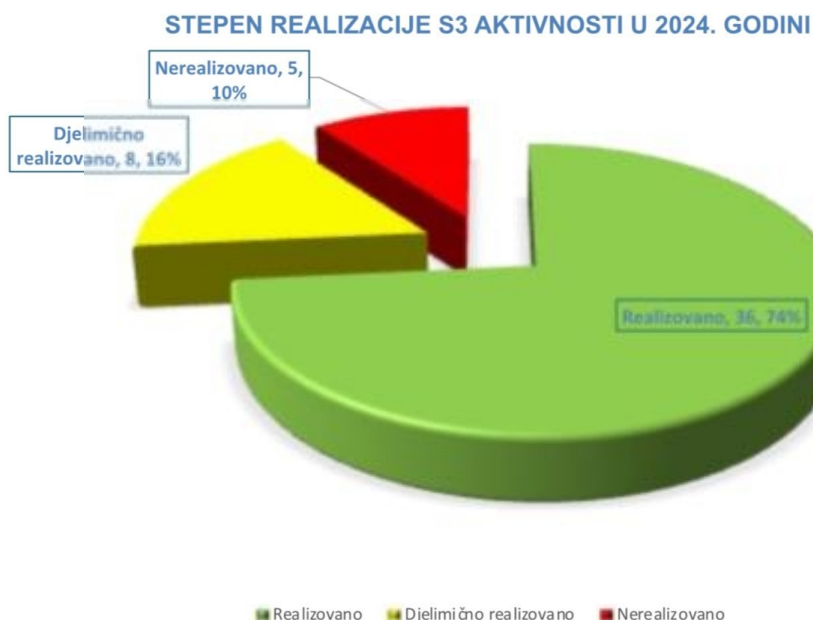
⁴ zvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

Kada je u pitanju realizacija za 2024. godinu, od ukupno 49 aktivnosti koje su se realizovale isključivo tokom 2024. godine, trideset šest (36) aktivnosti su realizovane, osam (8) aktivnosti su djelimično realizovane, dok pet (5) aktivnosti nijesu realizovane tokom 2024. godine. Posmatrano u procentima, tokom 2024. godine realizovano je 74% aktivnosti 16% je djelimično realizovano, dok 10% aktivnosti nije realizovano.

Grafik 2: Stepen realizacije S3 aktivnosti u 2024. godini⁵

Sumarno, tokom 2023. i 2024. godine, od ukupno pedeset tri (53) aktivnosti koje su prispjele za realizaciju u ovom dvogodišnjem periodu, trideset devet (39) aktivnosti su realizovane, devet (9) aktivnosti su djelimično realizovane, dok pet (5) aktivnosti nije realizovano. Posmatrano u procentima, realizacija za period 2023-2024. godine iznosi 74%, dok je 17% aktivnosti djelimično realizovano i 9% aktivnosti nerealizovano.

Grafik 3: Stepen realizacije S3 aktivnosti za period 2023-2024.⁶

⁵ Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

⁶ Izvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

U pogledu planiranih i realizovanih sredstava u okviru prvog strateškog ciklusa, u periodu od 2019. do 2024. godine, za realizaciju aktivnosti predviđenih Strategijom pametne specijalizacije **planirana su ukupna budžetska sredstva u iznosu od 186.557.219,4 eura**, dok je u istom periodu **realizovano ukupno 167.973.399,74 eura**, što predstavlja oko **90,05% ostvarenja u odnosu na inicijalno planirana sredstva**.

Posmatrano po dvogodišnjim akcionim ciklusima:

- U periodu 2019–2020, inicijalno je Akcionim planom za period 2019-2020. planirano 71.207.027,00 €, dok je Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije pametne specijalizacije (2019-2024) za 2019. i 2020. konstatovano da realni iznos planiranih sredstava odstupa od ukupno prikazanih sredstava u uvodnom dijelu Akcionog plana (71.207.027,00 €), te da se iznos od 70.208.527,00 €, koji se u potpunosti slaže sa sredstvima prikazanim u tabelarnom dijelu Akcionog plana za 2019-2020. smatra relevantnim. Dakle, od ukupnog iznosa od 70.208.527,00 €, u prvom dvogodišnjem izvještajnom period realizovano je 26.102.274,20 €, odnosno 37,17%.
- Za period 2021–2022, planirano je 70.580.286,43 €, a realizovano 46.478.500,18 €, što predstavlja 65,83% realizacije.
- U periodu 2023–2024, realizovano je 95.392.625,36 € u odnosu na planiranih 45.768.405,97 €, čime je ostvaren izuzetno visok nivo realizacije – čak 208,42%, što ukazuje na značajno proširenje obima aktivnosti i dodatna ulaganja u završnoj fazi sprovođenja strategije.

Ukupan trend ukazuje na sve veću efikasnost u implementaciji i korišćenju sredstava iz godine u godinu, pri čemu je posebno izražen završni period implementacije strategije. Ovakvi rezultati svjedoče o osnaženim institucionalnim kapacitetima i unaprijeđenoj koordinaciji aktera uključenih u sprovođenje strateških prioriteta.

Sektorski ciljevi i doprinos implementacije Strategije pametne specijalizacije njihovoj realizaciji

U skladu sa strateškim opredjeljenjem Crne Gore za razvoj zasnovan na znanju, inovacijama i održivosti, Strategija pametne specijalizacije 2019–2024. identifikovala je četiri prioritetne oblasti: održivi i zdravstveni turizam, energija i održiva životna sredina, informaciono-komunikacione tehnologije (ICT), te održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane. Za svaku od ovih oblasti definisani su sektorski ciljevi, koji su služili kao osnova za intervencije, politike i programe tokom implementacije Strategije.

Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane

Sektorski ciljevi:

- Jačanje lanca vrijednosti organske proizvodnje
- Razvoj novih poljoprivrednih proizvoda

Kroz strateške inicijative kao što su FoodHub, programi sertifikacije, edukacije i podrške inovacijama u agro-prehrambenom sektoru, Strategija je direktno doprinijela unapređenju organske proizvodnje i razvoju tržišno relevantnih proizvoda. Digitalne platforme za praćenje kvaliteta, kao i inicijative za bezbjednost hrane, omogućile su modernizaciju sektora i podizanje njegovog inovacionog potencijala.

Energija i održiva životna sredina

Sektorski ciljevi:

- Povećanje inovativnog korišćenja obnovljivih izvora energije
- Povećanje inovativnih aktivnosti u reciklaži i valorizaciji otpada

Ova oblast bila je jedno od centralnih fokusnih tačaka Strategije. Kroz programe podrške za energetske efikasnost i cirkularnu ekonomiju, realizovani su brojni projekti koji uključuju pametne tehnologije, čista rješenja i održivo korišćenje resursa. Ulaganja su podstaknuta kroz nacionalni budžet, kreditne linije i međunarodne izvore finansiranja, a inovacije su bile posebno usmjerene ka povećanju energetske efikasnosti i efikasnijem upravljanju otpadom.

Održivi i zdravstveni turizam

Sektorski ciljevi:

- Uvođenje inovativnih poslovnih modela i usluga u oblasti održivog i zdravstvenog turizma
- Primjena i jačanje međunarodnih standarda kvaliteta za medicinske usluge

Strategija pametne specijalizacije značajno je doprinijela razvoju inovativnih modela u turizmu, naročito u segmentima održivog i zdravstvenog turizma. Promotivne aktivnosti, sajmovi, B2B događaji i digitalni marketing doprinijeli su vidljivosti crnogorske turističke ponude i jačanju međusektorske saradnje. Međutim, kada je riječ o standardima u oblasti medicinskih usluga, pokazalo se da zdravstveni turizam nije zakonski dovoljno definisan, a njegova institucionalna i sistemska pozicija nije bila na zadovoljavajućem nivou, što je ograničilo ostvarenje ovog sektorskog cilja.

Informaciono-komunikacione tehnologije (ICT)

Sektorski ciljevi:

- Poboljšanje konkurentnosti ICT sektora putem inovativnih aktivnosti
- Jačanje digitalne ekonomije

ICT je prepoznat kao horizontalni pokretač razvoja ostalih sektora. Strategija je kroz digitalizaciju obrazovanja, razvoj digitalnih vještina, podršku startup ekosistemu i implementaciju novih softverskih rješenja omogućila značajan napredak. Poseban akcenat stavljen je na jačanje kapaciteta domaćih ICT kompanija, razvoj servisa i povećanje prisustva digitalnih alata u javnom i privatnom sektoru.

Slika 2: Pregled S3 prioritetnih oblasti, strateških, operativnih i sektorskih ciljeva, indikatora učinka i aktivnosti definisanih Operativnim programom za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024.⁷

1.1. Informacija o stepenu realizacije Akcionog plana za period 2023-2024. godine

Kao što se na osnovu prethodno navedenog može zaključiti, Strategiju pametne specijalizacije 2029-2024 pratili su dvogodišnji akcioni planovi i prateći izvještaji akcionih planova i to za periode 2019-2020, 2021-2022, 2023-2024. godine, uz napomenu da je u decembru 2021. godine Vlada Crne Gore usvojila Operativni program za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021 – 2024, koji je prilagođen preporukama koje su proizašle iz prvog, dvogodišnjeg perioda realizacije pametne specijalizacije u Crnoj Gori.

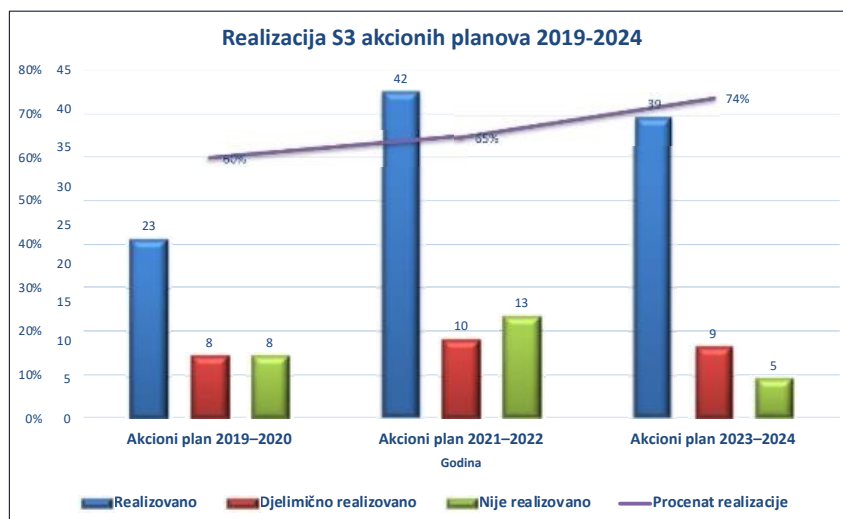
Završni izvještaj o sprovođenju strateškog dokumenta, koji je pripremljen po isteku perioda sprovođenja strateškog dokumenta, sadrži informacije o ukupnom napretku u postizanju definisanih strateških i operativnih ciljeva i status indikatora uspjeha (uticaja i učinka).

Ministarstvo nadležno za politike inovacija i pametne specijalizacije (sada Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija) u prethodnom periodu bilo je zaduženo za pripremu Strategije pametne specijalizacije 2019-2024, Operativnog programa za implementaciju pametne specijalizacije i pripremu akcionih planova i pratećih dvogodišnjih izvještaja o realizaciji pametne specijalizacije u Crnoj Gori. Za godinu 2023. pripremljen je Izvještaj koji je usvojen na sjednici Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju u martu 2024. godine, a koji je integrisan u okviru ovog Izvještaja.

Pomenuta dokumenta usvojena su na sjednicama Vlade Crne Gore i dostupni su kako na zvaničnom sajtu Vlade, tako i na internet stranici pametne specijalizacije u Crnoj Gori www.s3.me.

Završni izvještaj o sprovođenju strateškog dokumenta sadrži informacije o implementaciji akcionog plana za poslednju godinu sprovođenja strateškog dokumenta, što je u skladu sa [Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata](#). Kada je u pitanju stepen realizacije akcionih planova, za dvogodišnji period 2019 - 2020. realizacija je na nivou od 60% , za period 2021-2022 65% , dok za period 2023-2024 kumulativno iznosi 74% .

⁷ Izvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

Grafik 4: Procent realizacije aktivnosti definisanih Strategijom pametne specijalizacije 2019 – 2024. shodno izvještajima o realizaciji akcionih planova⁸

1.2. Nerealizovane i djelimično realizovane aktivnosti za period 2023-2024.

U okviru implementacije Strategije pametne specijalizacije u periodu 2023–2024. godine, većina planiranih aktivnosti je uspješno realizovana. Ipak, određeni broj mjera nije u potpunosti sproveden ili su realizovane samo djelimično, zbog institucionalnih, administrativnih ili tehničkih ograničenja. U nastavku je dat pregled djelimično realizovanih i nerealizovanih aktivnosti, uz obrazloženja za svaku od njih.

Sumarno, tokom 2023. i 2024. godine, od ukupno pedeset tri (53) aktivnosti koje su prispjele za realizaciju u ovom dvogodišnjem periodu, trideset devet (39) aktivnosti su realizovane, devet (9) aktivnosti su djelimično realizovane, dok pet (5) aktivnosti nije realizovano. Posmatrano u procentima, realizacija za period 2023-2024. godine iznosi 74%, dok je 17% aktivnosti djelimično realizovano i 9% aktivnosti nerealizovano.

Djelimično realizovane aktivnosti

1.1.2 Podrška centrima izvrsnosti

Zakonom o naučnoistraživačkoj djelatnosti unaprijeđena je definicija centara izvrsnosti. Tokom 2025. godine započeta je realizacija 6 istraživačkih grantova, ali su sredstva uplaćena samo za prvu godinu, što ukazuje na djelimičnu realizaciju mjere.

1.1.5 Pilot program za podsticanje razvoja i inovacija u S3 oblasti „Održivi i zdravstveni turizam“

Iako je program pripremljen još tokom 2023. godine, njegova realizacija nije sprovedena u 2024. zbog nedostatka podrške Ministarstva zdravlja, koje je u međuvremenu redefinisalo prioritete.

⁸ Izvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

3.1.2 Grant šema – podrška implementaciji S3 kroz projekte

Zbog pomjeranja rokova, implementacija i isplata sredstava za dio projekata odložena je za prvi kvartal 2025. godine.

3.3.2 Pilot digitalizacije upravljanja posjetiocima u Kotoru

Nacionalna turistička organizacija izvršila je uplatu sredstava, ali se realizacija aktivnosti odlaže zbog potrebe da LTO Kotor sprovede testiranje sistema.

4.1.1 Podrška klsterskoj organizaciji u okviru ICT prioriteta

Iako je program sproveden, broj polaznika obuka bio je manji od planiranog. Fokus je tokom implementacije preusmjeren na kvalitet i ciljanu stručnu publiku.

4.3.1 Podrška digitalizaciji MMSP

Manji broj podržanih projekata rezultat je neusaglašenosti javnog poziva sa realnim potrebama preduzeća, što je uticalo na realizaciju planiranih sredstava.

4.3.2 Dodjela inovacionih vaučera

Nacionalni program inovacionih vaučera nije sproveden jer je u istom periodu bio aktivan sličan program u okviru WB pilot projekta.

4.4.3 Povezivanje MMSP sa inostranim partnerima

Iako je realizovano nekoliko događaja, ukupan broj bio je manji od planiranog zbog slabijeg interesovanja ciljne grupe. Ipak, evidentiran je trend rasta učešća.

4.5.4 Energetska efikasnost u hotelima

Javni poziv za energetska efikasnost je sproveden, a sredstva su djelimično realizovana. Drugi javni poziv, koji se odnosi na domaćinstva i seoski turizam, još je u toku.

Nerealizovane aktivnosti

4.1.2 Analiza stanja razvijenosti postojećih klastera i inicijativa

Aktivnost nije realizovana jer su kapaciteti i resursi fokusirani na druge prioritete, a inicijalna analiza je procijenjena kao manje prioriteta.

5.2.6 Unapređenje ekosistema otvorenih podataka

Zbog nefunkcionalnosti portala otvorenih podataka, kao i tehničkih ograničenja, realizacija ove aktivnosti nije bila moguća u planiranom roku.

5.2.7 Promocija selekcije i reciklaže ambalažnog materijala

Iako je tema bila zastupljena u javnosti, aktivnost nije sprovedena institucionalno, jer su nadležne institucije promijenile svoje programske prioritete.

5.2.8. Aktiviranje portala Kancelarije za mlade Glavnog grada sa ciljem objedinjavanja svih aktera iz sistema omladinske politike i unapređenja saradnje sa civilnim društvom uz stvaranje inovativnih rješenja

Iako je u prethodnom periodu unaprijeđen vizuelni identitet portala i poboljšan interaktivni dio sajta, ključne funkcionalnosti, poput mogućnosti registracije korisnika i pune aktivacije portala kao alata za umrežavanje i saradnju sa akterima omladinske politike i civilnog društva, nijesu uspostavljene. Nedostatak ovih osnovnih funkcionalnosti ukazuje na to da portal nije u potpunosti aktiviran u skladu s ciljevima aktivnosti, što je razlog zbog kojeg se ona smatra nerealizovanom.

4.5.1 Podrška cirkularnoj ekonomiji

Zbog slabog interesovanja korisnika i fokusiranja sredstava na druge mjere podrške, aktivnost nije realizovana tokom predviđenog perioda.

1.3. Osvrt na ostvarenost operativnih ciljeva Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2019-2024 (uključujući Operativni program za implementaciju Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2021-2024) – ključna dostignuća

Imajući u vidu da se ovaj dokument odnosi na Završni izvještaj o sprovođenju Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2019 -2024 (uključujući Operativni program za implementaciju Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2021-2024), u nastavku je pregled operativnih ciljeva uspostavljenih Operativnim programom za implementaciju Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2021-2024.

Operativni cilj 1.1. Jačanje istraživačkih kapaciteta koji pripadaju fokusnim oblastima i tehnologijama identifikovanim u S3

U okviru **strateškog cilja 1: Poboljšanje izvrsnosti i relevantnosti naučnoistraživačkih aktivnosti**, postavljen je **operativni cilj 1.1: Jačanje istraživačkih kapaciteta koji pripadaju fokusnim oblastima i tehnologijama identifikovanim u S3**, koji je u prethodnom periodu bio usmjeren na konsolidaciju i unapređenje dostupnih resursa.

Razvoj zasnovan na pametnoj specijalizaciji podrazumijevao je uključivanje svih raspoloživih naučnoistraživačkih kapaciteta i njihov maksimalan fokus na prioriteta S3 područja. Istraživački kapaciteti su, prije svega, obuhvatali ljudske resurse koji su u prethodnom periodu dodatno osnaženi kroz jačanje naučne izvrsnosti i razvoj vještina neophodnih za praćenje i korišćenje savremenih tehnoloških trendova. Paralelno sa tim, unaprijeđena je i istraživačka infrastruktura, kao ključni preduslov za realizaciju naučnih i inovativnih ideja kroz testiranje i validaciju koncepata.

Takođe, posebna pažnja bila je posvećena jačanju institucionalnih kapaciteta naučnoistraživačkih ustanova kako bi mogle sprovoditi savremena istraživanja konkurentna i van granica Crne Gore. Iako su u apsolutnim brojkama ti kapaciteti ostali ograničeni, S3 je omogućila jasnu prioritizaciju i identifikaciju niša naučne izvrsnosti, u kojima su postojali značajni potencijali za dalji razvoj. Njihov napredak bio je stimulisan kroz različite instrumente podrške naučnoistraživačkoj djelatnosti, što je doprinijelo snažnijem povezivanju istraživanja sa prioritetima ekonomskog razvoja zemlje.

Operativni cilj 2.1. Jačanje S3 vještina

U okviru **strateškog cilja 2: Jačanje ljudskih resursa u oblasti istraživanja i inovacija**, realizacija cilja bila je vođena kroz **operativni cilj 2.1. Jačanje S3 vještina**.

Ljudski resursi i razvoj vještina predstavljali su jedan od ključnih stubova inovacionog i istraživačkog ekosistema Crne Gore, a njihova važnost bila je dodatno naglašena u kontekstu implementacije S3. U prethodnom periodu, posebna pažnja posvećena je stvaranju uslova za pametan i održiv rast kroz unapređenje i prilagođavanje znanja i vještina potrebnih za savremeno tržište rada i ekonomiju zasnovanu na inovacijama.

Uprkos izazovima, kontinuirano se ulagalo u poboljšanje kvalifikacija postojeće i nove radne snage, jer bez toga nije bilo moguće ostvariti ciljeve inovativnije i kreativnije privrede. Budući pravci razvoja crnogorske privrede bili su usmjereni na investiranje u obrazovanje i znanje, naročito u oblastima identifikovanim kao prioritetne kroz S3. U tom kontekstu, ostvarena je sinergija više sektorskih politika. Obrazovna politika fokusirala se na unapređenje postojećih i kreiranje novih obrazovnih programa na svim nivoima formalnog obrazovanja, kao i na razvoj vještina kroz neformalno obrazovanje, stručno obrazovanje, cjeloživotno učenje i digitalnu pismenost. Politika zapošljavanja bila je usmjerena na podizanje kvalifikacija u skladu sa potrebama tržišta rada. Inovaciona i istraživačka politika podržavala je jačanje kapaciteta naučnika, istraživača i inovatora, dok je politika razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP) omogućila dodatnu podršku kvalifikovanoj radnoj snazi i sprovođenje mjera prekvalifikacije u ovom sektoru, koji ima značajan udio u ukupnom zapošljavanju. Važno je istaći da su aktivnosti proizašle iz ovog cilja u velikoj mjeri bile specifične i nijesu bile obuhvaćene drugim nacionalnim strateškim dokumentima, čime je dodatno potvrđen značaj S3 pristupa u integraciji obrazovanja, istraživanja, inovacija i zapošljavanja.

U okviru **strateškog cilja 3: Poboljšanje saradnje u okviru sistema inovacija**, realizacija je sprovedena kroz tri operativna cilja i to: **3.1: Jačanje saradnje aktera u sistemu inovacija sa fokusom na saradnju nauke i privrede, kako je definisano operativnim programom. 3.2: Jačanje inovacione infrastrukture i 3.3: Unapređenje destinacionog menadžmenta i saradnje između ciljnih grupa u oblasti održivog i zdravstvenog turizma.**

Operativni cilj 3.1. Jačanje saradnje aktera u sistemu inovacija sa fokusom na saradnju nauke i privrede

U prethodnom periodu, saradnja između ključnih aktera – državnih institucija, univerziteta, naučnoistraživačkih ustanova, privrednih subjekata i organizacija civilnog društva – prepoznata je kao suštinski faktor za uspješno funkcionisanje inovacionog sistema. S3 pristup je omogućio dublje razumijevanje i artikulisanje međusobne povezanosti između sektora, uz snažniji naglasak na potrebu povezivanja nauke sa privredom.

Nacionalni strateški okviri identifikovali su slabu interakciju između naučnog i privrednog sektora kao jednu od glavnih prepreka u razvoju istraživanja i inovacija. Tokom sprovođenja S3, preduzeti su koraci ka prevazilaženju ovih izazova kroz inicijative koje su imale za cilj da ojačaju kapacitete za transfer znanja, podstaknu zajedničke projekte i promovišu korišćenje rezultata istraživanja u praktične, tržišno orijentisane svrhe.

Istraživanja apstraktnog karaktera, koja nijesu doprinosila konkretnom tehnološkom, proizvodnom ili uslužnom razvoju, postepeno su bila usmjeravana ka primjenljivim istraživačkim rješenjima. Naučnoistraživački kadar u javnom, privatnom i NVO sektoru bio je dodatno osnažen kroz različite mehanizme podrške i umrežavanja, dok su univerziteti bili ohrabrivani da unaprijede fleksibilnost studijskih programa i njihov sadržaj usmjere ka potrebama privrede.

Uspostavljena je snažnija informisanost i komunikacija između sektora visokog obrazovanja i ekonomije, što je omogućilo veće korišćenje naučnih rezultata u poslovnim procesima. Univerziteti i naučnoistraživačke ustanove, kao generatori znanja, u većoj mjeri su usmjeravali svoje aktivnosti ka praktičnoj primjeni rezultata istraživanja, pri čemu je iniciran i intenziviran dijalog sa državnim institucijama u cilju identifikovanja optimalnih modela komercijalizacije inovacija.

Privredni subjekti, naročito oni koji su mijenjali fokus sa uslužnih djelatnosti ka razvoju i proizvodnji, sve češće su se povezivali sa istraživačkim institucijama kako bi nadomjestili nedostatak internih razvojnih kapaciteta. Ova saradnja omogućila je pronalaženje inovativnih rješenja zasnovanih na nauci, u skladu sa realnim potrebama preduzeća. Na kraju, i javni i ekonomski sektor prepoznali su važnost svog učešća u stvaranju podsticajnog ambijenta za istraživanje i inovacije, kroz obezbjeđivanje institucionalne i finansijske podrške, kao i kroz aktivno uključivanje inovacija u ekonomske tokove i razvojne politike.

Operativni cilj 3.2. Jačanje inovacione infrastrukture

U cilju daljeg unapređenja saradnje među akterima u sistemu inovacija, tokom prethodnog perioda posebna pažnja bila je posvećena jačanju inovacione infrastrukture. U skladu sa Zakonom o inovacionoj djelatnosti, inovaciona infrastruktura obuhvatala je objekte, tehničko-tehnološku opremu, softver i mreže znanja koje su služile kao podrška realizaciji inovacionih aktivnosti i razvoju inovativnog ekosistema. Kroz sprovođenje operativnog cilja **3.2: Jačanje inovacione infrastrukture**, obezbijedena je institucionalna i finansijska podrška ključnim infrastrukturnim tačkama kao što su Inovaciono preduzetnički centar wTehnoPolis“ i Naučno-tehnološki park Crne Gore. Ove institucije igrale su centralnu ulogu u širenju znanja o inovacijama, podršci osnivanju i razvoju inovativnih preduzeća, kao i u jačanju inovacionih kapaciteta univerziteta i privrede.

Pored toga, preduzeti su koraci ka uspostavljanju Kancelarije za tehnološki transfer, čime je započeto stvaranje sistemskih preduslova za efikasniji prenos rezultata istraživanja u tržišno primjenjive inovacije. Ova inicijativa dodatno je podstakla internacionalizaciju naučnih i poslovnih aktivnosti, kao i bolju povezanost javnog, naučnog i privrednog sektora, doprinoseći ukupnom jačanju naučne i inovacione baze društva.

Operativni cilj 3.3. Unapređenje destinacionog menadžmenta i saradnje između ciljnih grupa u oblasti održivog i zdravstvenog turizma

U okviru sprovođenja **Operativnog cilja 3.3: Unapređenje destinacionog menadžmenta i saradnje između ciljnih grupa u oblasti održivog i zdravstvenog turizma**, realizovane su aktivnosti usmjerene na podsticanje inovacija i jačanje međusektorske saradnje u turizmu, posebno u segmentima sa većim potencijalom za održivi razvoj.

Poseban fokus bio je stavljen na razvoj digitalnih alata i platformi koje omogućavaju bolje umrežavanje svih relevantnih aktera – od turističkih organizacija i ponuđača usluga, do institucija i krajnjih korisnika. E-platforma razvijena u okviru ovog cilja služila je kao središnje mjesto za promociju destinacija, integraciju ponude i unapređenje komunikacije između različitih ciljnih grupa u oblasti održivog i zdravstvenog turizma.

Kroz unapređenje marketinških aktivnosti na ovoj platformi, doprinosilo se većoj vidljivosti lokalne turističke ponude, promociji autentičnih iskustava i povećanju broja posjetilaca, ali i podsticanju formiranja koherentne i tematski specijalizovane turističke ponude. Dodatno, u cilju praćenja i planiranja turističkog razvoja na osnovu relevantnih pokazatelja, razvijeni su alati kao što je *Satelitsko računanje u turizmu* (TSA). Ovaj instrument omogućio je generisanje

ekonomskih podataka specifičnih za turizam, što je predstavljalo važan temelj za buduće donošenje odluka i definisanje politika koje podržavaju održivi i zdravstveni turizam. Na ovaj način, kroz integraciju inovacija, digitalizaciju i međusektorsku saradnju, doprinosilo se transformaciji turističkog sektora u pravcu veće održivosti i konkurentnosti, u skladu sa principima pametne specijalizacije.

U okviru **strateškog cilja 4: Podrška inovativnim aktivnostima u privrednom sektoru**, sprovođenje aktivnosti bilo je usmjereno na realizaciju operativnih ciljeva: **4.1: Stvaranje uslova za uspostavljanje klaster inicijativa i njihovu transformaciju u održive klastere**, **4.2. Stimulisanje razvoja inovativnih startupova**, **4.3. Stimulisanje inovacionih aktivnosti MMSP**, **4.4. Jačanje međunarodne konkurentnosti mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP)** i **4.5. Snažnije povezivanje industrijskog razvoja sa S3**.

Operativni cilj 4.1. Stvaranje uslova za uspostavljanje klaster inicijativa i njihovu transformaciju u održive klastere

U prethodnom periodu, politika razvoja klastera postavljena je u službu ciljeva pametne specijalizacije, čime je započet proces strateškog jačanja sektorskog udruživanja i saradnje među preduzećima. Kao prvi korak, sprovedene su analize postojećih i potencijalnih klaster inicijativa sa ciljem identifikacije sektora od značaja za S3, kao i specifičnosti regionalnog razvoja. Na osnovu rezultata ovih analiza, organizovani su operativni stručni timovi koji su pružali ciljanu podršku klasterima, posebno u oblastima upravljanja, strateškog pozicioniranja i institucionalnog jačanja. Aktivnosti su bile usmjerene ka transformaciji postojećih klastera u profesionalno organizovane i održive strukture, spremne da aktivno učestvuju u inovacionim procesima i tržišnim inicijativama.

Istovremeno, rađeno je na unapređenju kapaciteta članica klastera kroz razvoj programa obuka i specifičnih treninga, utemeljenih na jasno identifikovanim potrebama. Ove edukativne aktivnosti omogućile su članicama bolje razumijevanje mogućnosti koje klustersko udruživanje nudi, kao i jačanje internih kompetencija za inovacije i saradnju.

Poseban značaj dat je jačanju veza između klastera i drugih relevantnih aktera, uključujući donosiocje politika na nacionalnom i lokalnom nivou, obrazovne i naučnoistraživačke institucije, čime se radilo na jačanju svijesti o značaju klusterskog pristupa i potrebi za sveobuhvatnijom institucionalnom podrškom.

Pored toga, prepoznata je potreba za intenzivnijom saradnjom između klastera i naučnoistraživačkih ustanova. U tom pravcu, inicirani su istraživačko-razvojni projekti koji su, u skladu sa specifičnim potrebama klastera, uključivali i višegodišnje aktivnosti usmjerene ka transferu znanja, razvoju novih tehnologija i inovativnih rješenja za članice klastera. Na taj način, operativni cilj 4.1 doprinio je ne samo institucionalnom jačanju klastera, već i kreiranju povoljnog okruženja za primjenu inovacija u privredi kroz koordinisano djelovanje više sektora.

Operativni cilj 4.2. Stimulisanje razvoja inovativnih startupova

U okviru sprovođenja **operativnog cilja 4.2: Stimulisanje razvoja inovativnih startupova**, aktivnosti su bile fokusirane na stvaranje podsticajnog i funkcionalnog startup ekosistema u Crnoj Gori. Program za inovacije 2021–2024 poslužio je kao ključni okvir za objedinjavanje svih relevantnih linija podrške inovacijama, uključujući mjere koje su direktno bile usmjerene na startupove u ranoj fazi razvoja.

Kroz predakceleracijske programe i specijalizovane obuke, mladim timovima i inovatorima omogućeno je da razvijaju svoje ideje u strukturisanom okruženju, uz pristup mentorstvu, finansijskoj i infrastruktornoj podršci. Ove mjere doprinijele su povećanju broja aktivnih startapova i jačanju njihovih kapaciteta za tržišni razvoj, internacionalizaciju i privlačenje investicija.

Istovremeno, dodatni podsticaji za razvoj istraživanja i inovacija uvedeni su s ciljem motivisanja privrednih subjekata da ulažu u inovacije i komercijalizuju rezultate istraživanja. Ove mjere imale su za cilj da doprinesu formiranju novih inovativnih privrednih društava, povećanju privatnih investicija u inovacije, kao i jačanju ukupne konkurentnosti privrede.

Podrška startapovima bila je koncipirana tako da obuhvati i ranu fazu razvoja ideje, ali i prelazak ka fazama rasta i skaliranja, čime se radilo na stvaranju temelja za dugoročno održiv startap ekosistem. Ovakav pristup omogućio je mladim firmama da brže prevaziđu faze nesigurnosti i lakše pristupe tržištu, a Crnoj Gori da postepeno razvija prepoznatljiv identitet kao destinacije pogodnog okruženja za tehnološke i inovativne poduhvate.

Operativni cilj 4.3. Stimulisanje inovacionih aktivnosti mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP)

Sprovedenjem operativnog cilja **4.3: *Stimulisanje inovacionih aktivnosti mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP)***, u prethodnom periodu dodatno je osnažen pravac razvoja privrede zasnovane na znanju, tehnološkoj modernizaciji i povećanoj upotrebi inovacija u poslovnim procesima.

Kroz različite instrumente podrške, prepoznata je potreba za jačanjem inovativnog potencijala MMSP sektora, podsticanjem uvođenja tehnoloških inovacija, komercijalizacije rezultata istraživanja, kao i zapošljavanjem visokokvalifikovanog kadra. Fokus je bio na povećanju ulaganja u istraživanje i razvoj, čime se doprinosilo formiranju većeg broja održivih i konkurentnih inovativnih kompanija u Crnoj Gori. Implementacijom predviđenih aktivnosti, omogućen je napredak u automatizaciji poslovnih procesa i unapređenju znanja i vještina kako na upravljačkom, tako i na operativnom nivou unutar MMSP. Obezbjedeđeni su i podsticaji za izgradnju inovacionih kapaciteta, što je dodatno doprinijelo međunarodnoj vidljivosti i konkurentnosti crnogorskih preduzeća.

Kroz finansijske mehanizme, uključujući posebno dizajnirane kreditne linije u S3 prioritetnim oblastima, MMSP su dobile pristup potrebnim resursima za unapređenje svojih inovacionih performansi, što je stvorilo temelje za održiv rast i tehnološki napredak. Ovakav pristup doprinio je diverzifikaciji privrede i povećanju broja tržišno orijentisanih inovativnih proizvoda i usluga.

Operativni cilj 4.4. Jačanje međunarodne konkurentnosti mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP)

U okviru operativnog cilja **4.4: *Jačanje međunarodne konkurentnosti mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP)***, realizovane su aktivnosti koje su imale za cilj jačanje kapaciteta MMSP za izlazak na međunarodna tržišta kroz inovacije, internacionalizaciju poslovanja i usklađivanje sa evropskim standardima i praksama. Prepoznato je da je međunarodna konkurentnost jedan od ključnih pokazatelja inovacionog potencijala privrede, te je bilo neophodno sistemski i kontinuirano pružati podršku MMSP sektoru u ovom pravcu. U prethodnom periodu, preduzeti su konkretni koraci kako bi se preduzećima omogućio pristup relevantnim informacijama, izvorima finansiranja i savremenim poslovnim modelima koji važe u Evropskoj uniji. Poseban akcenat bio je stavljen na osnaživanje učešća MMSP u EU programima, koji su predstavljali značajan instrument za jačanje međunarodne saradnje i integraciju u evropske inovacione

tokove. Kroz informativne i edukativne aktivnosti, predstavnici MMSP sektora imali su priliku da se upoznaju sa politikama i vrijednostima EU, zakonskim regulativama, procedurama sprovođenja i uspješnim primjerima iz zemalja članica.

Ove aktivnosti doprinijele su boljem razumijevanju načina na koji funkcioniše evropski privredni sistem i otvorile su mogućnosti za saradnju sa partnerima iz EU, pristup međunarodnim lancima vrijednosti i pozicioniranje crnogorskih preduzeća na širem tržištu. Ujedno, povećana je i spremnost domaćih MMSP da odgovore na zahtjeve konkurentnog tržišta kroz inovativne proizvode, digitalizaciju i unapređenje poslovnih procesa.

Operativni cilj 4.5. Snažnije povezivanje industrijskog razvoja sa S3

Sprovođenjem **operativnog cilja 4.5: Snažnije povezivanje industrijskog razvoja sa S3**, u prethodnom periodu naglašena je potreba za sistemskim usklađivanjem politike industrijskog razvoja sa principima pametne specijalizacije, u skladu sa preporukama Evropske komisije i drugih relevantnih međunarodnih izvora.

Razvoj moderne, konkurentne i održive industrije u Crnoj Gori bio je zasnovan na ulaganjima u inovacije, savremene tehnologije i proizvodne kapacitete, uz paralelni razvoj vještina i primjenu principa zelene ekonomije. Poseban akcenat stavljen je na neophodnost transformacije tradicionalne industrije kako bi se olakšalo uključivanje u evropske i regionalne inicijative industrijske tranzicije.

Ključni element ovog procesa bilo je povezivanje naučnoistraživačkih institucija, univerziteta, tehnoloških organizacija, instituta, centara i laboratorija sa industrijskim subjektima i drugim akterima inovacionog i preduzetničkog ekosistema. Ovakva saradnja omogućila je kreiranje novih industrijskih proizvoda i usluga u oblastima definisanim S3, uz jačanje konkurentnosti i izvoznog potencijala industrijskih grana sa prepoznatim komparativnim prednostima. Pored toga, integracija ciljeva zelene tranzicije u industrijski razvoj bila je u fokusu kroz prilagođavanje investicione politike principima održivosti. U skladu sa preporukama iz izvještaja UNDP-a o resursnoj efikasnosti i OECD-a o konkurentnosti u Jugoistočnoj Evropi, sprovedene su mjere koje su imale za cilj podizanje nivoa energetske efikasnosti u industriji, racionalnu upotrebu resursa i postepeni prelazak na niskokarbonski model razvoja.

Na taj način, operativni cilj 4.5 doprinio je ne samo modernizaciji crnogorske industrije, već i njenom strateškom pozicioniranju u pravcu inovacija, održivosti i međunarodne konkurentnosti, u skladu sa ciljevima pametne specijalizacije.

U okviru **strateškog cilja 5: Poboljšanje okvirnih uslova za inovativni ekosistem**, sprovođenje aktivnosti bilo je fokusirano na realizaciju operativnih ciljeva **5.1: Unapređenje implementacionog okvira za inovacije i S3** i **5.2 Promocija značaja inovacija sa fokusom na informisanje šire javnosti i privrede**.

Operativni cilj 5.1: Unapređenje implementacionog okvira za inovacije

Na osnovu Zakona o inovacionoj djelatnosti („Službeni list Crne Gore“, br. 082/20), uspostavljen je Nacionalni inovacioni sistem kao krovni mehanizam koji povezuje ključne aktore iz javnog, privatnog, naučnog i obrazovnog sektora. Ovaj sistem uključivao je Vladu Crne Gore, organe državne uprave, jedinice lokalne samouprave, Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju, Fond za inovacije Crne Gore, kao i sve relevantne subjekte inovacione djelatnosti. U prethodnom periodu, sprovedene su aktivnosti koje su imale za cilj konsolidaciju ovog sistema i unapređenje njegove funkcionalnosti. Posebna pažnja bila je posvećena razvoju nacrta *Okvira za implementaciju politike inovacija i pametne specijalizacije*, u skladu sa preporukama

Zajedničkog istraživačkog centra Evropske komisije (DG JRC), i uzimajući u obzir specifičnosti crnogorskog inovacionog ekosistema.

Ovaj okvir predstavljao je osnovu za institucionalizaciju procesa upravljanja S3 strategijom, kroz jasnu podjelu nadležnosti, definisane tokove koordinacije među institucijama i mehanizme evaluacije i praćenja napretka. Uvođenjem ovog pristupa, stvoren je operativni mehanizam koji omogućava bolju povezanost politika inovacija sa sektorima privrede, obrazovanja i istraživanja, kao i efikasniju implementaciju konkretnih mjera i instrumenata podrške. Na taj način, operativni cilj 5.1 dao je strateški doprinos formiranju stabilnog i koherentnog institucionalnog ambijenta, neophodnog za dalji razvoj inovacionih kapaciteta i uspješnu realizaciju ciljeva pametne specijalizacije u Crnoj Gori.

Operativni cilj 5.2. Promocija značaja inovacija sa fokusom na informisanje šire javnosti i privrede

U okviru operativnog cilja **5.2. Promocija značaja inovacija sa fokusom na informisanje šire javnosti i privrede**, aktivnosti su bile usmjerene na rješavanje jednog od ključnih izazova u razvoju inovacionog ekosistema – niskog nivoa razumijevanja i svijesti o značaju inovacija među građanima i privrednim subjektima.

U prethodnom periodu, uočeno je da percepcija inovacija u crnogorskom društvu nije dovoljno razvijena, posebno kada je riječ o njihovoj ulozi u rješavanju savremenih društvenih i ekonomskih izazova. Stoga su aktivnosti u okviru ovog operativnog cilja bile usmjerene na podizanje opšte svijesti o važnosti inovativnog načina razmišljanja, uloge inovacija u svakodnevnom životu, kao i o ključnim akterima koji čine inovacioni ekosistem – od istraživača i institucija, do preduzetnika i donosilaca politika. Takođe, poseban fokus stavljen je na promociju instrumenata podrške inovacijama i informisanje privrede o mogućnostima za razvoj i komercijalizaciju inovativnih rješenja. Aktivnosti su uključivale javne kampanje, edukativne i informativne događaje, online sadržaje, radionice i promotivne materijale koji su bili usmjereni kako ka široj javnosti, tako i ka poslovnom sektoru. Pored toga, u okviru ovog cilja, promovisana je i potreba za razvojem politike intelektualne svojine koja je prilagođena preduzetničkim potrebama i koja podržava procese transfera znanja i komercijalizacije rezultata istraživanja i razvoja. Pandemija COVID-19 dodatno je istakla relevantnost inovacija, posebno u oblastima javnog zdravlja, zapošljavanja i održivog ekonomskog rasta. U tom kontekstu, inovacije su pokazale svoju ključnu ulogu u prilagođavanju društva i ekonomije novonastalim uslovima, čime je dodatno potvrđena potreba za kontinuiranom promocijom inovacija kao temelja za otpornost i napredak.

Ključna dostignuća u okviru S3 prioritetnih oblasti i operativnih ciljeva

U periodu sprovođenja Strategije pametne specijalizacije 2019–2024. godine, realizovan je širok spektar konkretnih mjera koje su doprinosile ostvarenju strateških i operativnih ciljeva kroz podršku prioritetnim S3 oblastima. U nastavku su predstavljena ključna dostignuća, grupisana po S3 tematskim prioritetima.

Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane

Jedno od značajnih dostignuća u ovoj oblasti je **uspostavljanje Centra izvrsnosti „FoodHub“**, sa ciljem digitalizacije procjene rizika bezbjednosti hrane i sertifikacije autentičnosti prehrambenih proizvoda, uz ukupnu vrijednost programa od 1.256.045,00 €, od čega je 921.402,00 € obezbijeđeno kroz podršku resora nadležnog za nauku i inovacije. Ova aktivnost realizovana je **u okviru operativnog cilja 1.1 – Jačanje istraživačkih kapaciteta u S3 oblastima.**

Dodatno, realizovana je i mjera Podrške za uvođenje inovacija u sektor poljoprivrede, u vrijednosti od 450.176,13 €, što je direktno doprinijelo modernizaciji proizvodnje. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnog cilja 4.1 – Podrška inovacijama u privredi.

Takođe, sproveden je **Program istraživačkih grantova za podsticanje izvrsnosti**, vrijedan 2.100.000,00 €, koji obuhvata i ovu prioritetnu oblast. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnog cilja 1.1 – Jačanje istraživačkih kapaciteta u S3 oblastima.

Energija i održiva životna sredina

U ovoj oblasti realizovani su programi koji su povezali inovacije i energetske efikasnosti. **Program za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji** obuhvatio je podršku u iznosu od 1.289.479,62 €, dok je dodatnih 2.300.000,00 € bilo predmet javnog poziva. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnog cilja 4.5 – Povezivanje industrijskog razvoja sa S3.

Paralelno s tim, **Program za podsticanje energetske efikasnosti u hotelskoj industriji** obezbijedio je podršku od 3.000.000,00 €, a **program za objekte u seoskom i domaćem turizmu** dodatnih 500.000,00 €, sve u cilju povećanja energetske efikasnosti i smanjenja emisija. Ove aktivnosti realizovane su u okviru operativnog cilja 5.3 – Jačanje inovacione infrastrukture i zelene tranzicije.

Održivi i zdravstveni turizam

U oblasti turizma istaknuta je uspostava **Centra izvrsnosti CEBIMER** za biomedicinska istraživanja, sa ukupnom vrijednošću programa od 1.309.216,00 €, uz podršku od 986.110,00 €. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnog cilja 1.1 – Jačanje istraživačkih kapaciteta u S3 oblastima.

Pored toga, kroz Program za jačanje inovativnosti MMSP dodijeljeno je 986.488,00 €, uključujući projekte poput „Crnogor.Ski“, koji povezuje digitalne inovacije i turizam. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnog cilja 4.3 – Stimulisanje inovacionih aktivnosti mikro, malih i srednjih preduzeća.

Takođe, iako nije u potpunosti realizovana aktivnost, zbog činjenice da je u momentu kada je na red došla realizacija ovog Programa izostala podrška jedne od partnerskih institucija, usljed promjene prioriteta u okviru institucije, tokom 2023. godine pripremljen je pilot program za **podršku inovacijama u oblasti održivog i zdravstvenog turizma**. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnog cilja 4.1 – Podrška inovacijama u privredi, sa primjenom u specifičnoj S3 oblasti turizma, a jedna od preporuka je razmatranje Pilot programa za podsticanje razvoja i inovacija u S3 oblasti „Održivi i zdravstveni turizam“ nakon usvajanja nove Strategije pametne specijalizacije, ukoliko održivi i zdravstveni turizam ostane jedan od prioritetnih sektora razvoja.

Informaciono-komunikacione tehnologije (ICT)

U ICT oblasti sprovedena je mjera Podrške klsterskoj organizaciji, koja je rezultirala formiranjem klastera ICT Cortex, uz podršku od 750.000,00 €. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnog cilja 4.1 – Podrška inovacijama u privredi.

Dodatno, kroz Podršku ranoj fazi razvoja startapova dodijeljeno je 1.226.166,01 €, što je stimuliralo rast tehnoloških firmi. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnog cilja 4.2 – Stimulisanje razvoja inovativnih startapova.

Posebno značajnu horizontalnu mjeru predstavlja Program kolaborativnih grantova za inovacije, u okviru kojeg je dodijeljeno 2.915.705,00 €, uz primjenu na sve prioritetne S3 oblasti. Ova aktivnost realizovana je u okviru operativnih ciljeva 4.2 i 4.4 – Stimulisanje razvoja startapova i jačanje međunarodne konkurentnosti MMSP.

- **Pregled izazova u sprovođenju strateškog dokumenta pametne specijalizacije na nacionalnom nivou i u okviru zemalja na Zapadnom Balkanu**

Sprovođenje strategija pametne specijalizacije (S3) u Evropi i na Zapadnom Balkanu suočava se sa nizom izazova koji utiču na efikasnost i održivost ovih politika. Analiza publikacije Zajedničkog istraživačkog centra Evropske komisije (JRC) „Smart Specialisation in the Western Balkans and Türkiye – Lessons learned⁹“ identifikuje ključne prepreke koje ometaju implementaciju S3 pristupa u Regionu.

- **Institucionalna ograničenja i nedostatak kapaciteta**

Jedan od glavnih izazova u sprovođenju S3 strategija jeste ograničen institucionalni kapacitet. Mnoge zemlje Zapadnog Balkana suočavaju se sa nedostatkom obučenog osoblja i odgovarajućih struktura unutar javne administracije koje bi mogle efikasno upravljati i koordinisati proces pametne specijalizacije. Ovo uključuje i ograničene kapacitete za prikupljanje i analizu podataka, što je ključno za identifikaciju prioritetnih oblasti i donošenje odluka zasnovanih na relevantnim podacima.

- **Ograničena saradnja između aktera inovacionog ekosistema**

Efikasna implementacija S3 strategija zahteva snažnu saradnju između različitih aktera, uključujući akademsku zajednicu, privredu, istraživačke institucije i javni sektor. Međutim, u praksi često postoji nedostatak koordinacije i komunikacije među ovim akterima, što otežava razvoj zajedničkih inicijativa i projekata. Ovo je posebno izraženo u zemljama Zapadnog Balkana, gde su veze između naučnoistraživačkih institucija i privrede često slabe ili nepostojeće.

- **Nedostatak finansijskih resursa i održivih mehanizama finansiranja**

Finansiranje predstavlja značajan izazov za sprovođenje S3 strategija. Mnoge zemlje se oslanjaju na međunarodne donatore i EU fondove, dok su nacionalni budžeti za istraživanje i inovacije ograničeni. Ova zavisnost od spoljnog finansiranja može dovesti do nesigurnosti i prekida u implementaciji strategija, posebno kada se donatorski programi završe ili promene svoje prioritete.

- **Ograničena dostupnost i kvalitet podataka**

Donošenje odluka zasnovanih na dokazima je suštinski dio S3 pristupa. Međutim, mnoge zemlje se suočavaju sa izazovima u prikupljanju, obradi i analizi relevantnih podataka. Nedostatak pouzdanih statističkih informacija otežava identifikaciju komparativnih prednosti i prioritetnih oblasti za ulaganja, što može dovesti do neefikasnog usmeravanja resursa.

- **Nedovoljna integracija zelene i digitalne tranzicije**

Iako su zelena i digitalna tranzicija ključni elementi evropskih razvojnih politika, njihova integracija u S3 strategije na Zapadnom Balkanu je često ograničena. Ovo može biti posljedica nedostatka svijesti o značaju ovih tranzicija, kao i ograničenih kapaciteta za njihovu implementaciju. Bez adekvatne integracije, postoji rizik da Region zaostane u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja i digitalne transformacije.

U kontekstu Crne Gore, kada su u pitanju izazovi u sprovođenju pametne specijalizacije, identifikovano je nekoliko ključnih izazova koji su uticali na implementaciju S3 u prethodnom

9 https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC136309?utm_source=chatgpt.com

šestogodišnjem periodu. Tokom sprovođenja strategije, organizaciona jedinica zadužena za upravljanje procesom pametne specijalizacije bila je predmet nekoliko institucionalnih reorganizacija, usljed kojih je više puta mijenjala resorsku pripadnost (Ministarstvo nauke, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija), što je u određenoj mjeri uticalo na kontinuitet i stabilnost u sprovođenju planiranih aktivnosti. Takođe, pandemija COVID-19 privremeno je onemogućila održavanje kontinuiranih konsultacija, a kroz realizaciju akcionih planova bili su vidljivi multiplikovani negativni efekti pandemije na gotovo sve prioritetne S3 oblasti.

Ograničeni ljudski resursi u javnoj administraciji otežavali su koordinaciju i implementaciju strategije. Takođe, identifikovana je potreba za jačanjem kapaciteta za prikupljanje i analizu podataka, kako bi se omogućilo odlučivanje zasnovano na relevantnim podacima. Nedostatak finansijskih sredstava i ograničena saradnja između istraživačkih institucija i privrede dodatno komplikuju sprovođenje strategije pametne specijalizacije u zemlji.

Neke od ključnih prepreka odnosile su se i na nedovoljno razvijen institucionalni okvir za cirkularnu ekonomiju, nisku stopu reciklaže otpada, ograničenu međuresornu koordinaciju i nedostatak pouzdanih podataka i istraživačkih osnova za donošenje strateških odluka. U energetsom sektoru, tranzicija ka održivim izvorima bila je usporena zbog zavisnosti od fosilnih goriva, tehničke nepouzdanosti mreže i društvenih otpora prema pojedinim projektima. Dodatno, usklađivanje sa zakonodavstvom EU u oblastima zaštite životne sredine i otpada napredovalo je sporo, dok je pandemija COVID-19 dodatno ogolila slabosti u otpornosti energetske i privrednog sistema, bez značajnog smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte. Takođe, sektor održivog i zdravstvenog turizma suočio se sa izazovima u pogledu nepostojanja zakonodavnog okvira koji definiše pojam zdravstvenog turizma, usljed čega je praćenje uspješnosti aktivnosti iz ovog prioriteta bilo otežano. Zadatak inovacione radne grupe (IRG) za ovu oblast bio je dominantno usmjeren na kontinuirane konsultacije sa nadležnim resorima, kako bi se kreirali osnovni preduslovi za dalje praćenje ove oblasti.

Na osnovu navedenog izvodi se zaključak da se sprovođenje strategija pametne specijalizacije u Evropi i na Zapadnom Balkanu suočava sa brojnim izazovima koji zahtijevaju koordinisane i sveobuhvatne pristupe. Prevazilaženje institucionalnih ograničenja, jačanje saradnje među akterima, obezbjeđivanje održivog finansiranja, unapređenje dostupnosti podataka i integracija zelene i digitalne tranzicije su ključni koraci ka uspješnoj implementaciji S3 strategija. U slučaju Crne Gore, fokus na jačanje administrativnih kapaciteta i podsticanje saradnje između istraživačkog i privrednog sektora može značajno doprinijeti ostvarivanju ciljeva pametne specijalizacije.

2. Informacija o napretku u postizanju strateških i operativnih ciljeva (status indikatora uspjeha)

2.1. Realizacija operativnih ciljeva/indikatora učinka

Svi operativni ciljevi definisani Operativnim programom za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024 praćeni su odgovarajućim indikatorima učinka i prikazani kao početne vrijednosti u 2020. godini i ciljne vrijednosti u 2024. godini.

U odnosu na inicijalnu tabelu iz Strategije, nekoliko indikatora je dodato odnosno izmjenjeno. Tako je u okviru opetavnog cilja 4.3. dodat indikator „porast broja podržanih inovativnih privrednih društava,” dok su u okviru operativnog cilja 5.2. dodati indikatori: „broj organizovanih događaja podsticanja inovacione kulture od strane aktera u inovacionom ekosistemu” i “broj promovisanih događaja na platformi www.S3.me”.

Analiza ostvarenja indikatora učinka Strategije pametne specijalizacije pokazuje da je do 2024. godine zabilježen značajan napredak u većini planiranih oblasti. Od ukupno 19 mjerljivih indikatora za 5 nije bilo moguće izračunati napredak usljed nedostatka odgovarajućih podataka.

Od preostalih 14 indikatora čak 10 je ostvareno na nivou višem od planiranog, što ukazuje na to da je implementacija strategije bila uspješna u ključnim segmentima, posebno u jačanju S3 vještina, razvoju inovacione infrastrukture, povećanju investicija u industriju i podršci malim i srednjim preduzećima u inovativnim aktivnostima.

Ostala četiri (4) indikatora su ostala ispod očekivanja, a među njima se posebno ističu slaba postignuća u oblasti promocije značaja inovacija i informisanja javnosti, kao i broj realizovanih događaja na S3 platformi.

Cilj/indikator učinka	Izvor podataka	Naziv cilja	Početna vrijednost 2020	Očekivana vrijednost 2024	Ostvarena vrijednost 2024
Operativni cilj 1.1. Broj podržanih istraživačkih aktivnosti kroz nacionalne programe	MPNKS, MPŠV, MZ, Institut za javno zdravlje	Jačanje istraživačkih kapaciteta koji pripadaju fokusnim oblastima i tehnologijama identifikovanim u S3	9	12	30
Operativni cilj 2.1.		Jačanje S3 vještina			
Globalni indeks konkurentnosti (GCI)	Svjetski ekonomski forum (World Economic Forum)		53 (2019)	51	53 (2019)
Broj istraživača izraženo u FTE	Nacionalna Statistika za istraživanje i razvoj (https://www.gov.me/clanak/saopstenje-o-statistici-istrazivanja-i-razvoja-za-2019-godinu)		469 (2019)	480	469 (2019)
Globalni indeks inovacija (GII)	Svjetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO)		59 (2021)	56	65
Operativni cilj 3.1. Broj uspostavljenih partnerstava nauka-privreda	MER, MPNKS, Fond za inovacije Crne Gore	Jačanje saradnje aktera u sistemu inovacija sa fokusom na saradnji nauke	18	30	73
Operativni cilj 3.2.		Jačanje inovacione infrastructure			
Globalni indeks inovativnosti (GII)	Svjetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO)		53/131	43/132	65/133
Operativni cilj 3.3. Prihodi od turizma	Centralna banka, MONSTAT	Unapređenje destinacionog menadžmenta i saradnje između ciljnih grupa u oblasti Održivog i zdravstvenog turizma	159 mil.	1,482 mird.	1,46 milijardi
Operativni cilj 4.1. Broj transformisanih klastera	MER	Stvaranje uslova za uspostavljanje klaster inicijativa i njihovu transformaciju u održive klastere	0	4	5
Operativni cilj 4.2. Broj podržanih startup timova	MER	Stimulisanje razvoja inovativnih startupova	15	47	54
Operativni cilj 4.3.		Stimulisanje inovacionih aktivnosti MMSP			
Globalni indeks konkurentnosti (GIC)	Svjetski ekonomski forum (World Economic Forum)		69/141 (2019)	66/141	69/141 (2019)
Porast broja podržanih inovativnih privrednih društava			380 (2022)	480	497
Operativni cilj 4.4. Broj podržanih projekata u međunarodnim programima	MER, MPNKS	Jačanje međunarodne konkurentnosti MMSP	23	25	45
Operativni cilj 4.5.		Snažnije povezivanje industrijskog razvoja sa S3			
Investicije u osnovna sredstva u sektoru industrije	MONSTAT - investicije se odnose na sektore: Vađenje ruda i kamena, Prerađivačka industrija, Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija, i Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama.		117 mil. €	145 mil. €	216 mil. . €
Broj zaposlenih u industriji	MONSTAT – Broj zaposlenih se odnosi na sektore: Vađenje ruda i kamena, Prerađivačka industrija, Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija, i Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama.		20027	25502	25730
Operativni cilj 5.1. aktivnosti prepoznatih u prioritetnim područjima S3, s posebnim fokusom Akcione planove za sprovođenje S3	Organizaciona jedinica za S3 – MER – svi prikupljeni podaci izvještajnih jedinica	Unapređenje implementacionog okvira za inovacije i S3	60%	100%	74%
Operativni cilj 5.2.		Promocija značaja inovacija sa fokusom na informisanje šire javnosti i privrede.			
Procenat informisanih građana/ki o značaju inovacija	Organizaciona jedinica za S3 – MER – svi prikupljeni podaci izvještajnih jedinica		10%	25%	
Procenat informisanosti privrednih subjekata o značaju inovacija	Organizaciona jedinica za S3 – MER – svi prikupljeni podaci izvještajnih jedinica		20%	60%	
Broj organizovanih događaja podsticanja inovacione kulture od strane aktera u inovacionom ekosistemu	MPNI; MERT, MJU, MKU, Fond za inovacije CG, PKCG, IPC Tehnopolis, NTP CG, ICT Cortex		317 (2022)	440	293
Broj promovisanih događaja na platformi www.S3.me	Organizaciona jedinica za S3		65 (2022)	30	33
		ostvaren na nivou većem od planiranog			
		ostvaren na nivou manjem od planiranog			
		ostvaren na planiranom nivou			
		onemogućena procjena zbog nedostatka podataka			

Tabela 1: Prikaz indikatora učinka

Ukupno posmatrano, Strategija je pokazala visoku funkcionalnost u ekonomskim i inovacionim segmentima, ali je istovremeno ukazala na slabosti u komunikaciji, vidljivosti i uključivanju šire zajednice, što otvara prostor za značajno unapređenje u narednom strateškom periodu.

2.2. Analiza vrijednosti međunarodnih indikatora i indeksa koji se odnose na datu oblast javne politike

U okviru završne evaluacije sprovođenja Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2019–2024, posebna pažnja posvećena je praćenju vrijednosti međunarodnih indikatora i pozicioniranju Crne Gore u odnosu na uporedive države i region. Ovi indikatori su služili za sagledavanje efekata sprovedenih aktivnosti, identifikaciju područja napretka, ali i onih oblasti koje zahtijevaju dodatna unapređenja.

U tom smislu, ključni referentni okvir za mjerenje performansi bio je **Globalni indeks inovacija (Global Innovation Index – GII)**, koji omogućava sveobuhvatno posmatranje inovacionog kapaciteta i ekosistema. Tokom implementacije S3, ostvaren je vidljiv napredak u pojedinim komponentama GII-a, pri čemu je naročito značajan porast ostvaren u dimenziji „Vještine“, gdje je Crna Gora tokom 2024. godine zauzela 65. mjesto, dok je u 2023. godini zauzimala 75. mjesto. Takođe, zabilježeno je poboljšanje u domenu partnerstava nauke i privrede, gdje je broj uspostavljenih partnerstava porastao za 73,58% u 2024. godini u odnosu na 2023. godinu.

Rast indikatora u oblasti razvoja startup ekosistema, uz povećanje broja startup timova za 24,3% tokom 2024. godine, ukazuje na pozitivan efekat podrške inovacijama i razvoja MMSP sektora. I pored pozitivnih pomaka, ostaju izazovi u segmentima infrastrukturne podrške inovacijama, gdje je Crna Gora 2024. godine zabilježila poziciju 57/133 u GII komponenti „Infrastruktura“, čime je potvrđena potreba za kontinuiranim ulaganjem u naučnu, inovacionu i tehničku infrastrukturu.

Takođe, u domenu sektorskih prioriteta, prepoznati su i izazovi u oblasti zdravstvenog turizma usljed nedostatka adekvatnog regulatornog i institucionalnog okvira, što je ograničilo mogućnosti mjerljivog praćenja napretka u ovoj oblasti prema međunarodnim standardima.

Pored GII indikatora, korišćeni su i nalazi iz relevantnih regionalnih analiza, prije svega izvještaja **Zajedničkog istraživačkog centra Evropske komisije (JRC) - „Smart Specialisation in the Western Balkans and Türkiye – Lessons Learned“**, koji ukazuje na zajedničke izazove svih ekonomija regiona: ograničene administrativne i institucionalne kapacitete, slabiju međusektorsku saradnju, neadekvatan pristup podacima i potrebu za snažnijom integracijom zelene i digitalne tranzicije.

Nalazi ovih međunarodnih analiza čine osnov za definisanje preporuka za novu fazu strateškog planiranja u okviru S3 2026–2031, s ciljem jačanja ukupnog inovacionog i istraživačkog kapaciteta Crne Gore.

2.3. Osvrt na doprinos Strategije dostizanju prioriteta postavljenih u krovnim strateškim dokumentima

Implementacijom Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2019–2024 ostvaren je mjerljiv doprinos ostvarivanju više ciljeva definisanih u ključnim nacionalnim razvojnim, sektorskim i integracionim dokumentima, uključujući:

- Program ekonomskih reformi Crne Gore (ERP);
- Program pristupanja Crne Gore EU;
- Strategiju održivog razvoja;
- Strategiju razvoja nauke i inovacija;
- Politike inovacija i industrijske politike EU kroz Smart Specialisation Platform.

Preciznije, Strategija pametne specijalizacije (S3) povezana je sa nizom ključnih strateških i programskih dokumenata Crne Gore koji definišu pravce razvoja zemlje u srednjoročnom i dugoročnom periodu. To su: Ekspoze predsjednika Vlade i sastav 44. Vlade Crne Gore, Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2024–2027, Godišnji program rada Vlade za 2025. godinu, Reformska agenda u okviru Plana rasta za Zapadni Balkan, Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2024–2027, Program ekonomskih reformi Crne Gore 2024–2026, Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine, Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2023–2027, Strategija naučnoistraživačke djelatnosti 2024–2028, Mapiranje istraživačke infrastrukture Crne Gore 2024–2028, Nacrt Nacionalnog energetskog i klimatskog plana Crne Gore do 2030. godine, Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022–2026, Nacionalna strategija cirkularne tranzicije Crne Gore do 2030. godine, Strategija intelektualne svojine 2023–2026 i Industrijska politika Crne Gore 2024–2028.

Doprinos u oblasti razvoja inovacionog ekosistema:

Strategija pametne specijalizacije omogućila je uspostavljanje funkcionalnijeg nacionalnog inovacionog sistema, uz unapređenje regulatornog i institucionalnog okvira (usvajanjem Zakona o inovacionoj djelatnosti i osnivanjem Fonda za inovacije). Time je direktno doprinijela ostvarivanju ciljeva ERP-a u domenu jačanja inovacionih kapaciteta i usklađivanja sa evropskim praksama u inovacionoj politici.

Doprinos u oblasti razvoja ljudskih resursa i vještina:

Poseban doprinos ostvaren je kroz jačanje vještina potrebnih za savremenu ekonomiju, čime su podržani ciljevi Strategije razvoja ljudskih resursa, Strategije obrazovanja i Strategije cjeloživotnog učenja. Rast indikatora „Vještine“ u okviru Globalnog inovacionog indeksa potvrđuje napredak u ovoj oblasti. Istovremeno, integracijom obrazovnih i inovacionih politika S3 je podržala pripremu kvalifikovanog kadra za nove sektore ekonomskog razvoja.

Doprinos u razvoju konkurentnosti i MMSP sektora:

Sprovedenjem finansijskih programa za podršku inovacijama u MMSP sektoru, djelimično realizovanim aktivnostima u oblasti razvoja klastera, startup podršku i internacionalizaciju poslovanja, Strategija je direktno doprinijela ciljevima Politike razvoja MMSP sektora i unapređenja konkurentnosti privrede, u skladu sa mjerama iz ERP-a i Programa pristupanja EU.

Doprinos u digitalnoj transformaciji:

S3 je imala snažan horizontalni uticaj na jačanje digitalizacije, kroz podršku razvoju ICT sektora, digitalizaciju obrazovanja, uspostavljanje startup ekosistema i uvođenje digitalnih servisa u turizmu, poljoprivredi i energetici, čime je osnažen doprinos realizaciji nacionalne Strategije digitalne transformacije.

Doprinos u zelenoj tranziciji i održivom razvoju:

Kroz razvoj cirkularne ekonomije, energetske efikasnost u industriji i turizmu, kao i razvoj inovacija u oblasti obnovljivih izvora energije, Strategija pametne specijalizacije je direktno podržala ciljeve Strategije održivog razvoja i usklađivanja sa EU Zelenim planom.

Doprinos evropskim integracijama:

Sprovođenje Strategije bilo je usklađeno sa zahtjevima Poglavlja 20 (Preduzetnička i industrijska politika), Poglavlja 25 (Nauka i istraživanje), Poglavlja 26 (Obrazovanje i kultura) i Poglavlja 10 (Informaciono društvo i mediji), čime je ostvaren direktan doprinos harmonizaciji politika sa pravnom tekovinom EU i preporukama Evropske komisije.

Prepoznate međusektorske sinergije:

Posebna vrijednost implementacije Strategije ogleda se u sposobnosti da generiše horizontalne veze između naučnoistraživačke zajednice, obrazovnog sistema, poslovnog sektora i državnih institucija, što je u potpunosti u skladu sa principima evropskog S3 pristupa i sa potrebama Crne Gore za koordinisanom, međusektorskom inovacionom politikom.

2.4. Osvrt na doprinos Strategije u dostizanju rodne ravnopravnosti

Implementacija Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2019–2024 prepoznala je važnost principa rodne ravnopravnosti kao integralnog dijela inovacionih, obrazovnih i privrednih politika. Iako rodna dimenzija nije bila sistemski ugrađena u sve programske mjere Strategije, pojedini segmenti implementacije su doprinijeli unapređenju pozicije žena u oblastima nauke, inovacija, preduzetništva i zapošljavanja kroz sljedeće efekte:

Učešće žena u istraživačkom i inovacionom sistemu:

Putem programa istraživačkih grantova, podrške centrima izvrsnosti i grantova za izvrsnost, zabilježeno je kontinuirano učešće žena kao rukovodilaca i članica istraživačkih timova, čime je osnaženo učešće žena u naučnoistraživačkim projektima i jačanju karijere u STEM oblastima.

Podrška ženskom preduzetništvu:

Kroz programe podrške startupovima, inovacionim vaučerima i MMSP inovacionim aktivnostima, indirektno je omogućeno i veće uključivanje preduzetnica, posebno u segmentima digitalnog preduzetništva, turizma i poljoprivrede, što doprinosi smanjenju rodnog jaza u pristupu finansiranju i inovacionim programima.

Obrazovne i razvojne inicijative:

Kroz razvoj novih obrazovnih programa, digitalnih vještina i vještina za buduće poslove u okviru S3 vještina, obezbijeđen je rodno neutralan pristup programima cjeloživotnog učenja, sa ciljem da žene i muškarci imaju jednake mogućnosti za sticanje kompetencija za poslove budućnosti.

Horizontalna rodna komponenta kroz mjere zapošljavanja:

Dio programa za podizanje kvalifikacija radne snage i prekvalifikacije obuhvatio je i žene iz ranjivijih grupa, čime je omogućena bolja ravnoteža u pristupu tržištu rada u S3 oblastima. Iako rodna perspektiva nije bila zasebno definisana u svim indikatorima praćenja, iskustva iz implementacije S3 ukazuju na potrebu da u narednom strateškom ciklusu (S3 2026–2031) bude sistematičnije integrisana kroz:

- definisanje rodno senzitivnih indikatora,
- podsticanje rodno balansiranog liderstva u inovacijama i nauci,
- jačanje podrške za žene preduzetnice u prioritetnim S3 oblastima.

Na ovaj način, S3 će u narednom periodu dodatno doprinijeti ostvarivanju ciljeva rodne ravnopravnosti definisanih u nacionalnim politikama i međunarodnim obavezama Crne Gore.

Jačanje ljudskih resursa u funkciji S3

Jedan od ključnih strateških ciljeva Strategije pametne specijalizacije (S3) odnosi se na razvoj ljudskog kapitala u skladu sa potrebama prioriternih oblasti: Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane, Energija i održiva životna sredina, Održivi i zdravstveni turizam, i Informaciono-komunikacione tehnologije (ICT). U obrazovni sistem integrisani su formalni i neformalni programi usmjereni na razvoj specifičnih znanja i vještina relevantnih za ove oblasti.

Visoko obrazovanje

Visokoškolske ustanove u Crnoj Gori (UCG, UDG, Mediteran, Adriatik) su, u skladu sa S3, uvele i reakreditovalе brojne studijske programe u prioritetnim oblastima, posebno u ICT, energetici, turizmu i poljoprivredi. Ovi programi podržavaju povezivanje nauke i privrede, doprinose inovacionom razvoju i pozicioniranju u Evropskom prostoru visokog obrazovanja. U skladu sa *Mapom puta za naučnoistraživačku infrastrukturu 2024-2028*¹⁰, u nastavku je prikaz istraživačke infrastrukture po S3 prioritetnim oblastima, koje su ujedno i oblasti naučnoistraživačke djelatnosti (NID):

Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane

U oblasti održive poljoprivrede i lanca vrijednosti hrane, ključnu ulogu imaju Univerzitet Donja Gorica (UDG), Biotehnički fakultet Univerziteta Crne Gore i Institut za biologiju mora. UDG je razvijao moderne laboratorije za biotehnologiju, agroekologiju i prehrambenu tehnologiju, pružajući infrastrukturnu podršku istraživanjima usmjerenim na kvalitet i autentičnost hrane, kao i na efikasnu i održivu poljoprivredu. Biotehnički fakultet posjeduje kapacitete za istraživanja biljne i životinjske proizvodnje, uključujući analizu zemljišta i hrane, dok Institut za biologiju mora u Kotoru raspolaže laboratorijama, istraživačkim brodom i infrastrukturom za akvakulturu i očuvanje morskih resursa. Ove institucije zajedno doprinose razvoju naučno zasnovane i tehnološki osnažene poljoprivrede.

Energija i održiva životna sredina

Razvoj infrastrukture u oblasti energije i održive životne sredine zasniva se na resursima Univerziteta Crne Gore, posebno kroz Elektrotehnički fakultet i Građevinski fakultet, kao i brojne nacionalne laboratorije i centre. Elektrotehnički fakultet razvija laboratorije za istraživanja u oblasti energetike, sa posebnim fokusom na obnovljive izvore energije. Dodatno, Centar za održivi razvoj i zaštitu životne sredine fokusira se na interdisciplinarnе pristupe u oblasti ekologije i klimatskih promjena. Građevinski fakultet posjeduje laboratorije za analizu otpada, voda i građevinskih materijala, koje su ključne za implementaciju zelenih tehnologija u građevinskom sektoru. Institut za biologiju mora sprovodi monitoring biodiverziteta i stanja morskih ekosistema. Nacionalni centri kao što su Centar za ekotoksikološka ispitivanja i Centar za klimatske promjene i energetsку efikasnost dodatno osnažuju ovu oblast, nudeći ekspertizu i opremu za rješavanje izazova ekološke tranzicije.

10 <https://www.gov.me/clanak/usvojena-mapa-puta-za-istrazivacku-infrastrukturu-crne-gore-2024-2028>

Održivi i zdravstveni turizam

Oblast održivog i zdravstvenog turizma oslanja se na visoko specijalizovane kapacitete Instituta za javno zdravlje Crne Gore, Fakulteta za sport i fizičko vaspitanje, Fakulteta za turizam i hotelijerstvo Univerziteta Crne Gore, kao i Univerziteta Donja Gorica. Institut za javno zdravlje ima razvijene referentne laboratorije za mikrobiologiju, hemiju i toksikologiju, koje omogućavaju složene analize kvaliteta hrane, vode i zraka. Fakultet za sport raspolaže laboratorijama za sportsku medicinu, dok Fakultet za turizam i hotelijerstvo u Kotoru razvija istraživačke kapacitete za održivi turizam. Univerzitet Donja Gorica pruža interdisciplinarni pristup kroz istraživanja koja povezuju društvene nauke, zdravstvo i turizam, što omogućava integraciju zdravstvenih standarda i održivog razvoja u turističku ponudu.

Informaciono-komunikacione tehnologije (ICT)

Infrastruktura u oblasti ICT-a razvijena je u okviru Univerziteta Crne Gore, Univerziteta Donja Gorica i Centra izvrsnosti za digitalne tehnologije i transformaciju. Elektrotehnički fakultet UCG-a posjeduje laboratorije za informacione tehnologije, telekomunikacije i automatiku. UDG doprinosi kroz laboratorije specijalizovane za robotiku, vještačku inteligenciju i Internet stvari (IoT), koje su usmjerene na razvoj naprednih tehnoloških rješenja. Centar izvrsnosti pri UCG-u razvija digitalnu infrastrukturu za rad sa velikim podacima (Big Data), Cloud sistemima i digitalnim platformama. Dodatno, u domenu tehnoloških kapaciteta i inovacionih centara razvijaju se digitalne laboratorije i superračunarski resursi, dok je u planu formiranje Naučno-tehnološkog parka u Podgorici. Privatne ICT laboratorije, zajedno sa javnim istraživačkim institucijama, čine kohezivan digitalni istraživački ekosistem u Crnoj Gori.

Razvoj ljudskih resursa predstavlja ključni faktor za uspješnu implementaciju Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2026–2031. U tom kontekstu, obrazovni sistem, uključujući formalno i neformalno obrazovanje, sve intenzivnije se prilagođava potrebama prioriternih sektora definisanih kroz S3 proces.

Stručno obrazovanje

Stručno obrazovanje na nivoima III i IV u Crnoj Gori je sistematski prilagođeno kako bi odgovorilo na promjenljive zahtjeve tržišta rada u prioritetnim sektorima. Razvijeni su novi i revidirani programi za pružanje specijalizovane obuke u ključnim oblastima:

- **Poljoprivreda i prehrana:** agrotehničar, tehničar za prehrambenu tehnologiju, radnik u proizvodnji hrane, šumarski tehničar;
- **Energija i ekološka održivost:** tehničar za energetiku, instalater sistema obnovljivih izvora energije, tehničar zaštite životne sredine, tehničar za mašinsku energetiku;
- **Informacione i komunikacione tehnologije (ICT):** razvoj web i mobilnih aplikacija, serviser računara, mrežni tehničar – često kroz partnerstva sa ICT sektorom (ICT Cortex, Logate Akademija);
- **Zdravlje i održivi turizam:** tehničar ugostiteljstva i turizma, fizioterapeutske tehničar, farmaceutski tehničar, kozmetološki tehničar.

Cjeloživotno učenje

Cjeloživotno učenje je značajno unaprijeđeno u periodu 2021–2022 kroz saradnju visokoškolskih ustanova, privatnih edukativnih organizacija i Centra za stručno obrazovanje. Uveden je širok spektar programa kako bi se adresirali identifikovani nedostaci u vještinama i unaprijedila zapošljivost i inovacioni kapacitet pojedinaca:

- **Digitalne vještine:** kursevi iz digitalne pismenosti, razvoja web stranica, osnova vještačke inteligencije, administracije servera;
- **Zeleni i turizmu povezani profili:** obuke o održivom razvoju u jahting industriji, urbana poljoprivreda, ljetnje i zimske škole;
- **Energetika:** specijalizovane radionice za energetske auditore, tehnička obuka realizovana kroz IPC Tehnopolis i Mašinski fakultet;
- **Digitalna akademija i Digitalna škola:** omogućavaju učenicima i zaposlenima sticanje praktičnih STEM vještina usklađenih s potrebama tržišta.

Centri poput **IPC Tehnopolis** i **ICT Cortex** igrali su ključnu ulogu u jačanju primijenjenog znanja i tehničkih kompetencija, nudeći specijalizovane obuke iz oblasti digitalnih vještina, mehatronike, robotike i programiranja. Ciljna grupa ovih aktivnosti bila je široka – od učenika i studenata, do mladih stručnjaka i odraslih koji žele povećati svoju zapošljivost i inovacioni potencijal.

Sistemska digitalna transformacija obrazovanja

Paralelno s tim, **Strategija digitalizacije obrazovanja (2022–2027)** uvela je sistemska poboljšanja formalnog obrazovanja. Ključne intervencije uključuju:

- Implementaciju digitalnih platformi kao što je *Digionica*;
- Organizaciju ECDL obuka za nastavnike;
- Integraciju digitalnog nastavnog sadržaja u kurikulume na svim nivoima obrazovanja.

Ove reforme dodatno podržavaju digitalnu transformaciju obrazovnog ekosistema Crne Gore i stvaraju temelj za održivu i inovacijama vođenu ekonomiju u okviru Strategije pametne specijalizacije.

3. Tabela za izvještavanje o implementaciji akcionog plana za posljednju godinu sprovođenja strateškog dokumenta u okviru prvog strateškog ciklusa

Obrazac za izvještavanje o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije (2021-2024) za 2024. godinu

Strateški cilj 1 - Strategije pametne specijalizacije (S3)					Poboljšanje izvrsnosti i relevantnosti naučnoistraživačkih aktivnosti								
Operativni cilj 1.1.		Jačanje istraživačkih kapaciteta koji pripadaju fokusnim oblastima i tehnologijama identifikovanim u S3											
Indikator učinka 1. Porast broja nacionalnih programa/aktivnosti podrške istraživanjima i razvoju ¹¹		Početna vrijednost 2022 16			Očekivana vrijednost 2023 30% u odnosu na 2022. Ostvarena vrijednost za 2023. 75% u odnosu na 2022 ¹²			Očekivana vrijednost 2024 10% u odnosu na 2023. Ostvarena vrijednost 2024 Povećanje od 7,14% ¹³ u odnosu na 2023.					
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.1.		S3.ME PRIORITETNI SEKTOR 	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika (gdje je primjenjivo)	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završeta aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024	Sredstva realizovana u 2023-2024 godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja
1.1.1	Razvoj S3 kroz nacionalne naučnoistraživačke projekte		Broj podržanih istraživača/ica: Polazni 2022: 53 Prelazni 2023: 230 Ciljani 2024: 180 Ostvarena vrijednost 2023: 214 Ostvarena vrijednost 2024: 212 Broj podržanih projekata: Polazni 2022: 3 Prelazni 2023: 23 Ciljani 2024: 20 Ostvarena vrijednost 2023: 23 Ostvarena vrijednost 2024: 24	Broj istraživača/ica: Polazni 2022: 55% žene i 45% muškarci Prelazni 2023: Održati nivo iz 2022. Ciljani 2024: Održati nivo iz 2022. Ostvarena vrijednost 2023: 49% žene i 51% muškarci Ostvarena vrijednost 2024: 48,11% žene i 51,89% muškarci	Nosilac: MPNI Partneri: Licencirane NI ustanove, privreda, javni sektor	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 820.000,00 2024: 750.000,00€ Ukupno: 1.570.000,00€	2023: 2024: 1.161.743,33€ 102.488,11€ Ukupno: 1.264.231,44€	2023: Nacionalni budžet 2024: Nacionalni budžet	Preporučuje se kontinuitet sufinansiranja nacionalnih naučnoistraživačkih projekata kao jednog od osnovnih mehanizama podrške u oblasti naučnoistraživačke djelatnosti. Sva sredstva su realizovana i u većem obimu od planiranog, a broj podržanih istraživača zavisi od kvaliteta istraživanja.

11 Izvor: MPNI, MPŠV, MZ
12 28 projekata istraživanja i razvoja
13 30 projekata istraživanja i razvoja

1.1.2	Podrška centrima izvrsnosti	 	Broj istraživač/ica angažovanih u centrima izvrsnosti: Polazni 2022: 110 Prelazni 2023: 110 Ciljani 2024: 110 Ostvarena vrijednost 2023: 42 istraživač/ice + 9 tehničko osoblje u okviru centra izvrsnosti FoodHub Status centra izvrsnosti CEBIMER je u procesu rješavanja. Ostvarena vrijednost 2024: 42 istraživač/ica i 9 osoba iz tehničkog osoblja – laboranti/tkinje Broj partnerstava: Polazni 2022: 16 Prelazni 2023: 16 Ciljani 2024: 18 Ostvarena vrijednost 2023: 29 partnerstva ostvarenih u okviru centra izvrsnosti FoodHub Status centra izvrsnosti CEBIMER je u procesu rješavanja. Ostvarena vrijednost 2024: 29 partnerstava Status centra izvrsnosti CEBIMER je u procesu rješavanja.	Broj istraživač/ica: Polazni 2022: 55% žene i 45% muškarci Prelazni 2023: Održati nivo iz 2022. Ciljani 2024: Održati nivo iz 2022. Ostvarena vrijednost 2023: 54% žene 46% muškarci u okviru FoodHub-a Ostvarena vrijednost 2024: Od ukupno 42 istraživača 20 muškaraca i 22 žene tehničko osoblje/ laboranti - ukupno 9 - od toga 4 muškarca i 5 žena; 52,94%, žene, 47,06% muškarci.	MPNI	I kvartal 2023	IV kvartal 2023	Djelimično realizovano	II kvartal 2024	2023: 512.000,00 € 2024: - Ukupno: 512.000,00 €	2023: 250.000,00 € 2024: - sredstva nijesu realizovana u 2024, već u 2025. godini Ukupno: 250.000,00 €	2023: Nacionalni budžet 2024: -	Zakonom o naučnoistraživačkoj djelatnosti unaprijeđena je definicija centara izvrsnosti. 15. maja 2025. godine počela realizacija dodatnih 6 istraživačkih grantova za podsticanje izvrsnosti u iznosu od 2.001.189,09 €, na period od 3 ili 4 godine, u zavisnosti od konkretnog granta. Sredstva za prvu istraživačku godinu su uplaćena u iznosu: 874.842,00 €.
1.1.3	Podrška učešću istraživač/ica u međunarodnim inicijativama		Broj uključenih istraživač/ica i studenata/inja: Polazni 2022: 32 Prelazni 2023: 4 Ciljani 2024: 34 Ostvarena vrijednost 2023: 30 - 5 (4 studenta i 1 istraživač CERN); 25 NID Ostvarena vrijednost 2024: 27 (2+25) Broj podržanih projekata: Polazni 2022: 8 Prelazni 2023: 1 Ciljani 2024: 9 Ostvarena vrijednost 2023: 38 (3 + bilateralninaučnoistraživački projekti 35) Ostvarena vrijednost 2024: 48 (2 - multilateralni poziv za Dunavski region, 2 – IAEA + 44 bilateralni naučnoistraživački projekti - 9 sa Austrijom; 30 sa Slovenijom; 5 sa Italijom)	Za Multilateralni poziv u Dunavskom regionu: 6 istraživača na 2 projekta, i to: 3 žene i 3 muškarca Za bilateralu: 78 muškaraca, 107 žena	MPNI Partneri: UCG, UDG, Nacionalna Erasmus+ kancelarija	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano		2023: - 2024: 100.000,00 € Ukupno: 100.000,00 €	2023: 104.851,76 € 2024: 143.589,5 € Ukupno: 248.441,26 €	2023: 92.138,76 € Nacionalni budžet 12.713,00 € Donatorska sredstva 2024: Budžet MPNI	Kumulativno za 2023-2024. godine, bstudenata iz Crne Gore za period od 2023.- 2024. godine u okviru programa Erasmus+ (ErasmusMundus; Međunarodna kreditna mobilnost na nivou magistarskih i doktorskih studija); 141, međutim u 2024. godini nije bilo interesovanja.
1.1.4	Očuvanje autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi		Broj podržanih projekata: Polazni 2022: 57 Prelazni 2023: 70 Ciljani 2024: 85 Ostvarena vrijednost 2023: 77 Ostvarena vrijednost 2024: 89	Rukovodioci/iteljke projekata: Polazni 2022: 5 % žena, 95% muškaraca Prelazni 2023: porast učešća žena za 5% Ciljani 2024: na nivou 2023. Ostvarena vrijednost 2023: porast učešća žena za 5% Ostvarena vrijednost 2024: porast učešća žena za 7.86%	MPŠV	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	IV kvartal 2025	2023: 100.000,00 € 2024: 120.000,00 € Ukupno: 220.000,00 €	2023: 100.000,00 € 2024: 142.249,00 € Ukupno: 242.249,00 €	2023: Nacionalni budžet 2024: Agrobudžet, Nacionalni budžet	Preporučuje se nastavak impenmentacija mjere očuvanja genetičkih resursa, ali i aktivnost na akreditaciji Mjere 4 Agro-Ekološko-Klimatske Mjere i Mjere Organske Proizvodnje, IIPARD III programa

1.1.5	Pilot program za podsticanje razvoja i inovacija u S3 oblasti „Održivi i zdravstveni turizam“		Pripremljen Pilot program Polazni 2022: Održane konsultacije ključnih aktera u oblasti „Održivi i zdravstveni turizam“ Prelazni 2023: Formirana Međuresorna Radna grupa Angažovan eksterni konsultant za podršku pripremi Pilot programa Pripremljen prvi Nactr Programa Ciljani 2024: Izrađen Pilot program Objavljen Javni poziv Ostvarena vrijednost 2023: Formirana Međuresorna Radna grupa Angažovan eksterni konsultant za podršku pripremi Pilot programa Pripremljen prvi Nactr Programa Ostvarena vrijednost 2024: Izrađen Nactr Pilot programa, koji je razmatran na Savjetu za inovacije i pametnu specijalizaciju Broj dodijeljenih projekata Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 0 Ciljani 2024: 5 Ostvarena vrijednost 2024: 0	Preporučuje se praćenje rodno senzitivne statistike.	MPNI, MZ Partner: Fond za inovacije CG	III kvartal 2023	IV kvartal 2024	Djelimično realizovano	Preporučuje se razmatranje Pilot programa za podsticanje razvoja i inovacija u S3 oblasti „Održivi i zdravstveni turizam“ nakon usvajanja nove Strategije pametne specijalizacije, ukoliko Zdravstveni turizam ostane jedan od prioritetnih sektora razvoja.	2023: 20.000,00 € Donatorska sredstva	2023: 7.500,00 €	2023: Nacionalni budžet	Tokom 2023. godine, realizovane su sljedeće aktivnosti: formirana je Međuresorna Radna grupa, angažovan je eksterni konsultant za podršku pripremi Pilot programa i pripremljen prvi Nactr Programa. Partnerske institucije saglasile su se da se predloženi program realizuje u toku 2024. godine. Međutim, kod jedne od partnerskih institucija (Ministarstvo zdravlja) došlo je do promjene prioriteta u realizaciji obaveza tokom 2024. godine, usljed čega je izostala podrška Ministarstva zdravlja.
Strateški cilj 2 - Strategije pametne specijalizacije (S3)		Jačanje ljudskih resursa u oblasti istraživanja i inovacija											
Operativni cilj 2.1.		Jačanje S3 vještina											
Indikator učinka	Komponenta 6 – Vještine	Početna vrijednost 2022				Očekivana vrijednost 2023 60		Očekivana vrijednost 2024 59					
Globalni indeks inovacija (GII) ¹⁴	Komponenta – Ljudski resursi i istraživanja	60				Ostvarena vrijednost 2023 75		Ostvarena vrijednost 2024: 65 https://www.wipo.int/gii-ranking/en/montenegro					
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 2.1.	S3.ME PRIORITETNI SEKTOR 	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završeta aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024	Sredstva realizovana u 2023-2024. godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja	
2.1.1.	Podrška studentima doktorskih studija 	Broj realizovanih stipendija: Polazni 2022: 33 Prelazni: 2023: 12 Ciljani 2024: 17 Ostvarena vrijednost 2023: 9 stipendija Ostvarena vrijednost 2024: 30 stipendija Broj manjih grantova dodijeljenih svršenim studentima doktorskih studija: Polazni 2022: 21 Prelazni 2023: 23 Ciljani 2024: 25 Ostvarena vrijednost 2023: 42 doktora nauka podržana kroz 2 Konkursa Ostvarena vrijednost 2024: 12	Broj stipendista/ istinkinja: Polazni 2022: 17 muškaraca i 16 žena Prelazni 2023: 50% žena-50% muškaraca Ciljani 2024: 50% žena-50% muškaraca Ostvarena vrijednost 2023: 57% žena i 43% muškaraca Ostvarena vrijednost 2024: 57% žena i 43% muškaraca	MPNI Partneri: Glavni grad Podgorica	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 75.000,00 € (po indikatorima: 30.000,00 € i 45.000,00 €)	2023: 91.500,00 €	2023: Nacionalni budžet	Preporučuje se održavanje kontinuiteta podrške doktorskim istraživanjima u Crnoj Gori uz iznalaženje modaliteta za mlade istraživače/istraživačice iz Crne Gore na doktorskim studijama u insotranstvu.	
									2024: 750.000,00 € (po indikatorima: 700.000,00 € i 50.000,00 €) Ukupno: 825.000,00 €	2024: 480.000,00 € Ukupno: 571.500,00 €	2024: Nacionalni budžet	U pogledu ostvarenih vrijednosti i realizovanih sredstava, nadležne institucije nijesu mogle da utiču na broj prijava.	

14 Izvor: Svjetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO)

2.1.2	Raspisivanje grant šeme „Naučni potencijal u službi inovacija“		Broj odobrenih projekata: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 9 Ciljani 2024: 9 Ostvarena vrijednost 2023: 8 (jedan od projekata nije dostavio bankarsku garanciju u predviđenom roku, pa je ugovor raskinut) Ostvarena vrijednost 2024: 7 + 1 (7 projekata je finalizirano tokom 2024. godine; 1 projekt je produžen do sredine 2025. godine zbog određenih tehničkih procedura.	Broj rukovodilaca/ rukovoditeljki: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 6 žena, 3 muškarca Ciljani 2024: na nivou iz 2023. Ostvarena vrijednost 2023: 6 žena, 2 muškarca Ostvarena vrijednost 2024: 6 žena, 2 muškarca	MPNI	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 986.876,44 € 2024: - Ukupno: 986.876,44 €	2023: 1.006.349,07 € 2024: - Ukupno: 1.006.349,07 €	2023: 132.336,55 € Nacionalni budžet 749.907,14 € EU IPA 124.105,38 € Privatni sektor 2024: -	Napomena: razlika između ciljanog i realizovanog stanja odnosi se na činjenicu da su projekti ugovoreni u decembru 2022, odnosno januaru 2023. godine, pri čemu je period realizacije 18-24 mjeseci. Realizacija svih 8 projekata je uspješna – za jedan je period realizacije produžen zbog određenih tehničkih procedura, pa se njegova finalizacija očekuje u 2025. godini. U pitanju je grant šema iz IPA sredstava koja se finansijski realizovala u referentnom periodu.
2.1.3	Edukativni programi u S3 oblastima	 Održivi i zdravstveni turizam Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane Energija i održiva životna sredina ICT	Broj podržanih edukativnih programa: Polazni 2022: 8 Prelazni 2023: 11 Ciljani 2024: 15 Ostvarena vrijednost 2023: 10 Ostvarena vrijednost 2024: 17	Rukovodioci/teklje programa: Polazni 2022: 50% žene, 50% muškarci Prelazni 2023: Na nivou iz 2022. Ciljani 2024: Na nivou iz 2022. Ostvarena vrijednost 2023: 70% žene 30% muškarci Ostvarena vrijednost 2024: Žene 35% Muškarci 65% Članovi/ice timova: Polazni 2022: 21 žena i 24 muškarca UDG Polazni 2022: 27 žena i 30 muškarca Prelazni 2023: na nivou iz 2022. UDG Prelazni 2023: na nivou iz 2022. Ciljani 2024: na nivou iz 2022. Ostvarena vrijednost 2023: 39 žena 32 muškarca Ostvarena vrijednost 2024: Žene 61% Muškarci 39%	Fond za inovacije CG Partner: MPNI, UDG (FoodHub - Centar izvrsnosti za digitalizaciju procjene rizika u oblasti bezbjednosti hrane i preciznu sertifikaciju autentičnosti prehrambenih proizvoda kao i Nacionalnog centra kompetencija u oblasti računarstva visokih performansi (NCC Montenegro – EuroCC) i Centra za klimatske promjene, resurse i energiju.)	II kvartal 2023	III kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 80.000,00 € 2024: 95.000,00 € (80.000,00 € i 15.000,00 €) Ukupno: 175.000,00 €	2023: 107.438,18 € 2024: 150.000,00 € Ukupno: 257.438,18 €	2023: 84.100,00 € - Nacionalni budžet 23.338,18 € -Privatni sektor 2024: Nacionalni budžet (Fond za inovacije Cme Gore)	Preporučuje se organizacija obuka koje će pomoći korisnicima u implementaciji projekata, vođenju biznisa, zaštiti intelektualne svojine i obezbjeđivanju dodatnih investicija, kao i dodatno jačanje vidljivosti navednih inicijativa kako bi se što više kvalitetnih projekata podržalo u budućem periodu.

2.1.4	Program obuka za vršenje pregleda energetske efikasnosti zgrada		Održane obuke: Polazni 2022: Održana obuka postojećih energetskih auditora za rad u nacionalnom softveru za proračun energetskih performansi zgrada Ciljani 2023: Održana obuka za vršenje pregleda energetske efikasnosti zgrada Univerzitet Crne Gore (UCG) u saradnji sa Ministarstvom energetike i rudarstva uspješno je realizovao novi ciklus obuka za vršenje energetskih pregleda zgrada. Ukupno 19 inženjera arhitektonsko-građevinske, mašinske i elektro struke, uspješno je završilo ovaj program obuke polaganjem stručnog ispita, nakon čega su im uručeni sertifikati, koje izdaje Univerzitet Crne Gore. Ostvarena vrijednost 2023: 19 Broj polaznika: Polazni 2022: 25 Ciljani 2023: 20 Ostvarena vrijednost 2023: 19	Ostvarena vrijednost 2023: Broj spolaznika/ polaznica: 13 muškaraca i 6 žena	UCG- Mašinski fakultet	Partneri: MEIR	II kvartal 2023	III kvartal 2023	Realizovano	-	-	-	Organizacija obuke će se finansirati iz naknada učesnika.	Prateći Akcioni plan implementacije pametne specijalizacije 2023-2024, aktivnost 2.1.4. planirana je da bude realizovana u 2023. godini, kako je naznačeno i realizovano. Edukacija stručnih lica u ovoj oblasti je važan element za uspostavljanje sistema sertifikovanja energetskih karakteristika zgrada, a što je bila jedna od ključnih aktivnosti Ministarstva energetike i rudarstva planiranih u ovoj oblasti u 2024.godini. Univerzitet Crne Gore je izrazio spremnost da se ovaj program obuke nastavi i u narednom periodu, s obzirom na iskazano interesovanje stručne javnosti. Iako je aktivnost realizovana u 2023. godini, u 2024. godini je objavljen poziv za obuku lica za vršenje energetskih pregleda i sertifikovanje zgrada -Univerziteta Crne Gore, u saradnji sa Ministarstvom energetike (1. novembar 2024) 75 kandidata prihvaćeno za pohtvađanje obuke Obuka će biti realizovana u prvoj polovini 2025. Ostvarena vrijednost 2024: Od ukupnog broja prijavljenih kandidata, a koji su ispunili uslove javnog poziva, 46 je muškaraca i 29 je žena. Podržani su projekti koji su bili dugoročno održivi i kvalitetno pripreljeni, stoga iako je ostvarena vrijednost u 2023. godini za 1 manja od planirane aktivnost je uspješno implementirana na održivim osnovama.
2.1.5	Podrška mentoring uslugama		Broj preduzeća korisnika mentoring usluga: Polazni 2022: 22 Prelazni 2023: 25 Ciljani 2024: 25 Ostvarena vrijednost 2023: 47 Ostvarena vrijednost 2024: 20	Preporučuje se praćenje rodno senzitivnih podataka. Ostvarena vrijednost 2023: 29 preduzeća u vlasništvu žena Ostvarena vrijednost 2024: 13 preduzeća u vlasništvu žena	MER		II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 35.000,00 € 2024: 35.000,00 € Ukupno: 70.000,00 €	2023: 18.987,50 € 2024: 35.000,00 € Ukupno: 53.987,5 €	2023: Nacionalni budžet (MER) 2024: Nacionalni budžet (MER)	U okviru mentorske podrške, tokom 2023. godine aktivnosti su realizovane kroz programsku liniju vaučera za žene i mlade, pri čemu je intenzitet i procenat podrške po korisniku bio uvećan. Prijavljeno je ukupno 35 aplikanata, od kojih je 20 ispunilo uslove i dobilo podršku. Od 2024. godine, mentorska komponenta je integrisana u širi program nefinansijsko-finansijske podrške. Stoga se ova aktivnost smatra uspješno realizovanom i preporučuje se nastavak finansiranja programa za mentoring usluge.

2.1.6	Jačanje digitalnih vještina kroz programe/obuke Digitalne akademije		Broj realizovanih programa/obuka za razvoj digitalnih vještina putem Digitalne akademije: Polazni 2022: 1 Prelazni 2023: 6 Ciljani 2024: 6 Ostvarena vrijednost 2023: Realizovano 6 programa edukacija iz različitih oblasti Ostvarena vrijednost 2024: 6 Broj polaznika Digitalne akademije koji su prošli programe/obuke za referentnu godinu: Polazni 2022: 24 Prelazni 2023: 100 Ciljani 2024: 100 Ostvarena vrijednost 2023: 120 polaznika Akademije koji su prošli obuke za referentnu godinu Ostvarena vrijednost 2024: 203 polaznika Akademije koji su prošli obuke za referentnu godinu	Ostvarena vrijednost 2023: 60 polaznica (žene) i 60 polaznika (muškarci) za referentnu godinu Ostvarena vrijednost 2024: Rodno senzitivna statistika nije primjenjiva jer se u okviru prve obuke nije prikupljao podatak o polu učesnika prilikom prijave, dok je drugi događaj bio organizovan kao predavanje za srednjoškolske bez vođenja evidencije prisutnih, u skladu sa politikom zaštite privatnosti maloljetnika.	MJU	Partneri: MTEL, RESPA	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023:	-	2024:	600,00 €	Ukupno:	600,00 €	2023:	-	2024:	-	Ukupno:	600,00 €	Donatorska podrška od RESPA-a	RESPA je podržala projekat Digitalne akademije, kroz Demand on podršku za angažovanje renomiranih predavača iz različitih oblasti: Human centric Dizajn, Transformaciono liderstvo i upravljanje promjenama, Primjena vještačke inteligencije i mašinskog učenja.				
Strateški cilj 3 - Strategije pametne specijalizacije (S3)		tPoboljšanje saradnje u okviru sistema inovacija																										
Operativni cilj 3.1.		Jačanje saradnje aktera u sistemu inovacija sa fokusom na saradnji nauke i privrede																										
Indikator učinka				Početna vrijednost 2022			Očekivana vrijednost 2023		Očekivana vrijednost 2024																			
Povećanje broja uspostavljenih partnerstava u sistemu inovacija, sa posebnim fokusom na partnerstvo nauka-privreda ¹⁵				34			Porast 10% u odnosu na 2022.		Porast 20% u odnosu na 2023.																			
							Ostvarena vrijednost 2023: Porast 23% u odnosu na 2022 ¹⁶		Ostvarena vrijednost 2024 Porast 73,58% u odnosu na 2023. ¹⁷																			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 3.1.		S3.ME PRIORITETNI SEKTOR 		Indikator rezultata za period 2023-2024			Rodno senzitivna statistika			Nadležne institucije			Datum početka aktivnosti		Datum završeta aktivnosti		Status realizacije aktivnosti AAA		Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)		Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024		Sredstva realizovana u 2023-2024. godini		Izvor finansiranja za 2023-2024		Preporuke za naredni period sprovođenja	

15 Izvor: MPNI, Fond za inovacije Crne Gore, ostali partneri

16 Porast za 8 projekata u odnosu na 2022. godinu

17 Porast za 31 projekat u odnosu na 2023. godinu

3.1.1	Podrška za kolaborativne grantove za inovativne projekte	 	Broj novih kolaborativnih inovativnih projekata: Polazni 2022: 7 Prelazni 2023: 7 Ciljani 2024: 5-8 Ostvarena vrijednost 2023: 7 Ostvarena vrijednost 2024: 6	Broj rukovodilaca/iteklji projekata: Polazni 2022: 4 žene i 3 muškarca Prelazni 2023: rodni balans na nivou 2022. Ciljani 2024: Održavanje rodno balansa na rukovodećim pozicijama Ostvarena vrijednost 2023: 4 žene i 3 muškarca Ostvarena vrijednost 2024: Žena 1 Muškarci 5 Broj članova/projektne tima: Polazni 2022: 23 žene i 19 muškaraca Prelazni 2023: na nivou 2022. Ciljani 2024: Održavanje rodno balansa u sastavu projektnih timova Ostvarena vrijednost 2023: 23 žene i 19 muškaraca Ostvarena vrijednost 2024: Žene 16 Muškarci 18	MPNI, Fond za inovacije CG	II kvartal 2024	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 750.000,00 € 2024: 750.000,00 € Ukupno: 750.000,00 €	2023: 412.356,00 € 2024: 941.111,61 € Ukupno: 1.353.467,61 €	2023: Nacionalni budžet 2024: Nacionalni budžet (Fond za inovacije Crne Gore)	Preporučuje se organizacija obuka koje će pomoći korisnicima u implementaciji projekata, vodenju biznisa, zaštiti intelektualne svojine i obezbjeđivanju dodatnih investicija.
3.1.2	Grant šema „Podrška implementaciji Strategije pametne specijalizacije kroz projekte“		Broj odobrenih grantova za inovativne projekte: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 10 Ciljani 2024: 10 Ostvarena vrijednost 2023: 8 Ostvarena vrijednost 2024: 7* raskinut ugovor u iznosu od 120.000,00 € usljed nemogućnosti ugovarača da dostavi bankarsku garanciju Broj uspostavljenih partnerstava nauka-privreda kroz odobrene grantove: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 5 Ciljani 2024: 5 Ostvarena vrijednost 2023: 3 Ostvarena vrijednost 2024: 3	Preporučuje se praćenje rodno senzitivne statistike za odobrene projekte. Ostvarena vrijednost 2024: 2	MER, MPNI, MIF-CFCU	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Djelimično realizovano	Usljed promjena u dinamici implementacije određenih projekata, krajnji rok za završetak projekata, odnosno odobrenje finalnih izvještaja i isplate finalnih rata je pomjeren za I – III kvartal 2025.	2023: 900.000,00 € 2024: - Ukupno: 900.000,00 €	2023: 908.049,79 € (122.394,67 € Nacionalni budžet 693.569,83 € EU IPA 92.085,29 € Privatni sektor) 2024: 24.000,00 € Odlaganje početka implementacije, kao i odobrenje vremenske ekstenzije za dva projekta, uslovilo je pomjeranje krajnjeg roka za implementaciju, kao i dinamiku isplate finalnih rata. Ukupno: 932.049,79 €	2023: Nacionalni budžet, EU IPA, Privatni sektor) 2024: 2.400,00 € Nacionalni budžet EU-IPA	PIU MER u kontinuitetu prati napredak realizacije projekata i plan plaćanja u saradnji sa Ugovornim tijelom (CFCU). Usljed promjena u dinamici implementacije određenih projekata, krajnji rok za završetak projekata, odnosno odobrenje finalnih izvještaja i isplate finalnih rata je pomjeren za I – III kvartal 2025.

3.1.3	Povećanje broja data setova otvorenih podataka za prioritetne oblasti u S3		Broj novih data setova otvorenih podataka za oblast energetike Polazni 2022: 1 Prelazni 2023: 1 Ciljani 2024: 2 Ostvarena vrijednost 2023: - Ostvarena vrijednost 2024: 9 Broj novih data setova otvorenih podataka za oblast životna sredina: Polazni 2022: 1 Prelazni 2023: 1 Ciljani 2024: 1 Ostvarena vrijednost 2023: - Ostvarena vrijednost 2024: 23 Broj novih data setova otvorenih podataka za oblast održivi razvoj i turizam Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 1 Ciljani 2024: 2 Ostvarena vrijednost 2023: - Ostvarena vrijednost 2024: 2	Nije relevantno.	MJU, MKI, AZŽS, MERT, MDUP, Fond za inovacije CG	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	-	-	Nisu potrebna sredstva za realizaciju ove aktivnosti	U 2023. godini realizacija aktivnosti nije bila moguća zbog funkcije javnog modula portala otvorenih podataka, zbog čega nije bilo moguće uspostavljanje novih data setova, kao i činjenice da dodatne funkcionalnosti portala u tom periodu nisu bile u funkciji. Zbog navedenog u 2024. godini izrađen je novi Portal otvorenih podataka, što je rezultiralo sa 9 novih data setova za oblast energetike, čime je navedena aktivnost realizovana u 2024.
Operativni cilj 3.2.		Jačanje inovacione infrastrukture											
Indikator učinka 1.Globalni indeks inovacija (GII)	Komponenta - Infrastruktura	Početna vrijednost 2022 44/132				Očekivana vrijednost 2023 44/132 Ostvarena vrijednost 2023 56/132				Očekivana vrijednost 2024 43/132 Ostvarena vrijednost 2024 57/133 ¹⁸			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 3.2.	S3.ME PRIORITETNI SEKTOR 	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završetka aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024.	Sredstva realizovana u 2023-2024. godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja	

3.2.1	Jačanje programskih aktivnosti IPC „Tehnopolis“		Broj organizovanih obuka: Polazni 2022: 53 Prelazni 2023: 63 Ciljani 2024: 73 Ostvarena vrijednost 2023: 63 Ostvarena vrijednost 2024: 74 Broj organizovanih radionica: Polazni 2022: 31 Prelazni 2023: 33 Ciljani 2024: 35 Ostvarena vrijednost 2023: 36 Ostvarena vrijednost 2024: 39	Broj učesnika/ica: Polazni 2022: n/a Prelazni 2023: minimum 1/3 žene Ciljani 2024: minimum 1/3 žene Ostvarena vrijednost 2023: minimum 1/3 Ostvarena vrijednost 2024: 2/3 su žene Broj polaznika/ica: Polazni 2022: n/a Prelazni 2023: minimum 1/3 žene Ciljani 2024: minimum 1/3 žene Ostvarena vrijednost 2023: 1/3 žene Ostvarena vrijednost 2024: 1/3 žene	IPC „Tehnopolis“	I kvartal 2023	III kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 485.854,53 € (po indikatorima: 10.000,00 €, 1.250,00 €) Programske i operativne aktivnosti Tehnopolisa: 474.604,53 €) 2024: 511.000,00 € (po indikatorima: 10.000,00 €, 1.000,00 €) Programske i operativne aktivnosti Tehnopolisa: 500.000,00 €) Ukupno: 996.854,53 €	2023: 485.854,53 € (474.604,53 € Nacionalni budžet) 10.000,00 € Donatorska sredstva (Opština NK) 1.250,00 € EU sredstva) 2024: 810.863,63 € (OBUKE 7.293,61 €; RADIONICE 3.570,02 €, 800.000,00 € programske i operativne aktivnosti) Ukupno: 1.296.718,16 €	2023: 474.604,53 € Nacionalni budžet 10.000,00 € Donatorska sredstva (Opština NK) 1.250,00 € EU sredstva) 2024: 800.000,00 € Nacionalni budžet 10.863,63 € Opština Nikšić EU donator	/
3.2.2	Unapređenje infrastrukturnih segmenata IPC „Tehnopolis“		Broj unaprijeđenih ili novorazvijenih infrastrukturnih segmenata: Polazni 2022: 6 Prelazni 2023: 8 Ciljani 2024: 9 Ostvarena vrijednost 2023: 9 Ostvarena vrijednost u 2024: 10	Nije relevantno.	IPC „Tehnopolis“, Uprava za kapitalne projekte (UKP) Partner: MPNI, Opština Nikšić	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 208.000,00 € (186.000,00 € i 22.000,00 €) 2024: 700.000,00 € Ukupno: 908.000,00 €	2023: 210.000,00 € 186.000,00 € Nacionalni budžet (Kapitalni budžet) 22.000,00 € Donatorska sredstva (Opština NK) 2024: 2.000,00 € Privatna sredstva 2024: 1.008.894,00 € Ukupno: 1.218.894,00 €	2023: 186.000,00 € Nacionalni budžet (Kapitalni budžet) 22.000,00 € Donatorska sredstva (Opština NK) Privatna sredstva 2024: 1.008.894,00 € Kapitalni budžet	/

3.2.3	Oснаživanje infrastrukturnih i programskih potencijala Naučno-tehnološkog parka Crne Gore		Useljiv objekat sa dostupnim infrastrukturnim kapacitetima: Polazni 2022: Radovi na adaptaciji i rekonstrukciji u toku Prelazni 2023: Ugovoren tender za trafostanicu i dodatne radove Ugovoren tender za opremanje objekta i dodatne radove Ciljani 2024: Realizovana adaptacija i rekonstrukcija objekta Ostvarena vrijednost 2023: Ugovoren tender za trafostanicu i dodatne radove Ugovoren tender za opremanje objekta i dodatne radove Pripremljena dokumenta za programske aktivnosti NTP CG Ostvarena vrijednost u 2024: Objekat je adaptiran i rekonstruisan, zvanično otvoren 10. juna 2024.	Nije relevantno.	Uprava za kapitalne projekte (UKP), NTP CG Partner: MPNI	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 3.858.006,45 € 2024: 4.915.893,51 € 2023: 990.000,00 € (690.000,00 € i 300.000,00 €) 2024: 1.300.000,00 € (1.000.000,00 € i 300.000,00 €) Ukupno: 2.290.000 € 65.104,90 € stručni nadzor (Uprava za kapitalne projekte) Ukupno: 8.773.899,96 €	2023: 350.000,00 € (operativni i programski dio) 4.500.788,61 € za izvedene radove na izgradnji objekta Naučno-tehnološkog parka u Podgorici Uprava za kapitalne projekte 2023: 3.558.006,45 € Nacionalni budžet (Kapitalni budžet) 2024: Nacionalni budžet	/
3.2.4	Stvaranje preduslova za uspostavljanje Kancelarije za tehnološki transfer		Pripreme aktivnosti za uspostavljanje kancelarije: Polazni 2022: Izrađena Studija Pred-izvodljivosti Prelazni 2023: Potpisan MoU između Vlade CG i UCG Uspostavljena Kancelarija za tehnološki transfer Ciljani 2024: Izrađena dokumentacija za rad Kancelarije Ostvarena vrijednost 2023: Izrađena je Studija predizvodljivosti, i u toku su pripreme za ispunjavanje preduslova da KTT bude smještena u NTP Izrađena potrebna dokumentacija za rad Kancelarije. Ostvarena vrijednost u 2024: Kancelarija za tehnološki transfer uspostavljena na osnovu Memoranduma o razumijevanju potpisanog između Univerziteta Crne Gore, Vlade Crne Gore i Naučno-tehnološkog parka Crne Gore smještena u Naučno-tehnološkom parku Crne Gore.	Nije relevantno.	MPNI, UCG Partner: NTP CG	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: - 2024: 16.000,00 € Ukupno: - 2023: - 2024: 16.000,00 € Ukupno: 16.000,00 €	2023: - 2024: - 2023: 16.000,00 € 2024: 16.000,00 € Nacionalni budžet	Preporučuje se snaženje kadrovskih kapaciteta i ostvarivanje saradnje sa međunarodnim partnerima u cilju realizacije obuka tima.
Operativni cilj 3.3.		Unapređenje destinacionog menadžmenta i saradnje između ciljnih grupa u oblasti Održivog i zdravstvenog turizma										
Indikator učinka		Početna vrijednost 2022		Očekivana vrijednost 2023				Očekivana vrijednost 2024				
1. Prihodi od turizma ¹⁹		916 mil (za prva 3 kvartala 2022. godine)		Porast od 20-25% u odnosu na 2022.				Porast od 10-15% u odnosu na 2023.				
2. Broj uspostavljenih partnerstava aktera u oblasti održivog i zdravstvenog turizma		0		Ostvarena vrijednost 2023				Ostvarena vrijednost 2024				
				1,51 milijardi				1,46 milijardi				
				Porast od 43,66% u odnosu na 2022.				Pad od 3,07% u odnosu na 2023 ²⁰				
				Očekivana vrijednost 2023:				Očekivana vrijednost 2024:				
				1-2				2-4				
				Ostvarena vrijednost 2023:				Ostvarena vrijednost 2024:				
				5				5				
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 3.3.	S3.ME PRIORITETNI SEKTOR	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završetka aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024	Sredstva realizovana u 2023-2024. godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja

19 Izvor: Centralna banka, MERT
20 Porast od 42,94% u odnosu na 2022.

3.3.1	Unapređenje vidljivosti Crne Gore kao destinacije održivog i zdravstvenog turizma		Održivi i zdravstveni turizam	Broj B2B sastanaka: Polazni 2022: 9 Prelazni 2023: 9 Ciljani 2024: 10 Ostvarena vrijednost 2023: 10 Ostvarena vrijednost u 2024: 9+14=23 Održani sajmovi: Polazni 2022: 2 Prelazni 2023: 5 Ciljani 2024: 7 Ostvarena vrijednost 2023: 11 Ostvarena vrijednost u 2024: 17 Sprovedene marketing aktivnosti putem digitalnih kanala: Polazni 2022: 3 Prelazni 2023: 4 Ciljani 2024: 5 Ostvarena vrijednost 2023: 4 Ostvarena vrijednost u 2024: 4	Preporučuje se praćenje rodno senzitivne statistike.	NTO Partneri: MT, MZ	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano B2B: NTO CG je u okviru svojih aktivnosti organizovala brojne poslovne sastanke u zemlji i inostranstvu kako bi stvorila platformu crnogorskoj turističkoj privredi da ostvare direktne kontakte sa inostranim partnerima u cilju ostvarivanja saradnje. Organizovane su poslovne radionice sa turopolnima iz Njemačke, Belgije, Francuske, dok su organizovane i poslovne radionice u Kini, Češkoj, Albaniji itd. NTO CG objedinjeno turističku ponudu predstavlja i nastupima na najznačajnijim sajmovima, koji su prilika za ostvarivanje novih poslovnih kontakata. U protekloj godini NTO CG bila je nosilac brojnih sajamskih nastupa kao što su sajam WTM u Londonu, IFTM Top Resa u Parizu, ITB u Berlinu i drugi. Važan segment promocije predstavljaju i marketing kampanje koje NTO CG redovno sprovodi na prioritarnim tržištima kao i putem sopstvenih digitalnih kanala (zvanični webportal, platforme društvenih mreža i sl). -Konferencija zdravstvenog turizma 04.11.2023. godine Budva https://www.poslodavci.org/aktuelnosti/najave-dogadjaja/12-medunarodna-konferencija-zdravstvenog-turizma/ -Održano ukupno 12 edukativnih seminara, okruglih stolova i radionica kroz projekat ARIST, https://www.ucg.ac.me/objava/blog/1783/objava/178625-realizovan-projekt-sporazaj-srpske-arist-sporazaj-crne-gore-fizicka-aktivnost-znacajno-utice-na-zdravlje -Naučni forum i konferencija zdravstvenog i sportskog turizma, https://www.gov.me/blank/drzane-zavrsne-konferencija-projekta-arist	2023: 400.000,00 € 2024: - Ukupno: 400.000,00 €	2023: 761.866,00 € 2024: - Ukupno: 761.866,00 €	2023: Nacionalni budžet 2024: -	U okviru aktivnosti usmjerenih na unapređenje vidljivosti Crne Gore kao destinacije održivog i zdravstvenog turizma, tokom 2024. godine realizovane su četiri marketinške aktivnosti putem digitalnih kanala, što je za jednu manje od planirane ciljne vrijednosti. Iako indikator nije u potpunosti dostigao zadati cilj, ostvaren je kontinuitet u promociji destinacije kroz snažnu digitalnu prisutnost. Pored toga, značajan doprinos promociji Crne Gore kao održive i zdravstvene destinacije ostvaren je i kroz objedinjeno predstavljanje na međunarodnim sajmovima poput WTM London, IFTM Top Resa u Parizu i ITB u Berlinu, gdje je NTO CG bila nosilac nastupa. Ove aktivnosti su dodatno doprinjele vidljivosti i pozicioniranju Crne Gore na tržištima od strateškog značaja.
-------	---	---	-------------------------------	--	--	-------------------------	----------------	-----------------	---	--	--	---	---

3.3.2	Pilot projekat digitalizacije procesa upravljanja posjetiocima u Kotoru u cilju održivog kruzing turizma		Održivi i zdravstveni turizam	Razvijeno digitalno rješenje/ aplikacija (2024) Ostvarena vrijednost u 2024: Angažovan konsultanta koji je pripremio projektni zadatak za nabavku Projektni zadatak i opredijeljena sredstva prenijeta po osnovu Ugovora LTO Kotor	U procesu razvoja digitalnog rješenja, planiraće se i stavke koje se odnose na polnu strukturu turista čime će se omogućiti dalje analize za sve što bude praćeno aplikacijom.	NTO Partneri: TO Kotor, AD „Luka Kotor“	I kvartal 2024	IV kvartal 2024	Djelimično realizovano	2025.	2023: - 2024: 24.700,00 € 20.000,00 € Ukupno: 20.000,00 €	2023: - 2024: 24.700,00 € Napomena: Angažovanje konsultanta za pripremu projektnog zadatka 500 € Na račun LTO Kotor preusmjereno je 24.200 € Ukupno: 24.700,00 €	2023: - 2024: Nacionalni budžet - NTO CG	NTO je izvršila uplatu sredstava na račun LTO Kotor, u iznosu od 24.700,00 €. Dogovoreno je da LTO Kotor sprovede proceduru nabavke, ali se prvenstveno čeka testiranje kako bi se utvrdilo da li se ovaj projekat može sprovesti.	
Strateški cilj 4 - Strategije pametne specijalizacije (S3)		Podrška inovativnim aktivnostima u privrednom sektoru													
Operativni cilj 4.1.		Stvaranje uslova za uspostavljanje klaster inicijativa i njihovu transformaciju u održive klastere													
Indikator učinka 1. Broj podržanih projekata		Početna vrijednost 2022 54				Očekivana vrijednost 2023 Porast od 10% u odnosu na 2022. Ostvarena vrijednost 2023 Smanjenje od 60% u odnosu na 2022.		Očekivana vrijednost 2024 Porast od 10% u odnosu na 2023. Ostvarena vrijednost 2024: Porast od 30,43% u odnosu na 2023. godinu							
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 4.1.		S3.ME PRIORITETNI SEKTOR 		Indikator rezultata za period 2023-2024		Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završeta aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024	Sredstva realizovana u 2023-2024. godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja

4.1.1	Podrška klsterskoj organizaciji u okviru ICT prioriteta		Porast broja članica klastera: Polazni 2022: 34 Prelazni 2023: 43 Ciljani 2024: 50 Ostvarena vrijednost 2023: 44 Ostvarena vrijednost u 2024: 44 Porast broja polaznika Cortex akademije: Polazni 2022: 480 Prelazni 2023: 860 Ciljani 2024: 1000 Ostvarena vrijednost 2023: 813 Ostvarena vrijednost u 2024: 570 Broj projekata u kojima učestvuje ICT klaster: Polazni 2022: 8 Prelazni 2023: 6 Ciljani 2024: 10 Ostvarena vrijednost 2023: 8 Ostvarena vrijednost u 2024: 10 Porast broja partnerstava: Polazni 2022: 37 Prelazni 2023: 50 Ciljani 2024: 60 Ostvarena vrijednost 2023: 50 Ostvarena vrijednost u 2024: novih 24-ukupno 61	Vlasnici/ce kompanija članica ICT klastera: Polazni 2022: 14% žena vlasnica kompanija članica ICT klastera Prelazni 2023: Porast od 2% u odnosu na 2022. Ciljani 2024: najmanje na nivou 2023. Ostvarena vrijednost 2023: 7 žena vlasnica kompanija članica ICT korteksa Ostvarena vrijednost u 2024: 6 žena vlasnica kompanija članica ICT korteksa Broj polaznika Cortex akademije: Muškarci 548 Žene 265 Ostvarena vrijednost u 2024: muškarci 400 žene 170	MPNI, ICT Cortex	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Napomena: Ovdje je nastala izmjena, Aneks Ugovora je napravljen i projektat se završava 31.03.2025. godine Djelimično realizovano	I kvartal 2025 31.03.2025, Obrazloženje: Sa 08.12 2024 Aneksom Ugovora pomjeren je završetak projekta za I kvartal 2025 - 31.03.2025, kako bi se obezbijedili neophodni prihodi i rashodi po projektu.	2023: 720.675,00 € Nacionalni budžet: 150.000,00 €, i Donatorska sredstva (HELP, RCF, EBRD) 570.675,00 €: (19.167,00 €, 511.508,00 €, 40.000,00 €) 2024: 655.000,00 € (55.000,00 € Nacionalni budžet 600.000,00 € Donatorska sredstva (HELP, RCF, EBRD)) Ukupno: 1.375.675 €	2023: 915.399,40 € 2024: 916.769,96 € Ukupno: 1.832.169,36 €	2023: 136.428,20 € Nacionalni budžet 136.428,20 € Privatni sektor 642.543,00 € Donatorska sredstva (RCF, EBRD, HELP, USAID) 2024: 30.000,00 € Nacionalni budžet (preostala sredstva od MPNI se očekuju nakon pozitivno ocijenijog izvještaja - preostalo oca 25.000,00 €) 155.230,69 € Privatni sektor 731.539,27 € Donatorska sredstva (145.733.49 EU projekti, 17.805,78 Fond za inovacije, 568.000,00 € RCF, EBRD)	Broj polaznika Cortex Akademije nije realizovan sa ciljanom vrijednošću iz razloga što je praksa je pokazala da veći broj ne donosi željeni kvalitet, pa je ICT Cortex tokom prethodne godine sproveo ciljanu marketinšku kampanju sa fokusom na mlade kao ciljnu grupu koja može kvalitetnije iznijeti cijeli program Cortex akademije. U narednom periodu, ICT Cortex će nastaviti sa radom na digitalizaciji Crne Gore kroz jačanje IT sektora, Edukaciju i zapošljavanje, internacionalizacionalizaciju, jačanju inovacija i konkurentnosti kao i društveno odgovornim poslovanjem. Preporučuje se podrška klsterskih inicijativa kroz novu Strategiju pametne specijalizacije.
4.1.2	Analiza stanja razvijenosti postojećih klastera i klaster inicijativa		Broj realizovanih aktivnosti na uspostavljanju novih klastera: Polazni 2022: Program za razvoj klastera je inkorporiran u Operativni program za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024. godine. Prelazni 2023: Sprovedena nova Analiza stanja razvijenosti postojećih klastera i klaster inicijativa Ciljani 2024: Program za podsticanje klsterskog udruživanja, kao i drugih finansijskih/nefinansijskih podsticajnih mjera za klstersko udruživanje. Ostvarena vrijednost 2023: Sprovedena Analiza stanja razvijenosti postojećih klastera i klaster inicijativa Ostvarena vrijednost u 2024: nije kreiran Program.	Nije relevantno.	MIRN Partner: UNDP	III kvartal 2023	IV kvartal 2024	Nerealizovano	-	2023: 15.000,00 € 2024: - Ukupno: 15.000,00 €	2023: 5.850,00 € 2024: - Ukupno: 5.850,00 €	2023: Donatorska sredstva (UNDP) 2024: -	Tokom 2024. godine odustalo se od aktivnosti na kreiranju Programa. Takođe, shodno definisanim prioritetima novog resora, raspoložim sredstvima i kadrovskom kapacitetu, trenutno nije u planu aktivnosti podrška razvoju klastera.

4.1.3	Podrška za uvođenje inovacija u sektor poljoprivrede		Broj podržanih projekata: Polazni 2022: 53 Prelazni 2023: 75 Ciljani 2024: 85 Ostvarena vrijednost 2023: 17 Ostvarena vrijednost 2024: 20	Rukovodioci/tejke projekata: Polazni 2022: 1 % žena Prelazni 2023: Porast od 2% u odnosu na 2022. Ciljani 2024: Porast od 2% u odnosu na 2022. Ostvarena vrijednost 2023: 3 Ostvarena vrijednost 2024: 10	MPŠV	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 300.000,00 € 2024: 400.000,00 € Ukupno: 700.000,00 €	2023: 112.197,47 € 2024: 137.978,66 € Ukupno: 250.176,13 €	2023: Nacionalni budžet 2024: Agrobudžet, Nacionalni budžet	Mjera je realizovana tokom 2024. godine, sa ukupno 20 podržanih zahtjeva kod kojih je podrška iznosila 80%, odnosno 137.978,66 €, pri čemu su određene investicije podržane kroz druge mjere Agrobudžeta. Iz tog razloga su izuzete iz predmetne mjere AB, kako bi se smanjila mogućnost preklapanja podrški za iste investicije (npr. SMS vage za pčelarstvo nastavljene su da se podržavaju kroz drugu mjeru AB). Pad u broju podržanih projekata uslovljen je činjenicom da su određene aktivnosti i investicije premješteno u okviru drugih mjera, kao i ograničenim interesovanjem korisnika za preostale vrste podrške koje su ostale unutar ove mjere. Preporučuje se nastavak realizacije mjere za podršku uvođenju inovacija u poljoprivredi.
Operativni cilj 4.2.			Stimulisanje razvoja inovativnih startapova										
Indikator učinka 1. Povećanje broja podržanih startap timova ²¹				Početna vrijednost 2022 39			Očekivana vrijednost 2023 Porast za 20% u odnosu na 2022. Ostvarena vrijednost 2023 Porast za 35,9% u odnosu na 2022. ²²			Očekivana vrijednost 2024 Porast za 40% u odnosu na 2023. Ostvarena vrijednost: Na nivou 2023, porast 2% ²³ Ostvarena vrijednost 2024 Porast za 24,32% u odnosu na 2023.			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 4.2.		S3.ME PRIORITETNI SEKTOR 	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završetka aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2024	Sredstva realizovana u 2024. godini	Izvor finansiranja za 2024	Preporuke za naredni period sprovođenja
4.2.1	Podrška predakceleraciji startapova		Broj podržanih startap timova: Polazni 2022: 20 Prelazni 2023: 10 Ciljani 2024: 20 Ostvarena vrijednost 2023: 23 (koja su prošla Boot kamp) Ostvarena vrijednost 2024: 34	Rodno senzitivna statistika finalista: Polazni 2022: 30% žene, 70% muškarci Prelazni 2023: Porast za 5% u korist žena članica timova u odnosu na 2022. Ciljani 2024: Na nivou 2023. Ostvarena vrijednost 2023: Porast žena članica timova u odnosu na 2022. godinu (47% žene, 53% muškarci, uz napomenu da su 35% žena bile vođe timova) Ostvarena vrijednost 2024: na nivou 2023	Fond za inovacije CG Partner: MPNI	II kvartal 2023	III kvartal 2024	Realizovano		2023: 100.000,00 € 2024: 100.000,00 € Ukupno: 200.000 €	2023: 133.080,00 € 2024: 130.370,66 € (100.000,00 € + 30.370,66 €) Ukupno: 263.450,66 €	2023: 100.000,00 € Nacionalni budžet 2024: 33.080,00 € Privatni sektor Ukupno: 100.000,00 € Nacionalni budžet 30.370,66 € Privatni sektor	Preporučuje se nastavak sprovođenja predakceleracijskog programa.

21 Izvor: MPNI, Fond za inovacije CG

22 Kroz različite programe podrške podržana su 53 startap tima

23 Podržana su 54 startapa kroz različite programe podrške

4.2.2	Podrška ranoj fazi razvoja startapova	 Održivi i zdravstveni turizam Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane Energija i održiva životna sredina ICT	Broj dodijeljenih novih grantova za ranu fazu razvoja startapova: Polazni 2022: 10 Prelazni 2023: 10 Ciljani 2024: 10 Ostvarena vrijednost 2023: 14 Ostvarena vrijednost 2024: 12	Rukovodioci/teklje projekata: Polazni 2022: 30% žene, 70% muškarci Prelazni 2023: Porast za 5% u korist žena članica timova u odnosu na 2022. Ciljani 2024: Na nivou 2023. Ostvarena vrijednost 2023: 30% žene, 70% muškarci Ostvarena vrijednost 2024: Žene 25% Muškarci 75%	Fond za inovacije CG	Partner: MPNI	IV kvartal 2023	III kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 350.000,00 € 2024: 350.000,00 € Ukupno: 700.000,00 €	2023: 522.936,36 € 2024: 388.573,14 € Ukupno: 911.509,5 €	2023: 463.420,30 € Nacionalni budžet 59.516,06 € Privatni sektor 2024: 388.573,14 € Nacionalni budžet (Fond za inovacije Crne Gore)	Preporučuje se organizacija obuka koje će pomoći korisnicima u implementaciji projekata, vođenju biznisa, zaštiti intelektualne svojine i obezbjeđivanju dodatnih investicija.
4.2.3	Podsticaji za razvoj istraživanja i inovacija		Unapređenje zakonodavnog okvira za podsticaje za razvoj istraživanja i inovacija Polazni 2022: Formirana Radna grupa za izmjene i dopune zakona o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija Prelazni 2023: Izrađen Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o podsticajnim mjerama. Ciljani 2024: Usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o podsticajnim mjerama Izrađena podzakonska akta Izrađena šema državne pomoći za podsticajne mjere Usaglašeni zakoni koji su povezani sa Zakonom o podsticajnim mjerama istraživanja i inovacija Ostvarena vrijednost 2023: Finalizacija teksta Zakona Ostvarena vrijednost 2024: Usvojen predlog Zakona o podsticajnim mjerama na Vladi Crne Gore (30. decembar 2024.) Broj startapova koji su ostvarili investiciju po Zakonu o podsticajnim mjerama: Polazni 2022: 10 Prelazni 2023: 20 Ciljani 2024: 25 Ostvarena vrijednost 2023: 16 Ostvarena vrijednost 2024: 8 Broj privrednih subjekata koji su investirali u startapove: Polazni 2022: 15 Prelazni 2023: 15 Ciljani 2024: 15 Ostvarena vrijednost 2023: 42 Ostvarena vrijednost 2024: 27 broj privrednih subjekata koji su investirali u startapove 22 broj privrednih subjekata koji su investirali u inovacione infrastrukture i naučnoistraživačke ustanove	Vlasništvo startap kompanija: Ostvarena vrijednost 2023: 13 žena, 3 muškarca Ostvarena vrijednost 2024: 28 žena, 200 muškaraca	MPNI	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 2.000.000,00 € 2024: 2.000.000,00 € Ukupno: 4.000.000,00 €	2023: 2.523.151,86 € 2024: 2.447.989,00 € Ukupno: 4.971.140,86 €	2023: Nacionalni budžet 2024: Nacionalni budžet	Porast ulaganja donacija u naučnoistraživačke ustanove, što je rezultiralo povećanim ulaganjem privatnog sektora u nauku i istraživanje.	

Operativni cilj 4.3.		Stimulisanje inovacionih aktivnosti MMSP											
Indikator učinka				Početna vrijednost 2022			Očekivana vrijednost 2023			Očekivana vrijednost 2024			
t1. Porast broja podržanih inovativnih privrednih društava				380			Porast za 10% u odnosu na 2022.			Porast za 10% u odnosu na 2023.			
							Ostvarena vrijednost 2023			Ostvarena vrijednost 2024			
							Porast za 15% u odnosu na 2022 ²⁴			Porast 13% u odnosu na 2023 ²⁵			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 4.3.		S3.ME PRIORITETNI SEKTOR 	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završetka aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024	Sredstva realizovana u 2023-2024. godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja
4.3.1	Podrška digitalizaciji MMSP	ICT 	Broj podržanih preduzeća Polazni 2022: 36 Prelazni 2023: 40 Ciljani 2024: 40 Ostvarena vrijednost 2023: 32 Ostvarena vrijednost 2024: 16	Ostvarena vrijednost 2023: 17 žena vlasnica preduzeća Ostvarena vrijednost 2024: 6 preduzeća u vlasništvu žena	MER	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Djelimično realizovano	-	2023: 250.000,00 € 2024: 250.000,00 € Ukupno: 500.000,00 €	2023: 191.340,01 € 2024: 172.804,00 € Ukupno: 364.144,01 €	2023: Nacionalni budžet (MER) 2024: Nacionalni budžet (MER)	Evidentan je manji broj projekata, zbog neispunjavanja utvrđenih uslova i kriterijuma od strane preduzeća, koja nijesu bila definisana u skladu sa njihovim potrebama. Programski okvir za 2024. godinu je dodatno unaprijeđen i kao takav ima drugačije linije koje su na bolji način prilagođene potrebama privrede u cilju podstiranja digitalizacije.
4.3.2	Dodjela inovacionih vaučera		Broj odobrenih grantova za inovacione vaučere: Polazni 2022:10 Prelazni 2023: 4 Ciljani 2024: 12 Ostvarena vrijednost 2023: 5 Ostvarena vrijednost 2024: -	Rukovodio cilješke projekata: Polazni za 2022: 3 žene i 7 muškarca Prelazni za 2023: Porast za 10% u korist žena rukovoditeljki u odnosu na 2022. Ciljani za 2024: Na nivou 2023. Ostvarena vrijednost 2023: 57% (4) žene i 43% (3) muškarca Ostvarena vrijednost 2024: -	Fond za inovacije Crne Gore Partner: MPNI	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Djelimično realizovano	-	2023: 28.000,00 € 2024: 100.000,00 € Ukupno: 128.000,00 €	2023: 33.349,79 € 2024: - Ukupno: 33.349,79 €	2023: 23.450,47 € Nacionalni budžet 9.899,32 € Privatni sektor 2024: - Napomena: Tokom pripreme Plana rada Fonda za inovacije Crne Gore za 2024. godinu, odlučeno je da se tokom 2024. godine ne plasira program inovacionih vaučera, jer je postojao Pilot program inovacionih vaučera za Zapadni Balkan (Western Balkans Innovation Vouchers pilot programme 12 april-26. jun 2024).	Tokom pripreme Plana rada Fonda za inovacije Crne Gore za 2024. godinu, odlučeno je da se tokom 2024. godine ne plasira program inovacionih vaučera, jer je postojao Pilot program inovacionih vaučera za Zapadni Balkan (Western Balkans Innovation Vouchers pilot programme 12 april-26. jun 2024).

24 Broj podržanih inovativnih privrednih društava u 2023. godini je 437.
 25 Broj podržanih inovativnih privrednih društava u 2024. godini je 497.

4.3.3	Podrška za grant šemu za inovativne aktivnosti u organskoj poljoprivredi	 Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane	Broj odobrenih projekata: Polazni 2022: 334 Prelazni 2023: 350 Ciljani 2024: 370 Ostvarena vrijednost 2023: 400 Ostvarena vrijednost 2024: 481	Rukovodioci/teljke projekata: Polazni 2022: 9% žena Prelazni 2023: 10% žena Ciljani 2024: najmanje na nivou od 2023. Ostvarena vrijednost 2023: 7,75% žena rukovoditeljki projekata Ostvarena vrijednost 2024: 53 / 11,02%	MPŠV	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 600.000,00 € 2024: 650.000,00 € Ukupno: 1.250.000,00 €	2023: 558.823,73 € 2024: 731.270,47 € Ukupno: 1.290.094,2 €	2023: Nacionalni budžet 2024: Nacionalni budžet (Agro budžet)	Preporučuje se nastavak sprovođenja grant šeme za inovativne aktivnosti u poljoprivredi.
4.3.4	Investicioni krediti za podršku turizmu, hotelijerstvu i ugostiteljstvu	 Održivi i zdravstveni turizam	Namjenske kreditne linije za finansiranje razvoja inovativnih turističkih proizvoda i unapređenje postojećih apartmanskih i hotelskih kapaciteta: Polazni 2022 : 1.000.000,00 € Prelazni 2023: 1.100.000,00€ Ciljani 2024: 1.300.000,00€ Ostvarena vrijednost 2023: 12.450.000,00 € Ostvarena vrijednost 2024: 9.700.000,00 €	Preporučuje se praćenje rodno senzitivne statistike.	IRF CG/RB CG	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 1.100.000,00 € 2024: 1.300.000,00 € Ukupno: 2.400.000 €	2023: 12.450.000,00 € 2024: 9.700.000,00€ Ukupno: 22.150.000,00 €	2023: IRF/Razvojna banka CG 2024: Razvojna banka CG/ Javna sredstva	Preporučuje se nastavak plasiranja kreditne linije „Investicioni krediti za podršku turizmu, hotelijerstvu i ugostiteljstvu“.
4.3.5	Investicioni kredit za uslužne djelatnosti - ICT	 ICT	Namjenska kreditna linija za finansiranje ICT sektora: Polazni 2022: 267.500,00 € Prelazni 2023: 200.000,00 € Ciljani 2024: 250.000,00 € Ostvarena vrijednost 2023: 337.000,00€ Ostvarena vrijednost 2024: 21.200,00 € Nedovoljan broj prijavljenih projekata	Preporučuje se praćenje rodno senzitivne statistike.	IRF CG/RB CG	I kvartal 2023	I kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 200.000,00 € 2024: 250.000,00 € Ukupno: 450.000,00 €	2023: 337.000,00€ 2024: 21.200,00 € Ukupno: 358.200,00 €	2023: IRF/Razvojna banka CG 2024: Razvojna banka CG/ Javna sredstva	Tokom 2024. godine nije postojao dovoljan broj prijavljenih projekata, ali je aktivnost realizovana. Preporučuje se nastavak realizacije kreditne linije „Investicioni krediti za podršku djelatnostima usluge i trgovine koja uključuje i ICT“.

4.3.6	Podrška projektima u oblasti poljoprivrede i lanca vrijednosti hrane 	Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane	Iznos podrške za finansiranje agroindustrije i proizvodnje hrane, razvoj poljoprivrede kroz IPARD i Agrobudžet: Polazni 2022: 6.800.494,00 € Prelazni 2023: 12.540.000,00 € Ciljani 2024: n/a Ostvarena vrijednost 2023: 11.469.481,92 € Ostvarena vrijednost 2024: U 2024 godini realizovano je 11 projekata iz oblasti preradivačkog sektora, a isplaćena je podrška u iznosu od 2.239.816,65 € Kroz mjeru 1 za podršku razvoju poljoprivrede i kroz mjere Agrobudžeta -isplaćen 1321 projekat i isplaćena podrška u iznosu od 14.100.295,62 €	n/a	MPŠV	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 11.469.481,92 € 2024: 16.340.112,27 € Isplaćena ukupna podrška u iznosu od 16.340.112,27 eura, od čega je 75 % sredstava iz EU fondova, a 25 % iz nacionalnog budžeta. 2023: 11.469.481,92 € ukupna IPARD sredstva (8.602.111,43 eura EU granti i 2.867.370,49 eura Nacionalni dio iz Agrobudžeta) 2024: 12.255.084,21€ EU fondovi 4.085.028,06 € Nacionalni budzet Ukupno: 27.809.594,19 €	Preporučuje se nastavak podrške kroz IPARD III program i kroz nacionalni budžet.
4.3.7	Investicioni krediti za podršku infrastrukturmim projektima zaštite životne sredine i energetske efikasnosti 	Energija i održiva životna sredina	Namjenske kreditne linije za finansiranje proizvodnje energije iz obnovljivih izvora energije kao i ostali projekti očuvanja životne sredine: Polazni 2022: 1.100.000,00 € Prelazni 2023: 1.000.000,00€ Ciljani 2024: 1.000.000,00 € Ostvarena vrijednost 2023: 0,00 € Ostvarena vrijednost 2024: 10.000.000,00 €	Preporučuje se praćenje rodno senzitivne statistike.	IRF CG/RB CG	I kvartal 2023	I kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 1.000.000,00 € 2024: 1.000.000,00 € Ukupno: 2.000.000,00 € 2023: - 2024: 10.000.000,00 € Ukupno: 10.000.000,00 € 2023: - 2024: Razvojna banka CG/ Javna sredstva	Nastaviti sa realizacijom kreditne linije koja se odnosi na proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije i ostale projekte očuvanja životne sredine. Kumulativno posmatrano, planirana sredstva za ovu aktivnost su nadmašena, što ukazuje na važnost ovakvih inicijativa.

Operativni cilj 4.4.		Jačanje međunarodne konkurentnosti MMSp											
Indikator učinka		Početna vrijednost 2022				Očekivana vrijednost 2023		Očekivana vrijednost 2024					
1. Broj podržanih projekata u međunarodnim programima ²⁶		25				Porast za 10% u odnosu na 2022.		Porast za 10% u odnosu na 2023.					
						Ostvarena vrijednost 2023		Ostvarena vrijednost 2024					
						Smanjenje od 30% u odnosu na 2022. ²⁷		Porast od 50% u odnosu na 2023. ²⁸					
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 4.4.		S3.ME PRIORITETNI SEKTOR	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završetka aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024	Sredstva realizovana u 2023-2024. godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja
4.4.1	Jačanje učešća u EU Okvirnim programima za istraživanje i inovacije		Broj podržanih projekata: Polazni 2022: 6 Prelazni 2023: 7 Ciljani 2024: 8 Ostvarena vrijednost 2023: 3 Konkurs za sufinansiranje učešća u Stubu III HE - Inovativna Evropa: podržan 1 projekat; Podrška učešću u HE programu kroz Konkurs za sufinansiranje NID u 2023. godini: podržana 2 projekta. Ostvarena vrijednost 2024: 10 Podrška učešća u HE programu kroz Konkurs za sufinansiranje NID u 2024. godini: podržano 9 projekta (5 pravna lica; 4 fizička lica) Kroz Widera projekat, finansirano je 5 učesnika na događajima umrežavanja. Održana 1 četvorodnevna obuka i 3 jednodnevne radionice za pisanje i implementaciju HE projekata.	Ostvarena vrijednost 2023: Na rukovodećim pozicijama podržanih projekata su 2 žene i 1 muškarac, dok projektne timove čini 6 žena i 3 muškarca. Ostvarena vrijednost 2024: Pravna lica: na rukovodećim pozicijama podržanih projekata su 3 žene i 2 muškaraca, dok projektne timove čine 18 žena i 9 muškaraca. Fizička lica: 2 žene i 1 muškarac.	MPNI: Partneri: Naučnoistraživačke i inovacione ustanove, Univerziteti, SME, javne i privatne institucije	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 90.000,00 €²⁹ 2024: 90.000,00 €³⁰ Ukupno: 2.253.346,63 €	2023: 2.063.651,78 € 2024: 27.928,27 € 16.528,27 € - Konkurs NID 5.000 € - učešće na događajima umrežavanja 6.400 € - realizacija obuka i radionica za pisanje i implementaciju HE projekata Ukupno: 2.091.580,05 €	2023: 1.041.978,46 € Nacionalni budžet 1.021.673,32 € IPA EU 2024: Budžet (Konkurs NID) - 16.528,27 € WIDERA projekat – 11.400,00€	Preporučuje se objavljivanje posebnog Konkursa za podsticanje učešća u Okvirnom programu za istraživanje i inovacije Horizont Evropa, koji će sadržati jasno diferencirane linije podrške. Realizovani obim promocije Konkursa nije obezbijedio adekvatno uključivanje zajednice.

26 Izvor: MPNI, MERT
27 25+8 novih u 2023. godini
28 +12 novih projekata u 2024. godini
29 Iznos sredstava kontribucije za 2023. godinu – HORIZON Europe-Nacionalni budžet – 2.043.346,63 €
30 Iznos sredstava kontribucije za 2023. godinu – 30.000,00 €

4.4.2	Podrška učešću u EUREKA programu		Rukovodioci/ rukovoditeljke EUREKA projekata Polazni 2022: 1 žena, 8 muškaraca Prelazni 2023: Porast učešća žena na rukovodećim pozicijama u projektnim timovima za 2% Ciljani 2024: Najmanje na nivou iz 2023. Ostvarena vrijednost 2023: Na rukovodećoj poziciji 1 ugovorenog projekta je žena. Na rukovodećim pozicijama 4 projekta koji su bili u toku i završeni u 2023. rukovodioci su muškarci Ostvarena vrijednost 2024: Na rukovodećoj poziciji jednog projekta koji je u toku je žena (1). Na rukovodećim pozicijama tri nova ugovorena projekta su muškarci (3). Članovi/ce u projektnim timovima: Polazni 2022: 22 žena, 29 muškaraca Prelazni 2023: Porast učešća žena u projektnim timovima za 2 % u odnosu na 2022. Ciljani 2024: Najmanje na nivou iz 2023. Ostvarena vrijednost 2023: Na 4 projekta koji su bili u toku i završeni tokom 2023. u projektnim timovima je 14 muškaraca i 11 žena. Na 1 projektu ugovorenom u 2023. su 2 muškarca u projektnom timu Ostvarena vrijednost 2024: Na projektu koji je u toku jedan član projektnog tima je muškarac. Na tri nova projekta koji su ugovoreni članovi projektnih timova su: 5 muškaraca i 9 žena.	MPNI	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 153.500,00 € 2024: 155.000,00 € (150.000,00 € konkursi, 5.000,00 € kontribucija) Ukupno: 308.500,00 €	2023: 34.405,00 € 2024: 130.000,00 € Ukupno: 164.405,00 €	2023: 30.000,00 € (finansiranje EUREKA projekata u 2023. godini – 1 novi projekat); nije bilo finansiranja za tekuće projekte. 4.405,00 € (Nacionalni budžet kontribucija za 2023.) 2024: 130.000,00 € Nacionalni budžet	Preporučuje se nastavak podrške učešću u EUREKA projektima, te umrežavanje kroz multilateralne pozive. U 2023. i 2024. godini nije bilo dovoljno kvalitetnih prijava da se ostvare ciljani indikatori.
-------	----------------------------------	---	---	------	-----------------	-----------------	-------------	---	---	---	--	--

4.4.3.	Povezivanje MMSP sa inostranim partnerima kroz EU Single Market Program i EEN mrežu		Broj MMSP kojima je pružena podrška: Polazni 2022: 400 Prelazni 2023: 450 Ciljani 2024: 450 Ostvarena vrijednost 2023:450 Ostvarena vrijednost 2024: 500 Broj održanih događaja/održanih sastanaka: Polazni 2022: 200 Prelazni 2023: 250 Ciljani 2024: 250 Ostvarena vrijednost 2023:20/250 Ostvarena vrijednost 2024: 25/250 Broj sklopljenih sporazuma o saradnji: Polazni 2022: 2 Prelazni 2023: 5 Ciljani 2024: 5 Ostvarena vrijednost 2023:5 Ostvarena vrijednost 2024: 8	n/a	MIRN, EEN konzorcijum	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Djelimično realizovano	-	2023: 13.000,00 €	2023: 13.000,00 €	2023: Donatorska sredstva (Budžet EEN projekta)	Preporučuje se nastavak povezivanja MMSP sa inostranim partnerima kroz EU Single Market Program i EEN mrežu. Broj podržanih događaja je značajno manji od planiranog, zbog nedostatka interesovanja MMSP-a, ali je obećavajući trend rasta u 2024. godini, što ukazuje da je u narednom periodu jako važno podizati svijest o mogućnostima koje nudi ovaj program i benefitima koje donosi privredi.
4.4.4	Sprovođenje istraživanja o preferencijama inostrane javnosti o crnogorskim proizvodima	 	Sprovedeno istraživanje u cilju utvrđivanja preferencija inostrane javnosti u vezi sa crnogorskim proizvodima (minimum 2 regionalna tržišta): Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 2 Ostvarena vrijednost 2023: 2	Nije relevantno.	MER	I kvartal 2023	IV kvartal 2023	Realizovano	-	2023: 20.000,00 €	2023: 19.490,00 €	2023: Donatorska sredstva (UNDP)	Realizovano u 2023. godini.
Operativni cilj 4.5.		Snažnije povezivanje industrijskog razvoja sa S3											
Indikator učinka		Očekivana vrijednost 2024											
Indikator učinka		Povećanje za min 10% u odnosu na 2023. Ostvarena vrijednost za 2023: 216 mil€ (od čega prerađivačka industrija 30 mil.€ ili povećanje od 11,11%) ³¹											
1. Investicije u osnovna sredstva u sektoru industrije		Ostvarena vrijednost 2024: 216 mil.€ (od čega prerađivačka industrija 30 mil.€) ³⁴											
2. Broj zaposlenih u industriji		Očekivana vrijednost 2024: Povećanje za min 10% u odnosu na 2023. Ostvarena vrijednost 2023: 25.730 (povećanje od 8,2%) ³⁵											
		Ostvarena vrijednost 2024. 25.730 ³⁵ 27.077 u 2024. ili 5,24%, od čega je broj zaposlenih u oblasti prerađivačke industrije 15.629 ³⁷											

31 https://monstat.org/uploads/files/investicije/2023k/Investicije%20u%20osnovna%20sredstva_2023_.docxnew.pdf Poslednji raspoloživi podaci-Investicije u osnovna sredstva za 2023. se odnose na sektore: Vađenje ruda i kamena, Prerađivačka industrija, Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija, i Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama

32 <https://monstat.org/cg/page.php?id=1164&pageid=23> Poslednji raspoloživi podaci za 2023..

33 https://monstat.org/uploads/files/investicije/2023k/Investicije%20u%20osnovna%20sredstva_2023_.docxnew.pdf Poslednji raspoloživi podaci-Investicije u osnovna sredstva za 2023. se odnose na sektore: Vađenje ruda i kamena, Prerađivačka industrija, Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija, i Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama

34 https://monstat.org/uploads/files/investicije/2023k/Investicije%20u%20osnovna%20sredstva_2023_.docxnew.pdf Poslednji raspoloživi podaci-Investicije u osnovna sredstva za 2023. se odnose na sektore: Vađenje ruda i kamena, Prerađivačka industrija, Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija, i Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama

35 https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fmonstat.org%2Fuploads%2Ffiles%2Fzarade%2F2023%2FZaposleni_2010-2023.xls&wdOrigin=BROWSELINK

Poslednji raspoloživi podaci za 2023.

36 https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fmonstat.org%2Fuploads%2Ffiles%2Fzarade%2F2023%2FZaposleni_2010-2023.xls&wdOrigin=BROWSELINK Poslednji raspoloživi podaci za 2023.

37 https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fmonstat.org%2Fuploads%2Ffiles%2Fzarade%2F2025%2FZaposleni_2010-2024.xls&wdOrigin=BROWSELINK

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 4.5.		S3.ME PRIORITETNI SEKTOR	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završetka aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2024	Sredstva realizovana u 2024. godini	Izvor finansiranja za 2024	Preporuke za naredni period sprovođenja
4.5.1	Podrška cirkularnoj ekonomiji		Broj podržanih preduzeća: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 10 Ciljani 2024: 20 Ostvarena vrijednost 2023: 4 Ostvarena vrijednost 2024: Program za unapređenje konkurentnosti u 2024. godini nije imao posebnu programsku liniju za podsticaj cirkularne ekonomije, već u okviru PL za unapređenje proizvodnih kapaciteta.	Preporučuje se vođenje rodno senzitivne statistike za dodijeljenu podršku. Ostvarena vrijednost 2023: 1	MER	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Nerealizovano	-	2023: 2023: 2024: 2024: 2023: 2024: Ukupno: Ukupno: 400.000,00 €	2023: 32.613,01 € 2024: - Ukupno: 32.613,01 €	Nacionalni budžet	Zbog nedovoljnog interesovanja preduzeća za učešće u u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023 i realizacijom budžeta od 15%, u 2024. godini ova mjera nije bila obuhvaćena programom, jer su podaci iz 2023. ukazali da je prije konkretnih podsticajnih mjera potrebno dodatno jačanje znanja, vještina i svijesti za implementaciju cirkularnih prioriteta u 2024. godini, između ostalog, akcenat je bio na podsticaju unapređenja proizvodnih kapaciteta i tom prilikom ostavljana je mogućnost podrške za nabavku opreme uključene u proces proizvodnje, kao i opreme za unapređenje resursne efikasnosti i ekoloških aspekata u procesu proizvodnje (npr. sistemi za tretman otpadnih voda u industriji, oprema za reciklažu, separaciju i sakupljanje otpada). U 2024. za tu vrstu opreme nije bilo aplikacija.
4.5.2	Implementacija Programa za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji		Broj preduzeća podržanih kroz grantove: Polazni 2022: Formirana Radna grupa za izradu programa i angažovan eksterni konsultant Prelazni 2023: odobreno 10 grantova za preduzeća iz sektora preradiivačke industrije Ciljani 2024: odobreno 15 grantova za preduzeća iz sektora preradiivačke industrije Ostvarena vrijednost 2023: Usvojen Program Objavljen Javni poziv za realizaciju Programa Započeta izrada studija izvodljivosti za 9 projekata Ostvarena vrijednost 2024: Odobreno 7 projekata preduzeća iz sektora preradiivačke industrije iz Javnog poziva za 2023. godinu, u iznosu grantova od 1.289.479,62€ (+operativni troškovi 87.660,40€) Usvojen Program EE za 2024. Raspisan drugi Javni poziv u iznosu od 2,3 mil€.	Preduzeća u većinskom vlasništvu žena: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: Učešće 20% preduzeća u većinskom vlasništvu žena Ciljani 2024: Učešće 20% preduzeća u većinskom vlasništvu žena Ostvarena vrijednost 2023: Tri podnosioca prijava su preduzeća čiji su osnivači/izvršne direktorice žene Ostvarena vrijednost 2024: Dva preduzeća u vlasništvu žena kojima su dodijeljeni grantovi iz Javnog poziva 2023. (28,6%) 21% podnosioca prijava za Javni poziv 2024. su su preduzeća čiji su osnivači/izvršne direktorice žene.	MER, MPNI ME Partneri: Fond za inovacije Crne Gore	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	Ostatak sredstava iz Paketa energetske podrške Crnoj Gori preusmjeren je na drugi javni poziv uz 1.200.000,00 € iz nacionalnog budžeta.	2023: 1.021.000,00³⁸ € (1.000.000,00 € MERT i 21.000,00 € donatorska sredstva) 2024: 2.000.000,00 € Ukupno: 3.021.000,0024 €	2023: 21.000,00 € 2024: 1.377.140,02 € Ukupno: 1.398.140,02 €	2023: Donatorska sredstva (IPA 2020 TASI33 projekat) Napomena: Iznos od 1 mil eura preusmjeren je od strane MERT-a ka Fondu za inovacije CG i njihova dodjela očekuje se u 2024. godini, uz dodatno obezbijedena sredstva u iznosu od 1,5 mil eura. 2024: 1.000.000,00 € Nacionalni budžet MER 377.140,02 € IPA III	Preporučuje se nastavak Programa za podsticanje inovacija u cilju jačanja energetske efikasnosti u industriji uz realizaciju javnog poziva na dvogodišnjem nivou.

38 Finansijska sredstva za realizaciju Programa za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji biće dopunjena sredstvima u iznosu od 1.500.000,00€ iz sredstava IPA 2023 u okviru direktne budžetske podrške Evropske komisije (EK) Crnoj Gori za prevazilaženje energetske krize u skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o budžetu Crne Gore za 2023. godinu ("Službeni list Crne Gore", br. 106/23 od 29.11.2023.).

4.5.3.	Realizacija Projekta proizvodnje električne energije iz deponijskog gasa na deponiji Možura u Baru		Izrađen i revidiran glavni projekat (2023) Ostvarena vrijednost 2023: Potpisana Revizija glavnog projekta u 2023. Očekuje potpisivanje Glavnog projekta, nastavak projektnih aktivnosti u 2024 Ostvarena vrijednost 2024: Donijeta Odluka o dodjeli sredstava i potpisan Ugovor između Fonda za zaštitu životne sredine i DOO Možura Bar (maj 2024) Možura d.o.o. Bar - dostavljen završni finansijski izveštaj o realizovanim aktivnostima (3. septembar 2024) Dostavljeni ugovori: - Ugovor o javnoj nabavi sa preduzećem E3 Consulting d.o.o. za izradu Glavnog projekta, - Ugovor o izvršenju usluge revizije Glavnog projekta sa preduzećem MMK Control d.o.o., -Ugovor o pružanju usluga- izrada Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu sa preduzećem Medix d.o.o. i dokazi o izvršenim plaćanjima po navedenim ugovorima/fakturama Uvidom u dostavljenu dokumentaciju, a shodno Pravilniku o načinu praćenja i namjenskog korišćenja sredstava, utvrđeno je da DOO Možura Bar ispunjava uslove neophodne za pružanje finansijske podrške, na osnovu kojeg su isplaćena sredstva u iznosu od 50.000,00€.	Nije relevantno.	Eko-fond, Možura DOO-Bar	III kvartal 2023	IV kvartal 2023	Realizovano	-	2023: - 2024: 50.000,00 € 2023: 50.000,00 € 2024: - Ukupno: 50.000,00 €	2023: - 2024: - Ukupno: 50.000,00 €	2023: - 2024: - Ukupno: 50.000,00 €	Predviđeni budžet je realizovan u 2024. godini. Preporučuje se nastavak projektnih aktivnosti.
4.5.4	Energetska efikasnost u hotelima		Broj podržanih hotela u kojima je smanjena potrošnja električne energije do 20% U 2023. godini je radeno ispitivanje u saradnji sa Udruženjem turizma i ugostiteljstva (Privredna komora Crne Gore) o potrebama hotela - U okviru paketa energetske podrške EU za Cmu Goru opređeljeno je 3.500.000,00 € za projekat Energetske efikasnosti u hotelima - Fond za zaštitu životne sredine (Eko-fond)- implementaciona jedinica Ostvarena vrijednost 2024: 15 Usvojena dva Programa za podsticanje energetske efikasnosti, za oblast turizma (30. maj 2024. Vlada CG) -bespovratna sredstva na kliznoj skali od 50 do 70% kako bi turistička preduzeća mogla da implementiraju mjere koje će poboljšati energetske efikasnost i smanje operativne troškove Implementaciono tijelo je Eko fond.	Nije relevantno.	MER Partner: Eko-fond CG	II kvartal 2023	IV kvartal 2024	Djelimično realizovano	I-II kvartal 2025	2023: 3.500.000,00 € 2024: - Ukupno: 3.500.000,00 €	2023: - 2024: 2.204.999,74 € Ukupno: 2.204.999,74 €	2023: - 2024: - Ukupno: 2.204.999,74 €	Program za podsticanje energetske efikasnosti u hotelskoj industriji, čiji je budžet 3 miliona eura (sa uključenim PDV-om). Javni poziv završen je 27. oktobra 2024, urađena je evaluacija pristiglih prijava i 15 hotela je zadovoljilo kriterijume definisane javnim pozivom I odobreno im je ukupno 2.204.999,74 € (sa uključenim PDV). Prioritet su imali hoteli koji posluju tokom cijele godine i ugostiteljski objekti u manje razvijenim opštinama, naročito na sjeveru naše države, kao i hoteli gdje su žene organi upravljanja. Sredstva za ovaj Program obezbijedena su direktno iz budžeta, u okviru paketa hitne podrške Evropske unije zemljama Zapadnog Balkana) EU sredstva (u okviru paketa hitne podrške Evropske unije zemljama Zapadnog Balkana) Program za podsticanje energetske efikasnosti u objektima koji pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu i seoskom domaćinstvu je još uvijek otvoren do utroška sredstava.
Strateški cilj 5 - Strategije pametne specijalizacije (S3)		Poboljšanje okvira uslova za inovacioni ekosistem											
Operativni cilj 5.1.		Unapređenje implementacionog okvira za inovacije i S3											
Indikator učinka 1.Stepen uspješnosti realizacije aktivnosti prepoznatih u prioritnim područjima S3, s posebnim fokusom Akcione planove za sprovođenje S3 ²⁵		Početna vrijednost 2022				Očekivana vrijednost 2023				Očekivana vrijednost 2024			
		65% (2021-2022)				70% Ostvarena vrijednost 2023 76%				80% Ostvarena vrijednost 2024 74%			

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 5.1.		S3.ME PRIORITETNI SEKTOR	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završeta aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024	Sredstva realizovana u 2023-2024. godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja
5.1.1	Funkcionisanje okvira za inovacije i pametnu specijalizaciju		Broj održanih sjednica Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju: Polazni 2022-4 Prelazni 2023: 4 Ciljani 2024: 4 Ostvarena vrijednost 2023: 4 Ostvarena vrijednost 2024: 4 Jačanje kapaciteta Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju: Polazni 2022: Obrazložen novi Savjet u skladu sa izmjenama u strukturi Vlade CG Usvojen Program rada Savjeta za 2022. godinu Prelazni 2023: Usvojen program rada Savjeta za 2023. godinu Usvojen izvještaj o radu Savjeta za 2022. godinu Ciljani 2024: Usvojen Program rada Savjeta za 2024. godinu Usvojen izvještaj o radu Savjeta za 2023. godinu Ostvarena vrijednost 2023: Usvojen Program rada Savjeta za 2023. godinu Usvojen Izvještaj o radu Savjeta za 2022. godinu Ostvarena vrijednost 2024: Usvojen Program rada Savjeta za 2024. godinu Usvojen Izvještaj o radu Savjeta za 2023. godinu Broj održanih sastanaka Međuinstitucionalne S3 grupe: Polazni 2022: 2 Prelazni 2023: 4 Ciljani 2024: 4 Ostvarena vrijednost 2023: 4 održana sastanka Usvojen izvještaj Međuinstitucionalne S3 grupe za 2023. godinu Ostvarena vrijednost 2024: održana 2 sastanka uživo i 3 elektronske konsultacije (putem mejla) Funkcionalne inovacione radne grupe: Polazni 2022: Realizovani Javni pozivi – nauka, privreda i NVO Formiran prvi saziv Inovacionih radnih grupa Održana 24 sastanka, konsultacije Usvojeni Izvještaji Inovacionih radnih grupa Prelazni 2023: Realizovani Javni pozivi – nauka, privreda i NVO Formiran drugi saziv Inovacionih radnih grupa Održana 25 sastanka, konsultacije Usvojeni Izvještaji Inovacionih radnih grupa Ciljani 2024: Realizovani Javni pozivi – nauka, privreda i NVO Formiran treći saziv Inovacionih radnih grupa Održano 25 sastanka, konsultacije Usvojeni Izvještaji Inovacionih radnih grupa Ostvarena vrijednost 2023: Realizovani Javni pozivi – nauka, privreda i NVO Formiran drugi saziv Inovacionih radnih grupa Održana 33 sastanka, konsultacije Usvojeni Izvještaji Inovacionih radnih grupa Ostvarena vrijednost 2024: Zaključkom Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju produžen je mandat članovima icama IRG, koje su birane na osnovu Javnog poziva u prethodnom periodu. Formiran drugi saziv Inovacionih radnih grupa Održano 25 sastanka, konsultacije Usvojeni Izvještaji Inovacionih radnih grupa	Rodno senzitivna statistika za Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju: Polazni 2022: 5 članica i 13 članova Prelazni 2023: Isto Ciljani 2024: U skladu sa sastavnom Vlade CG i nadležnih institucija koje čine sastav savjeta Ostvarena vrijednost 2023: 8 žena, 13 muškarca Ostvarena vrijednost 2024: 10 žena, 13 muškaraca Rodno senzitivna statistika za Međuinstitucionalnu S3 grupu: Polazni 2022: 24 članice i 15 članova Prelazni 2023: Na nivou 2022. Ciljani 2024: U skladu sa izmjenama i dopunama sastava S3 grupe Ostvarena vrijednost 2023: 22 žene članice, 17 muškaraca članova Ostvarena vrijednost 2024: 23 žene i 12 muškaraca Rodno senzitivna statistika za inovacione radne grupe: Polazni 2022: 11 članica, 10 članova Prelazni 2023: Na nivou 2022. Ciljani 2024: U skladu sa izmjenama i dopunama sastava grupa Ostvarena vrijednost 2023: 10 žena članica IRG, 10 muškaraca članova IRG Ostvarena vrijednost 2024: 13 žena, 7 muškaraca.	MPNI Partneri: resorna ministarstva, svi akteri u sistemu inovacija CG	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 24.000,00 € 2024: 40.000,00 € Ukupno: 64.000,00 €	2023: 36.800,00 € 2024: 47.700,00 € Ukupno: 84.500,00 €	2023: Nacionalni budžet 2024: Nacionalni budžet	/

5.1.2	Jačanje kapaciteta Fonda za inovacije Crne Gore		Broj obuka, seminara, studijskih posjeta i treninga za zaposlene Fonda za inovacije CG: Polazni 2022: IPA-Tasis3: 7 međunarodnih konsultanta a angažovano na i 1 nacionalni, 9 obuka na radnom mjestu, 4 radionice UNDP: 3 međunarodna konsultant na i 1 nacionalni, 4 studijske posjete, obuke i radionice Prelazni 2023: IPA-Tasis3: 15 obuka na radnom mjestu, 8 radionica, 1 studijsko putovanje, 8 međunarodnih konsultanta a angažovano na i 1 nacionalni Ciljani 2024: najmanje 4 obuke za zaposlene Fonda za inovacije CG IPA TASIS Ostvarena vrijednost 2023: Broj obuka na radnom mjestu: 3 (Proof of concept 8-9.2.2023; Framework programs 24.10.2023; Project Monitoring and Program Performance Evaluation 22.11.2023) Broj radionica: 5 (Javne nabavke u sklopu EU projekata 27.1.2023; Postupak odabira projektnih prijedloga 1.6.2023; Prijava na programe Horizon 25.10.2023) Broj studijskih putovanja: 1 (Hrvatska i Slovenija oktobar 2023.) Broj angažovanih konsultanata: 8 UNDP Ostvarena vrijednost 2023: Broj studijskih putovanja: 3 (Hrvatska, februar 2023., Ševilja april 2023., Finska, avgust 2023.god.) Ostvarena vrijednost 2024: 6 (Srbija, BiH, Crna Gora, online) Broj izrađenih novih programa za inovacije: Polazni 2022: 2 Prelazni 2023: 3 Ciljani 2024: 2 IPA TASIS Ostvarena vrijednost 2023: 4 (POC za Privatni sektor, POC za javni sektor, Program za jačanje inovativnosti postojećih i novostvorenih MMSP, Program za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji) Ostvarena vrijednost 2024: 2 Novi Program za jačanje inovacija u službi energetske efikasnosti u industriji 2024, urađen Naort koncepta Programa za GovTech	Nije relevantno.	Fond za inovacije CG Partner: MPNI	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: Donatorska sredstva	2023: Donatorska sredstva	2023: Donatorska sredstva (EU IPA i UNDP)	2024: Nacionalni budžet (Fond za inovacije Crne Gore)	Preporučuje se kontinuirano jačanje kapaciteta tima Fonda za inovacije Crne Gore.
-------	---	---	--	------------------	---------------------------------------	----------------	-----------------	-------------	---	------------------------------	------------------------------	--	--	---

5.1.3	Ažuriranje postojećih instrumenata u okviru kombinacije politika S3 radi postizanja većeg stepena specijalizacije podržanih projekata		Broj novih instrumenata koji odgovaraju na ključne inicijative S3 Polazni 2022: 1 Prelazni 2023: 2 Ciljani 2024: 1 Ostvarena vrijednost 2023: 2 Ostvarena vrijednost 2024: 4 (dva nova programa vezana za Održivi i zdravstveni turizam kroz Paket energetske podrške koji su usvojeni na Vladi, 1 novi Program istraživačkih grantova za podsticanje izvrsnosti koji je usvojen na Vladi i novi Pilot program za podršku inovacijama u zdravstvenom turizmu, koga je razmatrao Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju) Broj unaprijeđenih S3 instrumenata: Polazni 2022: 4 Prelazni 2023: 5 Ciljani 2024: 5 Ostvarena vrijednost 2023: 5 Ostvarena vrijednost 2024: 5 (Program za podsticanje inovacija u službi energetske efikasnosti u industriji 2024, Program stipendija izvrsnosti za doktorska istraživanja u Crnoj Gori, Program kolaborativnih grantova, Program istraživačkih grantova za podsticanje izvrsnosti za 2024. godinu, Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2024. godinu)	Nije relevantno.	MPNI, Organizaciona jedinica za S3, Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju, inovacione radne grupe	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	Donatorska sredstva	2023:	Donatorska sredstva	2023:	Donatorska sredstva (EU IPA 2020 TASIS3)	/
5.1.4	Eksterna evaluacija Strategije S3		Sprovedena e eksterna evaluacija Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: Sprovedena interim evaluacija Strategije S3 za period 2019-2022 Ciljani 2024: Ugovorena završna evaluacija Strategije S3 za period 2019-2024 Ostvarena vrijednost 2023: Sprovedena interim evaluacija Strategije S3 za 2019-2022 Ostvarena vrijednost 2024: ex-post evaluacija planirana je po isteku implementacije prvog strateškog ciklusa, odnosno do kraja II kvartala 2025, pa je ugovaranje završne evaluacije pomjereno za 2025. godinu, kada se evaluacija može realizovati	Nije relevantno.	MPNI Partneri: UNDP	III kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	II kvartal 2025 Prva interim S3 evaluacija sprovedena je u 2023. godini, dok se ex-post evaluacija planira po isteku implementacije prvog strateškog ciklusa, odnosno do kraja II kvartala 2025.	2023: 10.000,00 € 2024: - 2023: 10.000,00 € 2024: 10.000,00 € Nacionalni budžet Ukupno: 20.000,00 €	2023: 10.000,00 € 2024: - ex-post evaluacija planirana je po isteku implementacije prvog strateškog ciklusa, odnosno do kraja II kvartala 2025. Ukupno: 10.000,00 €	2023: Donatorska sredstva (UNDP – druga faza projekta "Norveška za vas") 2024: -	/		
Operativni cilj 5.2.		Promocija značaja inovacija sa fokusom na informisanje šire javnosti i privrede.													
Indikator učinka		Početna vrijednost 2022		Očekivana vrijednost 2023		Očekivana vrijednost 2024		Očekivana vrijednost 2024							
1. Broj organizovanih događaja podsticanja inovacione kulture od strane aktera u inovacionom ekosistemu ⁴⁰		317		Porast za 10% u odnosu na 2022 Ostvarena vrijednost u 2023 367		Porast za 20% u odnosu na 2023. Ostvarena vrijednost u 2024 Smanjenje za 80,93% u odnosu na 2023		Porast za 20% u odnosu na 2022 Ostvarena vrijednost 2024 Smanjenje za 42,23% - 33 događaja promovisano na S3 sajtu (7 konkursa, 16 objava i 10 događaja u okviru Kalendara aktivnosti)							
Broj promovisanih događaja na platformi www.S3.me ⁴¹		65		Očekivana vrijednost 2023 Porast za 10% u odnosu na 2022 Ostvarena vrijednost u 2023 Smanjenje za 61,54% u odnosu na 2022 (25)		Očekivana vrijednost u 2024 Porast za 20% u odnosu na 2022 Ostvarena vrijednost 2024 Smanjenje za 42,23% - 33 događaja promovisano na S3 sajtu (7 konkursa, 16 objava i 10 događaja u okviru Kalendara aktivnosti)									
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 5.2.	S3.ME PRIORITETNI SEKTOR	Indikator rezultata za period 2023-2024	Rodno senzitivna statistika	Nadležne institucije	Datum početka aktivnosti	Datum završeta aktivnosti	Status realizacije aktivnosti AAA	Novi rok za realizaciju aktivnosti (uz adekvatno obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023-2024	Sredstva realizovana u 2023-2024. godini	Izvor finansiranja za 2023-2024	Preporuke za naredni period sprovođenja			

40 Izvor: MPNI; MERT, MJU, MKU, Fond za inovacije CG, PKCG, IPC Tehnopolis, NTP CG, ICT Cortex

41 Izvor: Organizaciona jedinica za S3

5.2.1	Unapređenje funkcionalnosti portala www.inovacije.gov.me		Unaprijeđen portal (2023) Broj registrovanih korisnika: Polazni 2022: 300 Prelazni 2023: 300 Ciljani 2024: 300 Ostvarena vrijednost 2023: 206 Ostvarena vrijednost 2024: 769	Nije relevantno.	MPNI	IV kvartal 2023	II kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 7.000,00 € 2024: 3.500,00 € Ukupno: 10.500,00 €	2023: 5.000,00 € 2024: 20.000,00 € Ukupno: 25.000,00 €	2023: Nacionalni budžet 2024: UNDP – Donacija	S obzirom na to da je izmijenjen zakonski okvir, funkcije portala će se unapređivati.
5.2.2	Podsticanje inovacione kulture	Energija i održiva životna sredina ICT	Broj odobrenih projekata za podsticanje inovacione kulture: Polazni 2022: 12 Prelazni 2023: 9 Ciljani 2024: 10 Ostvarena vrijednost 2023: 40 (IPC Tehnopolis 18, NTP CG 9, MPNI 13) Ostvarena vrijednost 2024: 40 (NTP: 5, Fond za inovacije CG: 11, IPC „Tehnopolis“: 7, MPNI 17) Broj organizovanih događaja: Polazni 2022: 332 Prelazni 2023: 320 Ciljani 2024: 330 Ostvarena vrijednost 2023: 367 (IPC Tehnopolis 352 + NTP CG 15) Organizovan Hakaton - izrada aplikacija korišćenjem otvorenih podataka u saradnji sa startap zajednicom i najčešćim korisnicima i korisnicima portala otvorenih podataka (2024) Ostvarena vrijednost 2024: 70 događaja – 29.193 učesnika Fond za inovacije – 46 događaja – 28.314 učesnika, Tehnopolis – 23 događaja – 855 učesnika, NTP – 1 Hakaton 24 učesnika) Organizovan Hakaton - izrada aplikacija korišćenjem otvorenih podataka u saradnji sa startap zajednicom i najčešćim korisnicima i korisnicima portala otvorenih podataka	Rukovodioci/teljke projekata za podršku inovacionoj kulturi: Polazni 2022: 8 žene, 12 muškaraca Prelazni 2023: Porast učešća žena na rukovodećim projektnim pozicijama za 2% Ciljani 2024: Porast učešća žena na rukovodećim projektnim pozicijama za 2% Ostvarena vrijednost 2023: Porast učešća žena na rukovodećim projektnim pozicijama za 2% Ostvarena vrijednost 2024: 22 žene, 18 muškaraca Članovi/ce projektnih timova: Polazni 2022: 22 žene i 19 muškarca Prelazni 2023: Održavanje nivoa iz 2022. Ciljani 2024: Održavanje nivoa iz 2022. Ostvarena vrijednost 2023: 15 žena i 27 muškaraca. Ostvarena vrijednost 2024: Održan nivo iz 2022.	Fond za inovacije CG, MPNI, NTP CG, IPC Tehnopolis, MZ Partneri: Privredna komora CG, NVO sektor, UDG (FoodHub Centar izvrsnosti za digitalizaciju procjene rizika u oblasti bezbjednosti hrane i preciznu sertifikaciju autentičnosti prehambrenih proizvoda, Nacionalni centar kompetencija u oblasti računarstva visokih performansi u Crnoj Gori (NCC Montenegro)	II kvartal 2023	III kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 110.000,00 € (50.000,00 € programska linija Fonda, 50.000,00 € MPNI, 10.000,00 € UNDP) 2024: 80.000,00 € (50.000,00 € programska linija Fonda, 30.000,00 € MPNI) Ukupno: 190.000,00 €	2023: 109.489,20 € 2024: 130.234,00 € 83.249,00 € - Fond za inovacije Crne gore 46.985,00 € - MPNI Ukupno: 239.723,2 €	2023: Nacionalni budžet 2024: 83.249,00 € Nacionalni budžet (Fond za inovacije Crne Gore) 46.985,00 € - MPNI	Preporučuje se nastavk linija podrške jačanju inovacione kulture.
5.2.3	Izrada Komunikacione strategije za inovacije i S3		Izrađena Komunikaciona strategija (2023)	Nije relevantno.	MPNI, Fond za inovacije Crne Gore, UNDP	III kvartal 2023	III kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 10.000,00 € 2024: - Ukupno: 10.000,00 €	2023: 3.000,00 € 2024: - Ukupno: 3.000,00 €	2023: Donatorska sredstva (UNDP – druga faza projekta „Norveška za vas“) 2024: -	Aktivnost obuhvata period 2023-2024. godine, ali su aktivnosti u 2023. godini u potpunosti realizovane, te se smatra da je ova aktivnost uspešno realizovana u 2023. godini.

5.2.4	Podrška preduzetništvu u kreativnim industrijama		Broj podržanih projekata: Polazni 2022:33 Prelazni 2023: 36 Ciljani 2024: 40 Ostvarena vrijednost 2023: 28 poržanih projekata, prema kategorijama, ICT proizvod 8, arhitektura 1, dizajn (grafički, industrijski, modni) 10, digitalne umjetnosti 3, kreativno zanatstvo 6 Ostvarena vrijednost 2024: 29 podržanih projekata, prema kategorijama: ICT proizvod 6, Arhitektura 2, Dizajn (grafički, industrijski i modni) 10, digitalne umjetnosti 5, Kreativno zanatstvo (podsticaj, očuvanje i razvoj tradicionalnih vještina i zanata) 6	Preporučuje se vođenje rodno senzitivne statistike. Ostvarena vrijednost 2023: 21 podržani projekat za razvoj ženskog preduzetništva, iznos opredjeljene podrške je 136.936,00 €	MKU	III kvartal 2023	IV kvartal 2024	Realizovano	-	2023: 200.000,00 € 2024: 250.000,00 € Ukupno: 450.000,00 €	2023: 199.971,00 € 2024: 299.500,00 € Ukupno: 499.471,00 €	2023: Nacionalni budžet 2024: Budžet MKU, Nacionalni budžet	Ukupan iznos konkursa je iznosio 300.000,00 eura, a utrošeno je 299.500,00 eura. Za žensko preduzetništvo je bilo opredjeljeno 150.000,00 eura, ali je utrošeno 168.600,00 € od ukupnog budžeta od 300.000,00 eura. Ciljane vrijednosti su usklađene sa kvalitetom pristiglih prijava, predviđeni budžet je gotovo u cjelosti utrošen, tako da se ova aktivnost može smatrati realizovanom.
5.2.5	Promocija reprezentativnog programa Digitalna transformacija ⁴²		Formiran Radni tim za definisanje komunikacionog plana i implementaciju komunikacione kampanje u oblasti digitalne transformacije (2023) Izrađena Komunikaciona kampanja u sprovođenju digitalne transformacije Crne Gore Sprovedeni ciklusi istraživanja o zadovoljstvu građana i biznis zajednice o elektronskim uslugama u Crnoj Gori Polazni 2022: Sprovedeni II ciklus istraživanja Prelazni 2023: Sproveden III ciklus istraživanja Ciljani 2024: Sproveden III ciklus istraživanja Ostvarena vrijednost 2023: U I kvartalu 2023. godine objavljeni su rezultati II ciklusa Istraživanja koji je sproveden u periodu IV kvartal 2022. - I kvartal 2023. godine. https://www.undp.org/cnr/montenegro/publications/ocjena-zadovoljstva-postojećim-i-identifikacija-potreba-za-novim-e-uslugama-istraživanje-sa-gradanima-i-biznis-zajednicom Ostvarena vrijednost 2024: Objavljeni rezultati III ciklusa Istraživanja o ocjeni zadovoljstva postojećim i identifikacija potreba za novim e-uslugama	Nije relevantno	MJU Partneri: drugi državni organi koji su dio Radnog tima, eksterni ekspert (komunikolog), UNDP	I kvartal 2023	I kvartal 2024	Realizovano	-	2023: Redovna sredstva 2024: Redovna sredstva	2023: Istraživanje je jedna od aktivnosti koja se finansira iz projekta "eUsluge i digitalna infrastruktura kao mjera odgovora na COVID 19" – iz Izveštaja za 2023. 2024: 25.220 US - 22.132,67 € Donacija (Izrada izvještaja za 2024.) Ukupno: 22.132,67 €	2023: Redovna sredstva (Sredstva tekućeg poslovanja MJU i donatora) 2024: Donacija (Izrada izvještaja za 2024.)	Nije formiran radni tim za definisanje Komunikacionog plana i implementacije komunikacione kampanje, zbog nedostatka zainteresovanosti institucija. Izrađen dokument Informacija o Komunikacionoj kampanji u sprovođenju digitalne transformacije Crne Gore.
5.2.6	Unapređenje ekosistema otvorenih podataka i promocija ponovnog korištenje setova podataka na portalu www.data.gov.me		Sprovedene konsultacije o konceptu rada Open Data Hub-a Formiran Open Data Hub u 2023. Broj članova Hub-a Urađen plan rada Hub-a u 2023. Održan prvi sastanak i prezentacija plana rada Hub-a u 2023. Ostvareni indikator u 2024: Novi portal otvorenih podataka implementiran u decembru 2024.	Nije relevantno.	MJU Partneri: NVO, Naučno-obrazovna akademska zajednica, Privredna komora CG	III kvartal 2023	IV kvartal 2024	Nerealizovano	IV kvartal 2025	2023: 1.000,00 € 2024: 1.000,00 € Ukupno: 2.000,00 €	2023: - 2024: - Ukupno: -	2023: Nacionalni budžet 2024: -	Nije realizovano zbog nefunkcionalnosti Portala otvorenih podataka.

42 U toku 2021. godine izrađena je Strategija digitalne transformacije 2022-2026, koja objedinjuje sve elemente reprezentativnog programa prepoznate u S3.

5.2.7	Promocija značaja primarne selekcije i reciklaže ambalažnog materijala za život građana	 Energija i održiva životna sredina	Broj promocija značaja primarne selekcije i reciklaže ambalažnog materijala za život građana: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 1 Ciljani 2024: 1 Ostvarena vrijednost 2023: 0 Ostvarena vrijednost 2024: 0	Nije relevantno.	Glavni grad Podgorica, Deponija d.o.o Podgorica Partneri: MDUP, Čistoća d.o.o, AZŽSCG, Eko fond	IV kvartal 2023	II kvartal 2024	Nerealizovano	-	2023: 5.000,00 € Nacionalni budžet (Budžet Glavnog grada) 2024: 5.000,00 € Nacionalni budžet (Budžet Glavnog grada) Ukupno: 10.000,00 €	2023: - 2024: - Ukupno: -	2023: - 2024: -	Aktivnost nije realizovana usljed velikog broja drugih projekata i izmjena u prioritetima nadležnih institucija tokom godine. Fokus je bio usmjeren na druge projekte iz oblasti zaštite životne sredine. I pored toga ovu tema se neprekidno promovise u svim javnim nastupima u medijima, konferencijama, radionicama kao i u neposrednom kontaktu sa brojnim dacima i studentima.
5.2.8	Aktiviranje portala Kancelarije za mlade Glavnog grada sa ciljem objedinjavanja svih aktera iz sistema omladinske politike i unapređenja saradnje sa civilnim društvom uz stvaranje inovativnih rješenja	 ICT	Kreiran portal Kancelarije za mlade Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: Izrađen portal Kancelarije za mlade Ciljani 2024: Unaprijeđen portal Ostvarena vrijednost 2023: Izrađen je početni sajt Kancelarije za mlade Broj registrovanih korisnika: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 20 Ciljani 2024: 50 Ostvarena vrijednost 2023: ne postoji mogućnost registracije Ostvarena vrijednost 2024: - Broj posjeta na portalu: Polazni 2022: 0 Prelazni 2023: 100 Broj posjeta portalu: 500 Ostvarena vrijednost 2023: 850 Ostvarena vrijednost 2024: -	Nije moguće prikazati rodno senzitivne podatke.	Glavni grad Podgorica Partneri: MJU, Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023	IV kvartal 2024	Nerealizovano	-	2023: 1.000,00 € 2024: 1.000,00 € Ukupno: 2.000,00 €	2023: - 2024: - Ukupno: -	2023: - 2024: -	U prethodnom period unaprijeđene su pojedine opcije sajta i kreiran je novi vizuelni prikaz (logo) Kancelarije za mlade i saradnju sa civilnim društvom. Interaktivni dio sajta je značajno unaprijeđen i prilagođen lakšoj interakciji.

4. Nalazi i zaključci Evaluacije

Evaluacija Strategije pametne specijalizacije Crne Gore (2019–2024) sprovedena je u periodu od marta do juna 2024. godine. Obuhvatila je procjenu uspješnosti implementacije same Strategije, kao i pratećih operativnih dokumenata – Akcionog plana za period 2019–2020, Akcionog plana za 2021–2022. i Akcionog plana za 2023–2024. godinu. Evaluacija je bila usmjerena na procjenu relevantnosti, efikasnosti, djelotvornosti, uticaja i održivosti Strategije, kao i na identifikaciju ključnih naučenih lekcija koje mogu poslužiti kao osnova za buduće preporuke. Ex-post evaluacija, odnosno *Evaluacija Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2019–2024*, koju je sproveo nezavisni evaluator, biće objavljena kao poseban dokument, nakon usvajanja na sjednici Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju.⁴³

U okviru ***Završnog Izvještaja o sprovođenju Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2019–2024 (uključujući Operativni program za implementaciju Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2021–2024)*** predstavljeni su glavni nalazi, zaključci i preporuke sprovedene evaluacije.

4.1. Ključni nalazi Evaluacije

U periodu 2019–2024. implementacija Strategije pametne specijalizacije pokazala je visoku finansijsku efikasnost, sa realizacijom od 90% planiranih sredstava i jasnim trendom rasta ulaganja u završnoj fazi, kada je realizacija premašila plan za više od 200%. Paralelno s tim, ukupno 66% aktivnosti je u potpunosti realizovano, a dodatnih 15% djelimično, čime se potvrđuje stabilan i funkcionalan implementacioni okvir, iako je 19% aktivnosti ostalo nerealizovano. U pogledu ostvarenja operativnih ciljeva i pratećih indikatora, analiza pokazuje da je većina ključnih rezultata nadmašila očekivanja – posebno u oblastima razvoja S3 vještina, inovacione infrastrukture, ulaganja u industriju i MSP. Od 14 analiziranih indikatora, deset je premašilo ciljne vrijednosti, dok su četiri ostala ispod plana, pri čemu su najslabije performanse zabilježene u promociji inovacija i informisanju javnosti. Sve ovo ukazuje da su temelji za inovacioni razvoj Crne Gore dobro postavljeni, ali i da postoji prostor za jaču orijentaciju ka vidljivosti, uključivanju šire zajednice i ciljanijoj komunikaciji rezultata.

Imajući u vidu da je Metodološka podloga za izradu Evaluacije, osim dokumentacije dostupne evaluatoru kroz pregled dostupnih godišnjih izvještaja o implementaciji Strategije podrazumijevala i povratne informacije dobijene iz deset dubinskih intervjua, kao i dvije sprovedene online ankete, za segment koji slijedi korišteni su podaci dobijani sprovedenim istraživanjem evaluatora.

Relevantnost

Strategija pametne specijalizacije Crne Gore (S3) potvrđena je kao jedan od najrelevantnijih strateških dokumenata u zemlji, jer omogućava usmjeren razvoj inovacionog potencijala u oblastima sa najvećim kapacitetom za doprinos ekonomskom razvoju i društvenoj transformaciji. Nalazi evaluacije pokazuju da čak 93% ispitanika smatra da je Strategija odgovorila na potrebe društva. Većina učesnika evaluacije saglasna je da su sve četiri definisane prioritete oblasti relevantne, s tim što je oblast „održivog i zdravstvenog turizma“ preusko postavljena i birokratski ograničena, dok bi trebalo razmotriti da se ICT redefiniše kao punopravna prioriteta oblast. Dodatno, više učesnika ukazalo je na značaj uvođenja novih oblasti, uključujući digitalnu infrastrukturu, vještačku inteligenciju, zelenu i cirkularnu ekonomiju, plavu ekonomiju, kreativne industrije.

43 Očekuje se objavljivanje do kraja II kvartala 2025. godine

Svi strateški ciljevi Strategije ocijenjeni su kao visoko relevantni. Kada je riječ o operativnim ciljevima, većina je ocijenjena kao relevantna, ali su pojedini, posebno u oblasti turizma, dobili više negativnih ocjena zbog nepreciznosti, slabe mjerljivosti i uvezanosti sa strateškim ciljevima ka oi ograničene praktične primjenjivosti.

Evaluacija je pokazala da iako su ciljevi Strategije u velikoj mjeri bili usklađeni sa sektorskim potrebama, njihova implementacija je bila neravnomjerna, pri čemu su naučnoistraživački i NVO sektor ocijenjeni kao najuključeniji, dok su obrazovni i privredni sektor pokazali slabiju integraciju.

Koherentnost

Evaluacija je pokazala da je Strategija pametne specijalizacije u velikoj mjeri usklađena evropskim okvirom za pametnu specijalizaciju, nacionalnim strateškim dokumentima, sektorskim politikama i zakonodavstvom. Čak 87,9% ispitanika ocijenilo je da postoji visok stepen usklađenosti strategije sa EU smjernicama. Dok je 67,7% ocijenilo da postoji visok stepen usklađenosti sa nacionalnim strategijama, a 79,4% da postoji značajna usklađenost sa sektorskim zakonodavstvom. Međutim, bez obzira na pozitivne ocjene ispitanici su ocijelni da je neophodno dodatno usklađivanje sa zakonodavnim okvirom u sektorima turizma, zdravstva, poljoprivrede i digitalnih tehnologija, i zaštita podataka, gdje je zakonski okvir djelimično neusaglašen ili nedovoljno razvijen. Takođe, potrebno je i preciznije pozicioniranje S3 u odnosu na druge ključne strategije, kako bi se osigurala bolja koordinacija i međusobna komplementarnost ciljeva.

Iako je formalna usklađenost postignuta, evaluacija je ukazala na ograničenu operacionalizaciju S3 kroz konkretne institucionalne i tehničke mehanizme, kao i na slabiju koordinaciju među akterima, posebno u oblastima sa preklapajućim nadležnostima. Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija je nosilac većine aktivnosti, ali je izostala šira institucionalna mobilizacija, što je dodatno bilo otežano čestim kadrovskim promjenama i nedostatkom stabilnih mehanizama za međuresornu saradnju.

Efektivnost

Efektivnost implementacije Strategije pametne specijalizacije u periodu 2019–2024. bila je umjerena – iako je sproveden značajan broj aktivnosti i više od 64% ispitanika smatra da je sprovođenje teklo u skladu s planiranom dinamikom, proces su usporile brojne prepreke. Glavne smetnje uključivale su česte promjene u političkom i administrativnom vrhu, pandemiju COVID-19, ograničene institucionalne kapacitete i sporu međuresorsku saradnju. Najveći izazov bila je nedovoljna finansijska podrška, koju je kao ključni problem prepoznalo čak 67,7% ispitanika, dok su dodatni faktori uključivali nerealno planiranje, neusklađenost zakonskog okvira i nisku informisanost aktera.

Uprkos sistemskim slabostima, visoka posvećenost operativnih timova, posebno zaposlenih u nadležnom ministarstvu i članova inovacionih radnih grupa, omogućila je kontinuitet i konkretne rezultate. Doprinos su dali i međunarodni partneri, dobro osmišljen implementacioni okvir, te razvijena inovaciona infrastruktura. Ovi nalazi potvrđuju da su ljudski kapaciteti, saradnja i jasno postavljeni mehanizmi bili ključni za održivost procesa, iako je puni potencijal Strategije ostao djelimično neostvaren zbog spoljašnjih i institucionalnih ograničenja.

Efikasnost

Efikasnost implementacije Strategije pametne specijalizacije u periodu 2019–2024. godine ocijenjena je visoko – 86,2% ispitanika smatra da je realizacija bila optimalna s obzirom na dostupne resurse i institucionalni kontekst. Međutim, gotovo trećina učesnika ukazuje na djelimično nezadovoljstvo u pogledu omjera između uložених sredstava i postignutih rezultata, što sugerіше prostor za racionalizaciju i jaču orijentaciju ka učincima u narednim fazama.

Organizaciona struktura formirana kroz Operativni program prepoznata je kao novina i pozitivna praksa, s naročitim naglaskom na rad inovacionih radnih grupa i profesionalizam koordinacionog direktorata nadležnog ministarstva. Ipak, evaluacija je identifikovala potrebu za unapređenjem u pogledu međuresorne saradnje – naročito između sektora ekonomije, turizma, zdravstva i poljoprivrede – kao i jačim učešćem određenih ministarstava i sektora koji su pokazali slabiju uključenost.

Većina ispitanika (74,2%) smatra da je dalji razvoj institucionalne i organizacione strukture neophodan, uz preporuke koje se odnose na jačanje ljudskih kapaciteta, precizniju raspodjelu odgovornosti, unaprjeđenje sistema izvještavanja i planiranja, te bolje povezivanje sa privatnim sektorom i inovacionim ekosistemom. Uprkos izazovima, ocijenjeno je da je implementaciona struktura postavila čvrstu osnovu za nastavak i unapređenje strategije, pod uslovom da se ulože dodatni naporі u izgradnju stabilne, meritokratske i međusobno povezane administrativne mreže.

Utіcaj

Implementacija Strategije pametne specijalizacije u Crnoj Gori već je donijela mjerljive pozitivne rezultate – kako u institucionalnom jačanju, tako i u unapređenju inovacionog ekosistema. Formiran je Fond za inovacije, razvijeni su ključni infrastrukturni i normativni mehanizmi, a povećana je i međusektorska saradnja, posebno u oblasti nauke i tehnologije. Gotovo svi ispitanici (80,8%) ističu porast svijesti o važnosti inovacija kao najvidljiviji efekat Strategije, dok se značajni pomaci bilježe i u podršci akterima u prioritetnim oblastima (46,2%). Međutim, manji broj ispitanika (ispod 35%) prepoznaje sistemска poboljšanja u efikasnosti institucija, što ukazuje da dubinske organizacione reforme još nіjesu u potpunosti zaživjele. Postojeće inicijative još uvijek nіsu dovoljno prepoznate među krajnjim korisnicima, posebno u privredi i zajednici, djelimično zbog slabije vidljivosti i neujednačene realizacije mjera. Iako je Strategija postavila stabilne temelje za dugoročne promjene, održivost i širenje uticaja zavisіće od jače povezanosti sa tržištem, jačanja institucionalne efikasnosti i nastavka ulaganja u ljudski i inovacioni kapital.

Održivost

Analiza održivosti ukazuje da je Strategija pametne specijalizacije ostvarila važne rezultate, ali da su finansijska, institucionalna i kadrovska održivost njenog sprovođenja i dalje djelimično obezbijeđene. Većina ispitanika (60,7%) procjenjuje da održivost nіje u potpunosti osigurana, a kao ključnu prijetnju vide političku nestabilnost i promjenjivu volju budućih vlada. Iako postoje mehanizmi praćenja i povratnih informacija, oni su nedovoljno razvijeni i slabo integrisani u rad institucija. Kapaciteti institucija zaduženih za sprovođenje S3 ocijenjeni su pretežno kao djelimično održivi (57,1%), s posebnim naglaskom na nedostatak stručnog kadra, visoku fluktuaciju zaposlenih i izostanak sistemskih mjera za očuvanje institucionalne memorije. Problem dodatno pogoršavaju slaba međuresorska koordinacija, ograničeni

resursi za inovacije i prevelika oslonjenost na međunarodne donatore i nestabilne izvore finansiranja. Finansijska održivost takođe je djelimična – 40,7% ispitanika je tako ocjenjuje, dok većina ističe da se brojne mjere ne nastavljaju nakon inicijalne podrške, zbog čega se gubi razvojni zamah. Bez stabilnog domaćeg budžetskog planiranja, efikasnog korišćenja resursa i dugoročnog institucionalnog pristupa, teško je obezbijediti trajni efekat Strategije.

Uprkos tim izazovima, važno je istaći da su svi ispitanici saglasni da je Strategija ostvarila svoj cilj – makar djelimično – što potvrđuje njen strateški značaj. Međutim, da bi efekti bili dugoročni i održivi, neophodno je sistemsko jačanje ljudskih, finansijskih i organizacionih kapaciteta.

4.2. Zaključci

Zaključak 1. Strategija pametne specijalizacije Crne Gore prepoznata je kao visoko relevantan razvojni okvir koji jasno usmjerava inovacione potencijale zemlje.

Njena uloga u povezivanju nauke, tehnologije i privrede ocijenjena je kao ključna za podsticanje konkurentnosti i društvene transformacije, pri čemu većina ispitanika potvrđuje da Strategija odgovara stvarnim potrebama društva i ima snažan razvojni potencijal.

Zaključak 2. Iako je relevantnost Strategije visoka, njena puna primjenjivost zahtijeva šire sektorsko uključivanje i redefinisane pojedinih prioriteta i ciljeva.

Posebno je istaknuta potreba za revizijom oblasti zdravstvenog turizma, koja je ocijenjena kao preuska i birokratski ograničena, te uključivanje savremenih oblasti kao što su digitalna infrastruktura, AI i zelena ekonomija, uz jaču uključenost privrednog i obrazovnog sektora.

Zaključak 3. Postoji snažna formalna usklađenost Strategije sa evropskim i nacionalnim okvirima, ali je operativna koordinacija među sektorima slaba.

Nedovoljno jasno definisane nadležnosti, slabo razvijena međuresorna koordinacija i institucionalna nestabilnost posebno dolaze do izražaja u mjerama sa preklapajućim ovlaštenjima, što ograničava efektivnu implementaciju i smanjuje ukupnu efikasnost Strategije u praksi.

Zaključak 4. Ciljevi Strategije ocijenjeni su kao relevantni, ali operativni ciljevi, naročito u nekim oblastima, često su neprecizni, slabo mjerljivi i nedovoljno povezani sa strateškim usmjerenjima.

Ovakva nedovoljna razrađenost operativnih ciljeva otežava njihovu praktičnu primjenu i smanjuje mogućnost sistemskog praćenja učinka i ostvarivanja konkretnih rezultata na terenu.

Zaključak 5. Implementacija Strategije bila je umjereno efektivna, a dinamika realizacije često je bila usporena usljed političke nestabilnosti, pandemije, ograničenih kapaciteta i loše međuresorne saradnje.

Iako je sproveden značajan broj aktivnosti, niz institucionalnih, finansijskih i organizacionih prepreka umanjio je kontinuitet sprovođenja i uticao na ostvarenje punog potencijala Strategije.

Zaključak 6. Nedovoljna i nestabilna finansijska podrška identifikovana je kao ključna prepreka za punu realizaciju Strategije.

Prekomjerna oslonjenost na međunarodne izvore i nedostatak održivog domaćeg budžetskog planiranja ograničili su kontinuitet i dugoročnu održivost sprovedenih mjera i aktivnosti.

Zaključak 7. Institucionalna struktura formirana kroz Operativni program prepoznata je kao pozitivna praksa i važan element za dalje sprovođenje Strategije.

Uprkos izazovima, postavljeni organizacioni mehanizmi predstavljaju solidnu osnovu za nastavak implementacije, uz potrebu za daljim jačanjem koordinacije i učešća šireg spektra aktera.

Zaključak 8. Vidljivost Strategije, kao i njena prepoznatljivost među krajnjim korisnicima, posebno u privredi, ostala je na nezadovoljavajućem nivou.

Nedovoljna komunikacija, ograničeno uključivanje privatnog sektora i niska dostupnost informacija o benefitima Strategije usporili su širenje njenog uticaja i ograničili povratne mehanizme.

Zaključak 9. Održivost sprovođenja Strategije prepoznata je kao djelimično obezbijeđena, pri čemu su glavni izazovi vezani za političku nestabilnost, kadrovsku fluktuaciju i nestalno finansiranje.

Institucije se suočavaju sa nedostatkom stručnog kadra, slabom institucionalnom memorijom i niskim kapacitetima za strateško planiranje, što može ugroziti dugoročne ciljeve Strategije.

Zaključak 10. Strategija pametne specijalizacije postavila je čvrste temelje za unapređenje inovacionog ekosistema, ali njen puni potencijal još nije ostvaren i zavisi od daljeg sistemskog jačanja kapaciteta.

Za postizanje dugoročnih i održivih rezultata, potrebno je dodatno investirati u ljudski kapital, unaprijediti institucionalnu koordinaciju i uspostaviti stabilne mehanizme za sprovođenje politika.

5. Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva za 2023. i 2024. godinu

Za realizaciju Akcionog plana planirano je 45.768.405,97 eura, odnosno 30.231.905,97 eura⁶ za realizaciju aktivnosti u 2023. godini i 15.536.500,00 eura u 2024. godini. Od ukupno 45.768.405,97 eura⁴⁴ koliko je Akcionim planom za 2023-2024 bilo predviđeno za sprovođenje aktivnosti u periodu 2023-2024, u **2023. godini realizovano je ukupno 41.285.533,14 eura**, dok je u **2024. godini realizovano 54.107.092,22 eura**.

Planirana sredstva za finansiranje S3 prema Akcionom planu za 2023. godinu premašena su za 11.053.627,17 eura, te je umjesto 30.231.905,97 planiranih u 2023. godini, potrošeno **41.285.533,14 eura**. Planirana sredstva za finansiranje S3 prema Akcionom planu za 2024. godinu premašena su za 38.570.592,22 eura, odnosno umjesto planiranih 15.536.500,00 eura, u 2024. godini je realizovano **54.107.092,22 eura**.

Sumarno, iznos realizovanih sredstva za 2023. i 2024. godinu iznosi ukupno **95.392.625,36 eura**.

Godina	Planirana sredstva (€)	Realizovana sredstva (€)	Razlika (realizovano - planirano) (€)
2023	30.231.905,97	41.285.533,14	+ 11.053.627,17
2024	15.536.500,00	54.107.092,22	+ 38.570.592,22
UKUPNO	45.768.405,97	95.392.625,36	+ 49.624.219,39

Tabela 2: Pregled planiranih i realizovanih sredstava za S3 aktivnosti (2023–2024)⁴⁵

Posmatrajući izvore finansiranja, najveći dio sredstava u 2023. godini finansiran je iz Budžeta Crne Gore 39,21%, zatim iz kredita 30,97%, iz EU programa 26,8%, dok ispod 3,02% iznose finansiranja iz donatorskih programa i privatnog sektora. Kada je u pitanju 2024. godina, najveći dio sredstava finansiran je iz kredita 36,45%, zatim iz Nacionalnog budžeta 34,25%, iz EU programa 27,50%, iz donatorskih programa odnosno sredstava 1,46% i 0,34% iz privatnog sektora.

Izvori finansiranja	Utrošena sredstva 2023	Utrošena sredstva 2024
Nacionalni budžet	16.189.973 € (39,21%)	18.529.931,33 € (34,25%)
Kredit	12.787.000 € (30,97%)	19.721.200,00 € (36,45%)
EU programi	11.068.512 € (26,8%)	14.881.087,6 € (27,50%)
Donatorski programi	759.596 € (1,84%)	789.271,94 € (1,46%)
Privatni sektor	480.452 € (1,16%)	185.601,35 € (0,34%)

Tabela 3: Pregled izvora finansiranja i vrijednosti utrošenih sredstava u 2023. godini izraženih u eurima⁴⁶

⁴⁴ Akcioni plan za sprovođenje Operativnog programa za impementaciju Strategije pametne specijalizacije (2021-2024) za 2023-2024, Podgorica, avgust 2023. godine: <https://www.gov.me/dokumenta/6f5c79d1-3cbe-4b04-a23e-7b092c6299cc>

⁴⁵ Izvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

⁴⁶ Izvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

Utrošak finansijskih sredstava po strateškim i operativnim ciljevima za 2023. i 2024. godinu

Kako je prethodno pomenuto, u periodu 2023–2024. godine realizovano je ukupno **92.313.625,36 €** u okviru implementacije Strategije pametne specijalizacije Crne Gore. Posmatrano po strateškim, najveći iznos sredstava realizovan je u okviru **Strateškog cilja 4 – Podrška inovativnim aktivnostima u privrednom sektoru**, koji je obuhvatio ukupno **76.228.906,52 €**, odnosno **82,60%** ukupno realizovanih sredstava. Slijedi **Strateški cilj 3 – Poboljšanje saradnje u okviru sistema inovacija**, sa realizovanih **14.377.595,52 € (15,58%)**. Ostali ciljevi bilježe manju stopu realizacije **SC2 – Jačanje ljudskih resursa** sa **1.889.874,75 €**, **SC1 – Poboljšanje izvrsnosti i relevantnosti NIR aktivnosti** sa **2.012.421,70 €**, i **SC5 – Poboljšanje okvirnih uslova za inovacioni ekosistem** sa **883.826,87 €**.

U pogledu godišnje distribucije, u 2023. godini realizovano je ukupno **41.285.533,14 €**, dok je u 2024. godini realizovano **54.107.092,22 €**, što ukazuje na značajan porast implementacije u drugoj godini perioda. Kada su u pitanju operativni ciljevi, pregled utrošenih sredstava pokazuje da je najdominantnija realizacija bila u okviru: **OC 4.3 – Podrška komercijalizaciji inovacija**, sa ukupnim iznosom od **62.005.382,19 €**, što čini **67,17%** ukupno realizovanih sredstava, zatim slijede **OC 3.2 – Jačanje saradnje nauke i privrede** sa **11.305.512,12 € (12,25%)**, te **OC 4.5 – Podrška zelenim i digitalnim tranzicijama u privredi**, sa realizovanih **3.685.752,77 € (3,99%)**.

Preostali operativni ciljevi imali su manje učešće, ali su značajno doprinijeli specifičnim segmentima implementacije S3 u Crnoj Gori.

Ukupno 12 operativnih ciljeva su podržani kroz različite instrumente politike, pri čemu se vidljiv pomak u realizaciji sredstava uočava u 2024. godini u odnosu na 2023, posebno u dijelu inovacija u privredi i saradnje nauke i privrede. U nastavku je tabelarni prikaz realizacije strateških i operativnih ciljeva za poslednje dvije godine implementacije pametne specijalizacije u Crnoj Gori, u okviru prvog strateškog ciklusa:

Strateški cilj	2023	2024	Ukupno	Učešće (%)
SC1	1.624.095 €	388.326,70 €	2.012.421,70 €	2.11%
SC2	1.224.275 €	665.599,75 €	1.889.874,75 €	1.98%
SC3	6.636.133 €	7.741.462,52 €	14.377.595,52 €	15.07%
SC4	31.436.770 €	44.792.136,52 €	76.228.906,52 €	79.91%
SC5	364.260 €	519.566,87 €	883.826,87 €	0.93%

Tabela 4: Strateški ciljevi – 2023, 2024, ukupno i procentualno učešće– objedinjeni prikaz sa procentima⁴⁷

⁴⁷ Izvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

Operativni cilj	2023	2024	Ukupno	Učešće (%)
OC 1.1	1.624.095 €	388.326,70 €	2.012.421,70 €	2.11%
OC 2.1	1.224.275 €	665.599,75 €	1.889.874,75 €	1.98%
OC 3.1	1.320.406 €	965.111,40 €	2.285.517,40 €	2.40%
OC 3.2	4.553.861 €	6.751.651,12 €	11.305.512,12 €	11.85%
OC 3.3	761.866 €	24.700 €	786.566 €	0.82%
OC 4.1	1.033.447 €	1.065.748,49 €	2.099.195,49 €	2.20%
OC 4.2	3.179.168 €	2.966.933,02 €	6.146.101,02 €	6.44%
OC 4.3	25.039.995 €	36.965.387,19 €	62.005.382,19 €	64.99%
OC 4.4	2.130.547 €	172.928,77 €	2.303.475,77 €	2.41%
OC 4.5	53.613 €	3.632.139,77 €	3.685.752,77 €	3.86%
OC 5.1	46.800 €	47.700 €	94.500 €	0.10%
OC 5.2	317.460 €	471.866,36 €	789.326,36 €	0.83%

Tabela 5 : Operativni ciljevi – 2023, 2024, ukupno i procentualno učešće⁴⁸

⁴⁸ Izvor: Direkcija za pametnu specijalizaciju, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

6. PREPORUKE ZA NAREDNI STRATEŠKI CIKLUS

U skladu sa identifikovanim zaključcima iz *Evaluacije Strategije pametne specijalizacije 2019-2024*, koji su navedeni u poglavlju 4. *Nalazi i zaključci evaluacije (4.2 Zaključci)* slijede ključne preporuke za naredni strateški S3 ciklus u Crnoj Gori:

Preporuka 1: Redefinisati postojeće prioritetne oblasti i uključiti nove sektore poput digitalne infrastrukture, vještačke inteligencije i cirkularne ekonomije.

Preporuka 2: Unaprijediti operativne ciljeve Strategije kako bi bili jasniji, mjerljiviji i direktno povezani sa strateškim ciljevima.

Preporuka 3: Obezbijediti stabilno i predvidivo domaće finansiranje za sprovođenje S3, uz smanjenje zavisnosti od donatorskih izvora.

Preporuka 4: Uspostaviti efikasne mehanizme međuresorne saradnje i koordinacije među ključnim sektorima (ekonomija, turizam, zdravstvo, poljoprivreda).

Preporuka 5: Ojačati kadrovske kapacitete institucija uključenih u implementaciju S3 kroz zapošljavanje, obuke i smanjenje fluktuacije zaposlenih.

Preporuka 6: Uspostaviti sistemsko praćenje i evaluaciju rezultata sa fokusom na učinke, a ne samo na sprovedene aktivnosti.

Preporuka 7: Povećati učešće privrednog i obrazovnog sektora u realizaciji Strategije kroz ciljane mjere i partnerstva.

Preporuka 8: Preciznije pozicionirati Strategiju S3 u odnosu na druge nacionalne strategije radi bolje koordinacije i izbjegavanja preklapanja.

Preporuka 9: Unaprijediti komunikaciju i promociju Strategije ka krajnjim korisnicima, posebno poslovnoj zajednici i lokalnim zajednicama.

Preporuka 10: Obezbijediti institucionalnu memoriju i kontinuitet kroz stabilne administrativne mehanizme i jasnu raspodjelu odgovornosti.

Pregled skraćenica i akronima korišćenih u dokumentu:

AZŽS – Agencija za zaštitu životne sredine
CFCU – Central Finance and Contracts Unit, Centralna jedinica za finansiranje i ugovaranje
EEN – Enterprise Europe Network, Mreža preduzeća Evrope
ERP – Economic Reform Programme/Program ekonomskih reformi
EURO CC – European National Competence Centres in High-Performance Computing, Evropski nacionalni centri kompetencija za visokoperformansno računarstvo
FZI CG – Fond za inovacije Crne Gore
ICT – ICT je skraćenica od Information and Communication Technology, Informaciono-komunikacione tehnologije
IPARD – Instrument for Pre-accession Assistance in Rural Development, Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj
IPC „Tehnopolis“ – Inovaciono-preduzetnički centar „Tehnopolis“
IRF/RB CG – Investiciono-razvojni fond Crne Gore/Razvojna banka Crne Gore
LTO – Lokalna turistička organizacija
MDUP – Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine
MEIR – Ministarstvo energetike i rudarstva
MER – Ministarstvo ekonomskog razvoja
MIF – Ministarstvo finansija
MIRN – Ministarstvo regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama
MJU – Ministarstvo javne uprave
MKI – Ministarstvo kapitalnih investicija
MKU – Ministarstvo kulture i medija
MMSP – mikro, mala i srednja preduzeća
MNTR – ranije Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja
MPNI – Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija
MPNKS – ranije Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
MPŠV – Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
MS – Ministarstvo sporta i mladih
MT – Ministarstvo turizma
MTEL – Društvo za telekomunikacije MTEL d.o.o.
MZ – Ministarstvo zdravlja
NCC Montenegro – Nacionalni centar kompetencija u oblasti računarstva visokih performansi
NTO – Nacionalna turistička organizacija
NTP CG – Naučno-tehnološki park Crne Gore
NVO – Nevlanine organizacije
RESPA – Regional School of Public Administration (Regionalna škola za javnu upravu)
S3 – Smart Specialisation Strategy, pametna specijalizacija
SME – Small and Medium-sized Enterprises, Mala i srednja preduzeća
TO – Turistička organizacija
UCG – Univerzitet Crne Gore
UDG – Univerzitet Donja Gorica
UKP – Uprava za kapitalne projekte
UNDP – UNDP je skraćenica od United Nations Development Programme – Program Ujedinjenih nacija za razvoj

**Ministarstvo
prosvjete, nauke
i inovacija**